TALAS AMERİKAN KOLEJİ KLİNİK TARİHİNDEN BİR KESİT

Hasan Hüseyin Tekin & Hasan Baktır

TALAS AMERİKAN KOLEJİ KLİNİK TARİHİNDEN BİR KESİT

TALAS AMERİKAN KOLEJİ KLİNİK TARİHİNDEN BİR KESİT

Hasan Hüseyin Tekin & Hasan Baktır

KAYSERİ – 2016

TALAS AMERİKAN KOLEJİ KLİNİK TARİHİNDEN BİR KESİT

2016 ©Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasa hükümlerine göre, yayıncının önceden yazılı izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, depolanamaz, yayınlanamaz.

Hasan Hüseyin Tekin

Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Öğretim Üyesi

Hasan Baktır

Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Editör

Hatice Eşberk

Erciyes Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yayın Koordinatörü

Mustafa YAŞAR

ISBN: 978-605-4510-78-8

TİYDEM® YAYINCILIK

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No:**14951**

O. Kavuncu Mah. Akhan Sk. No: 52
Melikgazi / KAYSERİ

www.tiydem.com info@tiydem.com

WhatsApp: 0.541. 849. 33. 61

İÇİNDEKİLER

- Bir Metnin Hikâyesi ve Döneme Sosyolojik bir Bakış; H. Hüseyin Tekin&Hasan Baktır. 1

- American-Board Misyonerleri ve Talas;

  Dr. Cenk Demir 16

- Talas Sağlık Ocağı Hasta ve Vaka Kayıtları (1959-1965) Tıp Doktoru Warren H. Winkler'ın Anıları'nın Türkçe'ye Tercüme Edilmiş Metni 45

- Yarım Asır Sonra Talas'ta; Söyleşi.....157

- Talas Sağlık Ocağı Hatırası; Bir Hasta'nın Anısı 195

Bu eser akademik bir çalışma olarak hazırlanmış ve kaleme alınmıştır. Sınırlı sayıda basılmıştır. Sadece bilimsel amaçlarla kullanılabilir. Para ile satılması kesinlikte yasaktır.

Bir Metnin Hikayesi ve Döneme Sosyolojik bir Bakış;

I.

Cervantes, *Don Quixote* adlı eserinde romanını ancak hikayenin kaybolan parçasını bulduktan sonra tamamlayabildiğini anlatır. Cervantes, burada her bir hikâyenin bilinen ve bilinmeyen iki farklı geçmişinin olduğunu yazar. Romanın birinci bölümü hikâyenin bilinen geçmişidir; bilinen geçmişi yazarın kendi birikimlerini, hayal dünyasını ve yaratıcılığını kullanarak kurguladığı anlatıdır. Hikâyenin bilinmeyen geçmişi bir yerde yazarı da aşan, dışardan bir müdahale olmadan ve dış dünya ile herhangi bir şekilde bağlantı kurmadan kurgulanamayan tarafıdır. Bilinmeyen geçmişi olmadan, hikâye her zaman eksiktir. Hikâyenin eksik tarafı ancak dış dünyadan hikâyeye aktif olarak katılan unsurlarla tamamlanır.

Bu unsurlar sayesinde yazar hikâyeden çekilir ve yerini okura bırakır. İşte burada okur hikâyeyi yeniden yazan bir özne olarak anlatıya dâhil olur. Cervantes, *Don Quixote* romanının ikinci bölümünü pazardan bir Magripli'den tesadüfen satın aldığı "kayıp parça" sayesinde tamamlayabildiğini belirtir[1]. Buradaki Arap karakter sembolik olarak kullanılmıştır.

[1] Cervantes, M., Don Quixote, OUP, 2008

Magripli, yazarın yarım bıraktığı hikâyenin bilinmeyen tarafını ortaya çıkaran ve bu sayede hikâyenin eksik kalan tarafını tamamlayan "okur" olarak da tanımlanabilir. "Kayıp metin" hikâyede anlatıcının değişmesi, yazarın aradan çekilmesi ve romanın dış dünyadan gelen bir müdahale ile okur tarafından tamamlandığını gösteren bir belgedir. Burada hikâyelerin gerçekliği, anlatının ortaya çıkması ile mümkün olmaktadır. Gerçekler hikâyelerle anlam kazanmaktadır. Tersi de mümkündür. Hikâyeler "okur" sayesinde gerçekleri kurguya, kurguları da gerçeğe dönüştürme gücüne sahiptir.

Cervantes'in romanının tam tersi olan hikâyeler de vardır. Bazen "yaşanan" insan deneyimlerinin bir hikâyeye/gerçekliğe dönüşmesi için yeniden keşfedilmesi gerekir. Bizim bu çalışmamız da kaybolan ve yeniden bulunan bir metnin hikâyesidir. Bu hikâyenin bir bilinen ve bir de bilinmeyen geçmişi vardır. Biz bu çalışmamızda Erciyes Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim görevlilerinden Dr. Ian Almond'un Erciyes Üniversitesine ait Talas'ta bulunan Misafirhane'nin bodrum katında bulduğu, daktilo ile yazılmış bir tomar kağıt parçasından oluşan anıların peşine düşerek (ki bu bizim hikâyemizin bilinen geçmişidir), bilinmeyen geçmişini ortaya çıkarmaya çalıştık. Bu hikâyenin bilinen geçmişi 1999 yılında başlar. Bu dönemde Erciyes Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak derslere giren Dr. Ian Almond Talas'ta bulunan Erciyes Üniversitesi'ne 1990 senesinde devredilen Konukevinde ikamet ediyordu. Bu Konukevi daha önce Amerikan Koleji'ne bağlı öğrenci yurdu ve klinik olarak hizmet vermiştir. Dr. Ian Almond buradaki ikameti sırasında, biraz da meraktan olsa gerek, Konukevi'nde bulunan eski yapıları ve odaları gezerken tesadüfen bu odalardan bir tanesinde daktilo ile yazılmış ve 30 sayfadan oluşan o dönem bu klinikte çalışmış bir doktorun

günlüklerini bulmuştur.

Bu günlükler 1959-1965 yılları arasında Talas Amerikan Polikliniğinde görev yapan Amerikan Board misyoner kuruluşu tarafından görevlendirilen bir doktora ait vaka notlarından oluşmaktadır. Bu hekim sıra dışı ve ilginç bulduğu vakaları her gün düzenli olarak günlüğüne kaydetmiştir. Bu notlar arasında o dönemin hastalıklarını, siyasi olaylarını ve toplumsal problemleri anlatan bir düzine hikâye vardır. Tabii ki bu hikâyeler yaşanmış tecrübelerin anlatısıdır. İngilizce olarak kaleme alınan ve gerçekten de olağanüstü vakaların ve önemli tecrübelerin aktarıldığı bu notlar Dr. Ian Almond tarafından bu dönemde tarafımıza aktarılmıştır. Dr. Almond "vaka notlarının" son derece önemli ve ilgi çekici bilgiler içerdiğini; üzerinde çalışılarak mümkünse tercüme edilmesi ve bu notları da kullanarak Talas Amerikan Koleji ve Klinik tarihinin yazılması gerektiğini belirtmiştir. Notları alıp okuduktan sonra aynı düşünce bizde de hâsıl oldu.

2002 yılından 2007 yılına kadar bu notlar askıda kaldı. Sonrasında notlarin akademik bir proje kapsamında çalışılması mümkün mü sorusundan hareketle araştırmalara başlanıldı. Araştırmanın tarihçi bir akademisyenin, mümkünse bir hekim ve bir de sosyoloğun dâhil edilmesi ile disiplinlerarası bir bakış açısı ile yapılmasının metinlerin doğru yorumlanması için önemli olduğu düşünüldü. Bunlardan da önemlisi 1959-65 yılları arasında Talas Amerikan Koleji Kliniği'nde görev yapan ve notları kliniğin bir bölmesinde bırakan hekime ulaşılmasıydı. Bütün bu zorunluluklar karşısında bu çalışmada sorumluluk almak isteyen akademisyenler bir araya geldi. Hekimler metinleri daha sınırlı bir alan içinde değerlendirmek istediler. Bu nedenle de proje Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Hasan Hüseyin

Tekin ve İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim üyesi Hasan Baktır tarafından başlatıldı. Projenin amacı Talas Amerikan Kliniği tarihinin aydınlatılmasıydı. Bu amaçla bir adım atıldı ve böylece "karanlıkta kalan" bu tarihin bir kısmını ortaya çıkarmak, bir döneme ve bir bölgeye ait söylenmeyen bir tarihi yeniden yorumlamak mümkün oldu.

Projeye başladıktan sonra öncelikli hedefimiz çalışmamızda kullanmak istediğimiz 'anıların' sahibine ulaşmak oldu. Kısa bir araştırmadan sonra hatıraları elimizde bulunan hekimin hala hayatta olduğunu ve Vehbi Koç Vakfı'na bağlı olarak hizmet veren Şişli Amerikan Hastanesinde danışman olarak çalıştığını öğrendik. 5 Ağustos 2009 tarihinde randevu alarak Vehbi Koç Vakfı'na bağlı olarak hizmet veren Şişli Amerikan Hastanesi'nde bu hekimi makamında ziyaret ettik. Burada kendisiyle derinlemesine mülakatlar yaptık. Hatıraların sahibi bizi Sağlık Vakfı'na yönlendirdi. Biz de çalışmamızda faydalı olabilecek bilgilere ulaşabiliriz umudu ile İstanbul, Mahmutpaşa'da bulunan ve Amerikan Board Misyoner kuruluşuna bağlı olarak faaliyetlerine devam eden Sağlık Vakfı'm ziyaret ettik ve vakfın başkanı Brian Johnson ile görüştük. Bize vakıfta bulunan belgelerden faydalanabileceğimizi ve böylece Türkiye'nin farklı bölgelerinde faaliyet göstermiş olan Amerikan Board'a bağlı kliniklerin (Konya, Antep ve Tarsus gibi) tarihlerine de ulaşabileceğimizi gösterdi. Bu sayede misyoner olarak Türkiye'ye gönüllü doktorlar gönderen Amerikan Board ve bu kuruluşun Türkiye'deki çalışmaları konusunda bilgi elde etmek mümkündü. Buradan işimize yarayabilecek bir takım belgeleri aldık. Sonrasında elimizdeki anıların sahibini Kayseri'ye davet ettik. Nezaket gösterip davetimizi kabul etti ve Kayseri'ye gelebileceğini söyledi.

Bizim yaptığımız görüşmeler çalışmamızın o bilinmeyen yönüne ışık tuttu. Biz de bu akademik çalışmamızda Talas Amerikan Kolejine bağlı Kliniğin karanlıkta kalan tarihini aydınlatmak ve hikâyemizin yarım kalan tarafının tamamlamak için çalışmalara başladık. 22 Haziran 2010 tarihinde anıların sahibi Kayseri'ye geldi. Kendisini ilk gece Üniversite Yerleşkesinde bulunan Hızıroğlu Konağı'nda misafir ettik. Ertesi gün kendisi ile 6 sene kadar hizmet verdiği ve anılarını kaleme aldığı (o zamanın Talas Amerikan Hastanesi olan) üniversitemiz Talas Konukevi'nde derinlemesine mülakatlar yaptık. Burada hatıralarını yeniden canlandırdık. Bize anılarım nasıl kaleme aldığını anlattı. Anılarından yola çıkarak o dönemle ilgili önemli bilgiler elde ettik. Bunlardan belki de en fazla dikkat çekeni Amerikan Board'un sistematik ve başarılı faaliyetleridir. Hatıraların sahibi görüşmelerimizin bir kesitinde köylere mutlaka Amerikan Koleji'nde çalışan öğretmenlerle gittiğini, bu sayede burada fakir ama zeki çocukları ailelerinden alarak yatılı olarak Talas Amerikan Koleji'nde okuttuklarını söyledi. Bu kolejde okuyan köylü çocuklarının çok önemli, üst düzey devlet kadrolarına yerleştiklerini belirtti. Bunların arasında Talas Belediye Başkanlığı yapan birisi de olduğunu (hatta bu kişinin diğerlerine kıyasla en düşük kadroda kaldığını) belirtti. 1959-65 yılları arasında burada görev yapan bu hekim üniversitemiz Tıp Fakültesi 1. Kat toplantı salonunda bir seminer verdi. Bu seminer sayesinde 1959-65 yılları arasındaki Talas Amerikan Koleji Kliniğine muayene olmak için gelen hastaların sosyal ve ekonomik durumlarından yola çıkarak, o dönemin tarihine kısa bir yolculuk yaptık. Sonrasında kendisinden Türkçe'ye tercüme ettiğimiz *Talas Klinik Vaka Notları*'nı yaptığımız bu akademik çalışmada kullanmak için izin istedik. Kendisi bize bu projemizi gerçekleştirmemizi dileyerek hem anılarının kendisinde bulunan bir kopyasını

hemde bu anıları çalışmamızda kullanma iznini imzalı olarak verdi.[2] Bu sayede bir dönemin karanlıkta bırakılan önemli bir belgesini açığa çıkarabildik. Bu belgeden ve yaptığımız röportajlardan yola çıkarak 1959-65 yılları arasında Talas ve civar köylerde yaşayan insanların sosyal, kültürel ve ekonomik durumları konusunda fikir sahibi olduk.

II.

Bu çalışmada insan bilincinin algıladığı sınırlar içindeki gerçekliği yorumlamaya çalıştık. William Dilthey'in de dediği gibi bilinç aslında algıların "girip çıktığı bir yer değildir"[3]. Bu nedenle de insan tecrübesini ve algısını ölçmenin her zaman doğru sonuçlar vermeyeceğinin farkında olarak çalışmamızda derinlemesine mülakat yöntemini kullandık. Sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemlerinden nitel araştırmalarda çok sık başvurulan veri toplama tekniği olan derinlemesine mülakat; görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde bulundukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla detaylıca anlama imkânı sunar.[4] Derinlemesine görüşmenin nitel yöntemde özel bir yeri vardır ve nitel yöntemin en güçlü tekniklerinden biridir. Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren, yüz yüze, birebir görüşülerek bilgi toplanmasını sağlayan bir veri toplama tekniğidir. Derinlemesine mülakat yoluyla görüşme yapılan kişinin duygu, bilgi, tecrübe ve

---

[2] Bu izin belgesinin bir kopyasını kitabın sonuna ekledik.

[3] Topakkaya, A. *William Dilthey ve Felsefesi*, SAY Yayınları, İstanbul, 2006.

[4] McCRACKEN Grant, The Long Interview, Sage Publications, London, 1988, s.9.

gözlemlerine ulaşılır. Derinlemesine görüşmenin en önemli avantajı gayet esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bir şekilde veri toplanmasına imkan sağlamasıdır. Bu teknik sayesinde başka şekilde ulaşılması mümkün olmayan verilere ulaşılması söz konusudur.

Dr Winkler'in günlüklerinden yola çıkarak kendisi ile yaptığımız derinlemesine mülakatlar ve o klinikte muayene olan bazı hasta ve hasta yakınları ile yaptığımız görüşmeler bize sosyal değişmenin ne denli hızlı seyreden bir olgu ve süreç olduğunu göstermektedir. Bir doktorun günlüklerinden hareketle mütevazı da olsa Talas'ın yerel tarihi ve Türkiye'nin sosyo-kültürel ve siyasal hayatı yansıtılmaya çalışılmıştır. Yine, hasta-hekim ilişkileri bağlamında önemli bir konuya vurgu yapılarak, doktorların sadece mekanik bir hekimlik ötesinde sosyal dokunun derinliğine nüfuz eden önemli bir meslek icra ettikleri gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Dr. Winkler'in halen hayatta olması ve araştırmaya kaynak kişi olarak destek sunması etkili olmuştur. Dr. Winkler tarafından sunulan veriler Türkiye'nin yakın tarihinde sağlık konusunda ne kadar sıkıntılı bir dönem yaşadığını fark etmemiz açısından önemli bilgiler içermektedir. Bu sayede bir tarafta Türkiye'nin geçmişten bugüne sağlık sektöründe ulaştığı başarıları gözler önüne serilirken, diğer tarafta mesleğini icra ettiği dönemde halk ile sürekli iletişim halinde olan bir hekimin sosyo-kültürel ve siyasal alandaki değişim sürecini nasıl analiz ettiği gözlemlenebilmiştir. Bu dikkate alındığında Türkiye'nin sağlık alanında göstermiş olduğu gelişmelerin ne kadar önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır. Özellikle Dr. Winkler'in görev yaptığı yıllardaki durum ile karşılaştırıldığında değişiklerin ne kadar radikal ve göz kamaştırıcı düzeyde olduğu dikkat çekicidir.

Bugün Türkiye'nin dört bir köşesinde görev yapan doktorlar kadrosunun esasen doktorluk görevleri yanında önemli bir sosyal işlevleri olduğu da bu çalışma ile tescillenmiş oluyor. Tabiidir ki her doktordan aynı performansın beklenmesi mümkün olmayabilir. Ancak tıp eğitimi almış ve insanlarla birinci dereceden iletişim halinde görev yapan doktorların içinde doğup büyüdükleri ve yaşadıkları ülkenin sosyal dokusundan uzakta bir hayat yaşamaları da anlaşılabilir değildir. Tıbbi teknik bilginin yanı sıra insanlarla ileri derecede iletişim kurabilecek düzeyde sosyal iletişim becerilerinin de gelişmiş olması gerekmektedir. En azından bizim araştırmamızda günlüklerini kullandığımız ve kendisiyle mülakatlar yaptığımız Winkler'in böyle bir doktor olduğu söylenebilir. Bu bağlamda tıp fakültelerinde iyi bir tıp eğitimi yanında birinci derecede insanlarla iletişim kurarak vazifelerini icra eden hekimlerin sosyal yönlerini geliştirecek dersleri de fakülte yıllarında almaları mesleklerini icra ederken onlar için hayli faydalı olacağı düşünülebilir. Ülkenin kalkınmasında önemli bir gösterge olan doktor başına düşen hasta sayısı gelişmiş ülkelerde bizim ülkemiz arasındaki karşılaştırmada her zaman gündemdeki yerini korumuştur. Gelişmişliğin sadece istatistiki rakamlarla sınırlı olmaması gerektiği yabancı bir doktorun günlükleri ve sonrasında kendisiyle yapılan derinlemesine mülakatlarla gözler önüne serilmiştir. Verilen hizmetin yarım asır geçse de halen zihinlerdeki yerini bütün canlılığıyla koruduğu yaptığımız görüşmelerde hastalar ve hasta yakınları tarafından ifade edilmiştir.

Araştırmanın başından beri, günlüklerin okunup çevirisinin yapılması sürecinde aklımıza takılan bazı sorular vardı; niçin Amerikalı bir doktor 1950'ler de kalkıp Amerika'dan Türkiye'ye hatta Türkiye'nin de o zaman küçük bir Anadolu

şehri olan Kayserinin Talas köyüne gelir? Doktorun bundaki asıl amacı nedir? Temel amacı kendisinin de günlüklerinde ifade ettiği ya da yapılan mülakatlarda belirttiği gibi sadece ve sadece insanlara iyilik yapmak mı? Yoksa bunun yanında bazı örtük amaç ve faaliyetleri de içinde barındırıyor muydu? Görünen amacın gerisinde gizli bir amaç taşıyor muydu? 9 Kasım 1959 tarihli günlüğünde "bazen şehirden hastalarımız geliyor... Merhametimizin ünü her yere ulaşmış" derken acaba sadece kuru bir üne kavuşmak için mi böyle canla başla gece gündüz çalışıyorlardı? Merhamet timsali görünen ama asıl amaçları çok da açık ve net olmayan sağlık faaliyetleri arka planda gizlenen bazı amaçları da içinde barındırıyor muydu? Toplumun birincil ihtiyaçları arasında olan zamanın az gelişmiş Türkiye'sinde sosyal doku hakkında inceden ve detaylı bilgi toplamanın merhamete bürünmüş masum görünümlü bir hali miydi sağlık ve eğitim faaliyetleri? Bir taraftan çok idealist görünen ama gerçekte stratejik ve hassas konularla ilgili bilgileri toplayarak arşivlerine eklemeye devam mı ediyorlardı? Bu gibi sorular araştırma süresince zihnimizi kurcalıyordu. Bu nedenle Kayseri için ayrı bir önemi bulunan Talas Amerikan Hastanesi ve Kolejinin bir dönemini inceleyerek Talas Amerikan Hastanesi ve kolejinin geçmişine bir ışık tutmak istedik. Şüphesiz Talas'ın sosyo-kültürel tarihinde önemli rol oynayan hastane ve klinik akademik bir inceleme konusu olmayı hak etmektedir. Araştırmayı yürüten kişilerin hem Kayserili olması hem de araştırmanın yapıldığı yıllarda Erciyes Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapıyor olmaları onlara Talas Amerikan Hastanesi'nde (eski ismi Nute Klinik) muayene olmuş ve halen Kayseri'de ikamet eden yaşlı kişilerle de derinlemesine mülakatlar yapma fırsatı sunmuştur. Böylece araştırma sadece Dr. Winkler'in günlükleri ve onunla yapılan derinlemesine mülakatlarla

sınırlı kalmamış aynı zamanda söz konusu klinikte hasta olarak muayene olan kişilerin de görüşleri ile çalışma zenginleştirilmiştir.

Bir yılda 7 bin kişiyi muayene ettiğini günlüklerinden öğrendiğimiz Dr. Winkler zamanın Türkiye'si hakkında çok geniş bir bilgiye rahatlıkla sahip olabilmekteydi. Hatta öyle ki bu bilgiler, Türkiye'de yaşayan ve halkla bu kadar doğrudan temas edemeyen birçok eğitimli insanın ulaşabileceğinden daha da fazlaydı. Nitekim günlüğünü ilerleyen sayfalarında Türkiye'de bulunuş amacının belli misyonları içerdiğini ifade eden Dr Winkler, hasta muayene etmek için gideceği bir köye misyoner okulundan (Talas Amerikan Koleji) öğretmen Alex'i de götürdüğünü yazıyor. Kendisi sağlıkla ilgili faaliyetlerinde halkın sonsuz teveccühünü kazanırken aynı teveccüh kanalını misyoner okulundaki öğretmenler de halka kitap dağıtarak değerlendirdiğini yine doktorun günlüğünden öğreniyoruz.

Kayseri'nin Sakaltutan Köyü'nde bir süre yaşayıp çeşitli araştırmalarda bulunan İngiliz antropolog Paul Stirling ile de Amerikan Koleji çalışanlarının görüşmeleri olmuştur. Amerikan Board adına klinik çalışanlarının ve misyoner okulunda görev yapan öğretmenlerin köyleri gezmesi istemeden de olsa bazı soruların şekillenmesine sebep oluyordu. Bu faaliyetler Amerikan hükümetinin ya da misyonerlerin Türkiye'de ileriye dönük projelerin gerçekleşmesi için yaptığı bir yatırım algısı yaratıyordu. Dr. Winkler'in 30 Ocak 1961 tarihli günlüğündeki şu ifadeler dikkate değer niteliktedir: "Benim gibi Hıristiyan misyonerin gösterdiği ilgi ve alakaya insanların bu kadar dostça karşılık vermeleri beni çok memnun etmişti. Bizim ulaşmak istediğimiz ve elde etmek için bu kadar çok emek

harcadığımız amaç da insanların bizdeki bu dostça gayreti takdir etmeleriydi." Belki de doktorun Türkiye'deki faaliyetleri ile ilgili açığa vurulmayan amaç burada kısmen ortaya çıkıyordu.

Yine günlüğünde genelevden gelen bir kadını muayene etmekten duyduğu rahatsızlığı dile getirirken "bir misyoner kliniği için hiç de uygun bir durum değil" şeklindeki yorumu yaptığı işten dolayı toplumsal dokuyu rahatsız edecek muhtemel davranışlardan kaçınmaya çalıştığını göstermektedir. Doktorun günlüklerinden dönemin Kayseri'si ve Talas'ının sosyo-kültürel hayatı hakkında günümüzle kıyaslayabileceğimiz birinci elden bilgiler ediniyoruz. Gelin kaynana sorunlarının dönemin Kayseri'sinin köylerinde bugün gibi yaşandığını da günlüklerden öğrenebiliyoruz. Yine erkek çocuk beklentisinin hayli yüksek olması kız çocuklarından sonra ısrarla erkek çocuk beklentisiyle tekrar tekrar çocuk yapma girişimleri sık sık rastlanılan ve doktorun günlüğünde yer alan rutin vakalardandır. Klinikte uygulanan ücret tarifesi nispeten düşük olmakla birlikte o zamanın sosyo ekonomik seviyesi düşünüldüğünde daha çok köylülere hitap eden kliniğin muayene ücreti ortalama olarak bir işçi yevmiyesine denk gelmektedir. Maddi durumu iyi olmayanlardan muayene ücreti veya ilaç ücreti alınmadığı da oluyormuş. Biraz da hastanın durumuna ve kendi şartlarına göre hareket ediyorlarmış. Bazı hastalar da Kliniğe köylerinden çeşitli hediyeler getiriyorlarmış. Bu hediyeler arasında; külek yoğurt, tavuk, bir sepet yumurta, koyun keçi postu, mermer testi, çeşitli köy ekmekleri, bir tutam çiçek, peynir vs...

Dikkati çeken bir diğer nokta de bu dönemde Kliniğe muayene için gelen kız ve erkek çocuklarının oranındaki

farklılıktır. Kliniğe getirilen çocukları cinsiyetlerine göre oranladığımızda; % 70 erkek, %30 kız. Bu bakış açısı zamanın Kayseri'sinde eğitim için de geçerli. Kız çocuklarını okula gönderme konusunda maalesef engelleyici bir zihniyetle karşılaşmak mümkün. Aynı şey sağlık merkezine götürmede de karşımıza çıkmakta. Erkek çocuk saplantısı had safhaya ulaşmış. Kız çocuklarına karşı bir önyargı var. Kız çocuklarının bu dönemde çok erken yaşta evlendirildikleri bir öğretmenin Dr. Winkler'e verdiği bilgiler arasında mevcuttur. Hatta öyle ki ilkokulu bile bitiremeden evlendirilmek üzere okuldan alınan kız çocukları olduğuna dair bilgiler var. O dönemle bugün kıyaslandığında alınan mesafenin ne kadar çok olduğu görülecektir.

Kliniğe sadece Kayseri'nin köylerinden değil çevre illerin köylerinden de hastalar geldiğini doktorun günlüklerinden öğreniyoruz: "Kayseri merkezin yanında Yozgat, Sivas, Niğde illerinden gelen hastalar oluyordu. Genel olarak hasta gelen köy ve ilçe isimleri ise; Sara, Uzunyayla, Cebir köyü, Tomarza, Ürgüp, Kepez, Başakpınar, Pınarbaşı, Sakaltutan ...

III.

Yaklaşık yarım yüzyıl öncenin Türkiye'sinde küçük bir il olan Kayseri'nin Talas ilçesinde bulunan, sonradan Talas Amerikan Hastanesi olarak ismi değiştirilen Nute klinikte, 6 sene boyunca çalışan bir doktorun günlüklerinden yola çıktık. Birkaç yıla yayılarak etnografik bir şekilde devam eden bu araştırma, hem sosyoloji hem de dilbilim açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Sosyal bilim araştırmalarında zamana bağlı olarak yapılan çalışmalar periyodik olarak tekrar edilebilir ve geçen zaman içindeki sosyal ve kültürel değişme dereceleri dikkate alınarak bazı bilimsel

çıkarımlarda ve değerlendirmelerde bulunulur. Bu çalışma bizim için önemli bir dönüm noktası olmuş ve belki bizden sonra yapılacak araştırmalar için bir basamak teşkil edecek bir özelliğe bürünmüştür. Bu notları tercüme ederken ve derinlemesine görüşmelerimizi yaparken dili olduğu gibi orijinal haliyle aktarmaya gayret gösterdik. Özellikle Nute Klinik hastalarından İsmail Baktır ile yaptığımız söyleşide konuşmacının dilini olduğu gibi aktararak, yerel kültürü de doğrudan yansıttık. Bu kitaba Talas Amerikan Kliniği Tarihi dememizin bir nedeni de bu. Bu isim Talas'ta Amerikan Koleji'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Amerikan kliniğinin adıdır. Kliniğin belki de en önemli doktoru olarak kayıtlara geçen; Talas ve civar köylerde verdiği sağlık hizmetinden dolayı ismi efsaneleşen ve bu nedenle de Talas'ta bulunan Kiliniğe ismi verilen Dr. Nute yerel halk tarafından Amerikalı doktor olarak tanınmaktadır. Kliniğe gelen neredeyse her hasta da, her derde deva sunan "Amerikalı Doktor" Nute için gelmektedir. Dr. Nute'tan sonra burada çalışan doktorların isimleri yerel halk tarafından bilinmemektedir. Hepsi "Amerikalı Doktordur". Belki de bu nedenle, çalışmamızın sonuna eklediğimiz anılar da "Nute Klinik Notları" olarak kayıtlara geçmiştir. Bütün okurlarımıza şimdiden, çok uzun süre emek verdiğimiz bu kitap ile iyi vakitler geçirmelerini diliyorum.

Dr. Cenk Bey'in Amerikan Board ile ilgili çalışması yolumuza ışık tuttu. Cenk Bey'in American Board'un tarihçesi ve Türkiye'de yaptığı çalışmalarla ilgili yazısı Talas Amerikan Koleji ve Kliniği'ni tarihinin ileride daha geniş bir şekilde ele alınması gerektiğini bize gösteren önemli bir araştırmadır. Bütün bunları bir nefeste okuyacağınızdan eminim. Okurken belki bazen ağlayacak, bazen gülecek, bazen de söyleyecek bir söz bulamayacaksınız. Burada belirtmek istediğim önemli

konulardan bir tanesi de bu kitapta yazılanların, ele aldığımız dönemde burada görev yapan bir doktorun kendisi açısından ilginç bulduğu vakaları kaleme alması ile sınırlı değildir ve olmamalıdır. Burada hatıralarını eklediğimiz hekimin her yıl 7000 hasta muayene ettiği dikkate alınırsa, 6 yılda bu rakam 42.000 hasta yapar. Anılarında ise ortalama 100 vaka bulunmaktadır. Bu nedenle bu anılardan yola çıkarak 1959-65 yılları arasında Talas ve civar köylerde yaşayan insanlar hakkında kesin ve doğru bilgiler elde etmek mümkün değildir. Ancak buradaki notların bize yazıldığı dönem ve insanların sosyal, ekonomik ve kültürel durumları hakkında önemli fikirler vereceği kuşkusuzdur.

Araştırmaya ilk başladığımız zamanlarda bu kadar geniş ve zengin verilerle karşılaşacağımızı biz de tahmin etmiyorduk. Hele böylesi bir kitaba dönüşecek kadar fazla veriler elde edeceğimize hiç ihtimal vermiyorduk. Mütevazı bir makale boyutundan öteye geçmeyecek bir çalışma niyetiyle başlayan araştırmamız geçen zaman içinde farklı boyutları da içine alarak büyüdü ve genişledi. Artık bir yerinde dur dememiz ve topladığımız verileri kaleme almamız gerekiyordu. Biz de öyle yaptık ve ortaya bu çalışma çıktı. Tabiidir ki hiçbir çalışma mükemmel değildir. Bizim çalışmamız da birtakım eksiklikleri içinde barındırmaktadır. Biz elimizdeki sınırlı imkânlarla mümkün olanın en iyisini yapmaya çalıştık. Bütün hassasiyetimize rağmen eksikliklerimizi kabul ediyor ve bu konudaki eleştirileri çalışmanın sonraki basımları için bir katkı olarak memnuniyetle karşılayacağımızı beyan ediyoruz.

Burada notları bize ulaştıran Dr. Ian Almond'a, tercüme ettiğimiz anılarını bu çalışmamızda kullanmak için izin veren hekim Winkler'a içten teşekkür etmek istiyoruz. Bu çalışmamıza katkı sağlayan ve Amerikan Board ile ilgili

önemli bir yazıyı bizimle paylaşan Dr. Cenk Demir'e minnettarız. Ayrıca, bu çalışmanın gerçekleşmesi için bize destek veren üniversitemizin eski rektörü, şu an TÜSEB başkanı olarak görev yapan, çok değerli bilim insanı, saygıdeğer hocamız Prof. Dr. Fahrettin Keleştimur'a projemize verdiği destekten dolayı minnettarız. Ayrıca, üniversitemiz genel sekreter yardımcısı değerli hocamız Fikret Kara'ya teşekkür ve minnet borçluyuz.

Şubat, 2016 KAYSERİ

Kaynaklar:

Cervantes, M., Don Quixote, OUP, Oxford, 2008

McCRACKEN Grant, The Long Interview, Sage Publications. London, 1988, s.9.

Topakkaya, A. *William Dilthey ve Felsefesi*, SAY Yayınları, İstanbul, 2006.

AMERİKAN BOARD VE TALAS AMERİKAN HASTANESİ

Dr. Cenk Demir

Geçmişten günümüze insanlar için bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olan sağlık kavramı, varoluşsal kaygılarının başında gelmiştir. İnsanoğlu, varlığını devam ettirebilmek adına kimi zaman doğa olaylarıyla, kimi zaman çeşitli canlılarla, bazense hastalıklarla mücadele etmiştir. Asırlar boyunca elde ettiği edinimlerle birlikte, hastalıklar karşısında şifayı ise çeşitli yollarda aramıştır. Söz konusu yollar, doğal ya da sentetik kimyasallar gibi somut yöntemlerle veya ruhî ve manevi bir arayış içerisinde soyut boyutta gelişmiştir. Özellikle şifayı, metafizik noktasında arayan insanlık zamanla inanç/din ve sağlık arasından bir ilişki kurmuş, bu ilişki, pek çok dinde olduğu gibi Hristiyan inancında da yer almıştır.

Hristiyanlık açısından din ve sağlık ilişkisinin temeli ise Hristiyanlığın kuruluşuna ve Hz. İsa'ya dayanmakta olup aynı dayanağı Hristiyan misyonerlerin, tıbbî misyonerlik faaliyetlerindeki amaçlarında da görmek mümkündür. Misyonerler için *Kitab-ı Mukaddes*'te (İncil) yer alan Hz. İsa'nın gerçekleştirmiş olduğu birçok mucizevî tedavi, misyonerlerin sağlık alanında faaliyet göstermeleri için önemli bir referans oluşturmuştur.[5] Bu bağlamda misyonerlik ile tıp arasındaki ilişkiyi veya daha özel boyutuyla kısa adı Amerikan Board olan misyonerlik örgütünün Talas'taki sağlık faaliyetlerine değinmeden önce konunun anlaşılabilirliği açısından teorik bir çerçevede bazı kavramları açıklamakta yarar vardır.

Bilindiği üzere misyoner, bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli rahip, papaz vb. din adamını tanımlamak için kullanılan bir kelimedir. Misyonerlik ise genel anlamıyla, başka dinden olanları kendi dinine kazandırmak için kurulan dernek olarak tanımlanırken özel anlamda, Hristiyan olmayan ülkelerde Hristiyanlığı yayma amacını güden kurum olarak ifade edilebilir.[6] Hristiyanlığı yayma düşüncesiyle dünya üzerinde özellikle Katolik ve Protestan Hristiyanlar tarafından birçok misyoner teşkilatı kurulmuştur. Protestan misyoner teşkilatları içerisindeyse gerek maddi gerekse de teşkilat yapısının büyüklüğü bakımından en önemlilerinden birisi Amerika menşeli American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM) adlı misyoner örgütü olmuştur.[7]

---

[5] Öte yandan İncil'e göre Hz. İsa tarafından gerçekleştirildiğine inanılan 36 mucizeden 24'ü şifayla ilgilidir. İdris Yücel, *Anadolu'daki Amerikan Hastaneleri ve Tıbbi Misyonerlik (1880-1930)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s. 78.

[6] E. W. Hopkins, G. F. Moore, M. Halidi, Ö. Ferruh, *Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik*, Çev. Adnan Yazıcı ve diğerleri, Örgün Yayınevi, İstanbul 2006, s. 7.

[7] "1810 yılında kurulan Amerikan Board, 1812 yılında ABD'de tüzel kişilik olarak beratını almıştı. Dünyanın farklı bölgelerinde projeler yönetmekte, bağış fonları oluşturmakta, personel teminine yardımcı olmaktaydı. ABCFM belirli bir mezheple bağlantılı değildi; değişik

Kuruluşundan kısa bir süre sonra bu örgüt, dünya çapında yaygınlık kazanmak adına Amerika dışında birçok farklı ülkede faaliyet göstermiş, 1820 yılından itibaren ise Osmanlı Devleti'nde misyonerlik çalışmalarını başlatmıştır.

Aslında Osmanlı Devleti'nin sınırları dâhilinde Protestan misyonerlerin ilk faaliyeti 1815 yılında İngiliz Church Missionary Society'e bağlı bir papaz olan Mr. Jowett'in Mısır'a gönderilmesiyle başlamıştır.[8] Mr. Jowett'i, Amerikan Board'a bağlı olarak 3 Kasım 1919'da Doğu Akdeniz'e gitmek üzere Boston'dan gemi ile yola çıkan Pliny Fisk ve Levi Parsons takip etmiştir. Bu iki genç misyoner güzergâh üzerindeki meslektaşlarını ziyaret etmek için Malta'da karaya çıktıktan kısa bir süre sonra 15 Ocak 1820'de İzmir Limanı'na ulaşıp Anadolu'ya ayak basmışlardır.[9]

Asya'nın kilidini açacak olan bir anahtara benzetilen Anadolu, misyoner faaliyetleri açısından önemli bir coğrafya idi.[10] Bu

---

Protestan Kiliseleri'ne mensup bireylerden destek almaktaydı. On dokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyılın başlarında Amerikan Board'un Osmanlı İmparatorluğu'ndaki çalışmalarının büyük bir kısmı, Amerikan Board Heyeti (ABH) resmi adı altında, Ermeni ve Rum Hristiyan halka yönelik olarak yapılmaktaydı." Brian Johnson, Şifahane: *Gaziantep'in Amerikan Hastanesi ve Bağlı Tarihi Kurumların Kısa Tarihçesi*, Çev. Handan Cingi, SEV Amerikan Hastanesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 3.

[8] James L. Barton, *The Unfinished Task of The Christian Church, Student Volunteer Movement for Foreign Missions*, New York 1908, s. 138; Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ankara 2000, s. 15.

[9] Frank A. Stone, *Sömürgeciliğin Hasat Mevsimi Anadolu'da Amerikan Misyoner Okulları*, Çev. Ayşe Aksu, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011, s. 94; "Early American Missionaries In Turkey", *The Orient*, Volume I, Number 45, 22 February 1911, s. 4; Joseph K. Greene, *Leavening The Levant*, The Pilgrim Press, New York 1916, s. 66.

[10] S. C. Bartlett, *Sketches of The Missions of The American Board, Published by The Board*, Boston 1872, s. 71.

coğrafyanın yabancısı olan Fisk ve Parsons ise yanlarında henüz yeni kurulmuş olan *Amerika Yabancı Misyon Temsilcileri Birliği Karar Komitesi*'nin talimatlarını taşıyorlardı. Kendilerine "*şu iki önemli soru daima aklınızda bulunacak*" diye tembihlenmişti: "*Neler yapılabilir*?" ve "*bunlar ne şekilde yapılabilir*?".[11] Bu düşüncelerle İzmir üstünden Osmanlı topraklarına ayak basan Fisk ve Parsons'un son hedefleri ise Kudüs'tü. Kutsal kent Kudüs'e gidilecek ve oradan başlayarak tüm dinsizler, Müslümanlar, Musevileri ve Protestanlık dışındaki tüm *sözde* Hristiyan mezhep ve tarikat mensupları doğru yola davet edilecekti.[12]

1820'lerin sonlarına kadar Osmanlı coğrafyasına gelen ilk Amerikan Board misyoneri tarafından öncelikli iş olarak, Anadolu, Kafkaslar, İran ve Ortadoğu coğrafyalarının dinî, etnik, demografik, sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları hakkında saha araştırmaları yapılmış ve bu coğrafyalarla ilgi raporlar hazırlanmıştır.[13] İleride Osmanlı Devleti sınırları içerisinde açılacak olan örgüt misyonlarının belirlenmesinde ve faaliyet alanlarının tespitinde bölgeden gelen bu misyoner raporlarından istifade edilecek, kısa bir süre sonra ise Amerikan Board'un Osmanlı Devleti içerisindeki teşkilatlanması başlayacaktır.

Amerikan Board'un Anadolu'daki misyon ve istasyon şeklindeki örgüt şemasının[14] oluşması William Goodell adındaki Amerikan

---

[11] Stone, *a.g.e.*, s. 94

[12] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 23.

[13] Örneğin Amerikan Board misyonerlerinden Eli Smith ve H. G. O. Dwight'ın 1830-1831 yıllar arasında İzmir, İstanbul, İzmit, Bolu, Tokat, Erzurum, Trabzon, Kars, Doğu Beyazıt, Gürcistan, Ermenistan, Tebriz ve Urimiye'de yaptıkları ve toplamda 16 ay süren saha çalışması dönemin en önemli misyoner araştırmalarından birisidir. Söz konusu misyonerlerin gezi notları için bkz. Eli Smith, *Researches of the Rev. E. Smith and Rev. H. G. O. Dwight in Armenia*, Published by Crocker and Brewster, Vol. 1-2, Boston 1833.

[14] Amerikan Board tarafından yürütülen misyonerlik faaliyetleri belirli bir teşkilat yapısı içerisinde gerçekleşiyordu. Başta eğitim çalışmaları olmak üzere, tüm faaliyetlerle kapsanan temel bölge *misyon* olarak

Board misyonerinin Haziran 1831'de İstanbul'a gelmesiyle birlikte başlamıştır. Örgütün Anadolu'daki ilk misyonu 1831'den itibaren İstanbul olurken 1833'te İzmir, 1834'te Bursa ve Trabzon istasyon olarak belirlenmiştir. 1835 yılında ise Anadolu, *İstanbul* ve *Küçük Asya* ismiyle iki misyona bölünmüştür.[15] Amerikan Board örgütünün Anadolu'daki çalışmaları 1840'lardan itibaren genel olarak Ermeni misyonu olarak ifade edilmiş, 1856 yılında *Kuzey* ve *Güney Ermeni Misyonu* diye ikiye ayrılmıştır. Örgütün, 1860'da Harput'ta yaptığı yıllık toplantı neticesinde ise misyonerlerin Anadolu'da yaptığı tüm faaliyetler yeni bir düzenleme ile *Batı Türkiye Misyonu*, *Doğu Türkiye Misyonu* ve *Merkezi Türkiye Misyonu* olmak üzere üç misyon bölgesine ayrılmıştır.[16] Daha sonra bu bölgelerin dışında Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki toprakları *Avrupa Türkiyesi Misyonu*, Anadolu'nun güneyinde kalan bölgesi ise *Suriye Misyonu*[17] olarak son şeklini almıştır.[18] Bu

---

tanımlanmıştır. Bu misyonlar, ABCFM'nin tüzük, yönetmelik, kural ve teamülleri içinde kalmak koşuluyla özyönetim esasına dayalı birimlerdi. Bir başka ifadeyleyse Amerikan Board'a göre, misyoner faaliyetlerinde temel birim ülke değil misyondu. Misyonlar da yönetsel alt birimler olarak *istasyonlara* ayrılmıştır. İstasyonlar, başında en az bir misyonerin bulunduğu ve genellikle kentlerde kurulan organizasyonlardı. İstasyonlara bağlı alt birimlere ise *dış istasyon* (uç istasyon) şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre dış istasyonlar, kasaba ve köylerde, yerli Hristiyan ahaliden yardımcının yönetimindeki birimlerdi. Dış istasyonlar, karar almaktan çok alınan kararları uygulamaktaydı ve her istasyonun denetimindeki dış istasyon sayısı farklılık göstermekteydi. Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 42-44. Batı Türkiye Misyonu'na bağlı olarak 1854'te kurulan Kayseri istasyonu içerisindeki dış istasyonların sayısı ise 1877 yılında 25'e, 1887'de 36'ya, 1897 yılında ise 41'e ulaşmıştır. Söz konusu dış istasyonlar için bkz. Cenk Demir, *Kayseri, Nevşehir, Niğde Üçgeninde Amerikan Board'un Eğitim Faaliyetleri*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2008, s. 21.

[15] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 46

[16] William E. Strong, *The Story of The American Board*, The Pilgrim Press, Boston 1910, s. 200; Kocabaşoğlu, a.g.e., s.71.

[17] Suriye Misyonu, 1870 yılında ABCFM'in sorumluluk sahasından çıkıp Presbyterian Board adındaki bir başka Protestan örgütün denetimi altına girmiştir.

noktada Amerikan Board'un kısa süre içerisinde Anadolu'nun birçok bölgesinde teşkilatlanma şekli: çabuk kök salan, bu köklerden yeni gövdeler ve dallar oluşturup uzun ömürlülüğü açısından Hint mitolojisinde ölümsüzlüğü temsil ettiğine inanılan Banyan ağacına benzetmek yanlış olmasa gerek.[19]

Board misyonerleri tarafından Anadolu coğrafyasında yapılan tetkik geziler ve bu gezilerin ardından hazırlanan raporlar sonucu bir taraftan örgütün teşkilat yapısı oluşturulurken diğer taraftan da Ermeniler ve Rumlar nicelik, inançsal, sosyal, kültürel vs. açılardan değerlendirilip nüfuz edilebilecek topluluklar olarak belirlenmiştir. Fakat bazı dönemlerde ve bazı bölgelerde bu iki etnisite içerisindeki misyonerlik faaliyetlerinde birisinin, diğerine oranla daha yoğun misyonerlik faaliyetlerine maruz kalarak farklılık gösterdiği de görülmüştür.

Amerikan Board örgütü tarafından yürütülen misyonerlik propagandaları neticesinde ise Ermeniler arasında Protestanlık mezhebine karşı ilgi duyanların ve inananların sayısı zamanla artmıştır. Ancak Protestan Ermenilerin, Gregoryen (Apostolik) Ermeni Kilisesi ile ciddi görüş ayrılıklarına düşmesi, giderek artan sıkıntılar ve Ermeni Patriği'nin 21 Haziran 1846 yılında yayınladığı bildiri ile birlikte bu kişiler Ana Kilise'den ebediyen uzaklaştırılmıştır. Bu gelişmenin ardından gizlice kurulan *Protestan Ermeni Birliği*'ne mensup olan Ermeniler, Amerikalı misyonerlerin de desteği ile kendi Protestan kiliselerini kurmaya karar vermişlerdir.[20]

Osmanlı yönetimi nezdinde yasal bir statü sağlayan geleneksel *millet* yapısından dışlanmış bulunan Protestan Ermeniler, Amerikalı misyonerlerin öncülüğünde 25 Haziran 1846 tarihinde *Protestan Ermeni Kilisesi Anayasası* hazırlamış, 1 Temmuz 1846 tarihinde İstanbul'da ilk Ermeni Protestan Kilisesi'ni

---

[18] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 93; Yücel, *a.g.t.*, s. 31.
[19] Bartlett, *a.g.e.*, s. 85.
[20] Stone, *a.g.e.*, s. 141, 142.

kurmuşlardır.[21] 1850 yılında Protestanların *millet sistemi* içerisinde ayrı bir unsur olarak kabul görmesi sonucuysa, Osmanlı ülkesinde Protestanlık mezhebi, yasal bir zemine kavuşmuştur. Gerek 1850 yılındaki düzenleme gerekse de 1856 yılında ilan edilen Islahat Hatt-ı Hümayun'u sonrasındaysa Osmanlı topraklarındaki misyoner kuruluşlarının faaliyet alanları çeşitlenmeye ve genişlemeye başlamıştır.

Amerikan Board misyonerleri, Osmanlı coğrafyasında tesis ettikleri kiliseler, okullar, matbaalar ve yetimhaneler sayesinde farklı alanlarda misyonerlik faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Misyonerlerin bu farklı çalışma sahalarının yanı sıra Anadolu'da açtıkları hastaneler de Board'un bir diğer faaliyet kolunu oluşturmuştur. Bu noktada söz konusu sağlık kuruluşlarının, misyoner çalışmalarında ayrı bir öneme sahip olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü dinî alanda yürütülen misyonerlik faaliyetleri belirli bir cemaati veya etnik yapıyı etkilemiş ya da eğitim misyonerliği sayesinde okullarda eğitim gören öğrenciler ve onların ebeveynleri üzerinde nüfuz sahibi olunmaya çalışılmıştır. Ancak tıbbî misyonerlik kapsamında açılan hastaneler sayesinde, daha geniş kitlelere ulaşılıp birçok gruptan bireyin bulunduğu heterojen bir yapı oluşturulmuştur. Böylece Board tarafından kurulan hastaneler, gönüllük veya tercih esasına dayalı olmaksızın sağlık ihtiyacı olan birçok kişi tarafından ziyaret edilmiştir.[22]

---

[21] Mehmet Alparslan Küçük, Türkiye Protestan Ermenileri, Berikan Yayınevi, Ankara 2009, s. 119. 1855 yılına gelindiğinde ise 35 yıldır Osmanlı Devleti içerisinde faaliyet gösteren Amerikan Board misyonerleri nezdinde 26 Ermeni Protestan Kilisesi kurulmuştur. Açılan bu kiliseler ve Babıâli tarafından Protestanların kabul görmesi, Board'un Anadolu'daki misyonerlik faaliyetlerinin sonuçları açısından önemli bir başarı olmuştur. *Papers of the American Board of Commissioners for Foreign Missions (PABCFM)*, Unit 5, Item: (ABC 16.9.3), Reel 522, No: 583.

[22] Yücel, *a.g.t.*, s. 4.

Esasen Anadolu'daki tıbbî hizmetlerin, bu coğrafyada açılan misyon hastanelerinden yüzyıllar öncesine dayandığı bilinen bir gerçektir. Memleketin muhtelif yerlerinde kurulan pek çok şifahane sayesinde uzun yıllar boyunca hastalar tedavi edilmeye, çeşitli yöntemlerle ihtiyaç sahiplerine şifa dağıtılmaya çalışılmıştır. Ancak iptidai metotlarla gerçekleştirilen söz konusu sağlık faaliyetleri, zamanla çağın gerisinde kalırken batı medeniyetinde modern tıp ilerleme kaydetmiştir. Gelişen tıbbî yöntemlerin ve değişen müdahale tekniklerinin Osmanlı Devleti'nde yaygınlık kazanması ise 19. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiştir. Sağlık hizmetlerindeki bu değişimde, Batılı devletlerin ve misyoner örgütlerinin tesis ettiği modern hastanelerin ve iyi eğitimli tabiplerin önemli rollerinin olduğunu belirtmekte fayda vardır. Özellikle misyonerlerin *yarar sağlayıcı*[23] yaklaşımları sonucu verilen tıbbî hizmetler, dünyevi faaliyetler olarak değerlendirile bilineceği gibi bu hizmetlerin, dinî ve uhrevi bazı amaçlara ulaşılmasında bir araç olduğunu da söyleyebiliriz.

Bu açıdan misyonerlik faaliyetlerinde tıbbî teknik ve bilimsel çalışmaların bir araç olarak kullanımı, misyoner bakış açısına göre oldukça kullanışlı bir uygulama alanını oluşturmuştur. Misyoner inanç yapısında tıbbî misyonerliğin temellerinin Hz. İsa'ya dayandırıldığını bir kez daha ifade etmekte beis yoktur. Çünkü Hz. İsa'nın Tanrısal gücünün bir kısmını hastaları iyileştirmekte kullanmış olması tıbbî çalışmaların misyoner faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası olmasında etkili olmuştur.[24] Söz konusu temel inanışa göre hastanın ruhî ve fizikî açıdan tedavisi bir bütün olarak değerlendirilmeli ve hastanın iyileşme sürecinde kendisine Hz. İsa'nın buyrukları da tebliğ edilip öğretilmelidir. Bu açıdan, Amerikan Board teşkilatı tarafından yürütülen misyonerlik yöntemleri içerisinde sağlık çalışmalarına oldukça önem verilmiş,

---

[23] Bazı araştırmacılara göre ise özgeci bir anlayışa sahip olan doktorluk mesleği, misyonerlik için bir aldatma, misyonerlerin nihai amaçlarına ulaşmak için kullandıkları bir araç ve insanların acılarını istismar etme durumuydu. Hopkins; Moore; Halidi; Ferruh, *a.g.e.*, s. 126-133.

[24] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 96.

Board misyonerleri tarafından Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde misyon hastaneleri açılmıştır. Açılan bu hastaneler ise Board'un misyonerlik faaliyetleri için eşsiz bir çalışma sahası oluşturmuştur. Kısa sürede sağlık misyonunun etkinliğinin farkına varan misyonerler, çok geçmeden tıbbî misyonerlik alanında daha sistemli çalışmalar yapmaya başlamışlardır.[25] Bir süre sonra ise tıp eğitimi almış bazı misyonerlerin girişimleriyle Amerikan Board'un Anadolu'daki sağlık çalışmalarının temelleri atılmıştır.

1870'lerin başında Board misyonerleri tarafından Osmanlı Devleti'nin sınırları dâhilinde başlatılan küçük çaplı sağlık faaliyetleri, 1890'lardan itibaren genişleyerek büyümüştür. Amerikan Board'un Anadolu'daki faaliyetlerini ana hatlarıyla ele alan ve araştırmacılara bu konuda oldukça değerli bilgiler sunan Uygur Kocabaşoğlu, örgüttün tıbbî misyonerlik faaliyetleri hakkındaki düşüncelerini ise şöyle ifade etmektedir:[26]

> *"Tıbbi tedavi ve bakım konusundaki çalışmalara 1880'lerden itibaren hız verilmiş olması kiliseleri, okulları ve matbaasıyla bir hayli yaygınlık ve yoğunluk kazanmış olan misyoner faaliyetlerine hem halkın hem de yönetimin gözünde sempati kazandırmanın yanı sıra, kendi çalışmalarına da taze kan pompalamıştır. Bu tür hastane ve dispanserlere gayrimüslim ahalinin yanı sıra Müslüman ahalinin de başvuruyor olması ve o tarihlerde Anadolu'da sağlık hizmetlerinin son derece yetersiz oluşu, Bâbıâli'nin de bu işe hoşgörü ile bakmasına yol açmış olabilir."*

Şüphesiz ki misyonerlik faaliyetlerinin önemli bir kolu olan tıbbî misyon çalışmalarının, misyonerlerin nihai hedeflerine ulaşma noktasında önemli katkıları olmuştur. Gayrimüslim-Müslüman, zengin-fakir vs. ayrımı yapmadan insanların kalplerini kazanmak ve birçok eve ulaşmanın yolu olarak değerlendirilen tıbbî misyonerlik, misyonerlere karşı ön yargıların yıkılmasında ve aleyhtarlıkların ortadan kaldırılmasında önemli bir araç olarak

---

[25] Yücel, *a.g.t.*, s. 3-4.
[26] Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 97.

kullanılmıştır.[27] Buna karşılık Amerikan Board yönetimi, Anadolu'ya gönderdiği ilk tıbbî misyonerlik hizmeti verecek olan doktorlara, zamanlarının büyük bölümünü mesleki çalışmalara değil dinî çalışmalara ayırmaları konusunda uyarılarda bulunmayı da ihmal etmemiştir.[28]

Amerikan Board örgütü, Osmanlı topraklarında ilk misyon hastanesini 1870'li yıllarda Beyrut Amerikan Koleji bünyesindeki tıp okulu ile hizmete açmıştır. 1880'li yıllara gelindiğinde ise Orta ve Doğu Anadolu'da çok sayıda misyon hastanesi faaliyete geçmiştir. Amerikan Board tarafından, ilk olarak açılan Antep hastanesi de dâhil olmak üzere, Anadolu'da faaliyete geçen misyon hastaneleri ve hizmete giriş tarihleri ise şu şekildedir:[29] Antep Azariah Smith Amerikan Hastanesi (1879), Mardin Amerikan Hastanesi (1885), Talas/Kayseri Amerikan Hristiyan Hastanesi (1887), Merzifon Amerikan Hastanesi (1897), Van Amerikan Hastanesi (1899), Harput Annie Tracy Riggs Hastanesi (1903), Sivas Amerikan Hastanesi (1903), Adana Amerikan Hastanesi (1904), Erzurum Amerikan Hastanesi (1904), İstanbul Amerikan Hastanesi ve Hemşire Okulu (1906), Diyarbakır Amerikan Hastanesi (1909), Konya Amerikan Hristiyan Hastanesi Kurulu (1911).

Öte yandan misyon bölgelerinde tıp eğitimi vermek amacıyla açılan okullar aracılığıyla, yerli halktan öğrencilerin de sağlık eğitimi alması sağlanmıştır. Tıbbî eğitim alan bu öğrenciler, böylelikle toplum içerisinde bilimsel bilgilerini uygulama şansı bulmuşlardır.[30] Örneğin Amerikan Board'un tıbbî eğitim çalışmaları çerçevesinde bir süre Antep'te görev yapan Dr. Andrew

---

[27] James S. Dennis, *Christian Missions and Social Progress*, Fleming H. Revell Company, Vol. II, New York 1899, s. 406.

[28] Johnson, *a.g.e.*, s. 4.

[29] "Bu tarihler her bir misyon şubesinde çoğunlukla büyük çaplı bir hastane inşasının öncesinde küçük çaplı sağlık hizmetlerinin sunulduğu, dispanser boyutunda çalışmaların başlatıldığı tarihlerdir." Yücel, *a.g.t.*, s. 111-112.

[30] Dennis, *a.g.e.*, s. 406.

T. Pratt, bölgeden ayrılmadan önce altı ya da yedi Ermeni gencine tıp eğitimi vermiş, daha sonra bu gençler, tıp eğitimlerini Türkiye'nin iç kesimlerinde alan ilk modern doktorlar olma özelliğini elde etmişlerdir.[31] Bu sayede gerek misyoner nüfuzuna maruz kalan yerli doktorlar gerekse de Amerikalı doktorlar aracılığıyla Amerikan Board örgütü, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde tesis ettiği hastaneler ve dispanserlerle birlikte etkinlik sahasını genişletip yerel halkla daha yakın diyaloglar kurmayı başarmıştır.

Amerikan Board tarafından Anadolu'da açılan önemli sağlık kuruluşlarından birisi ise Board'un teşkilat yapısı içerisinde Batı Türkiye Misyonu'na bağlı olan Kayseri istasyonunda hayata geçirilmiştir. Anadolu'nun merkezinde yer alan Kayseri istasyonu, 115.000 km²'den fazla bir alanı kapsamakta idi ve Amerikan Board misyonerlerine göre, 1892 yılı itibariyle Kayseri istasyonunun sorumluluk sahasına giren bölge içerisinde tahmini 2.300.000 kişi yaşamakta idi. Bu nüfusun 2.000.000 Müslüman olup 300.000 kişi ise Rum ve Ermeni Hristiyanlardan oluşmakta idi. Bölgedeki Protestan misyonerlik faaliyetleri ise ilk olarak 1823 yılında İngiliz misyonerlik örgütü olan British and Foreign Bible Society (BFBS) bağlı bir misyonerin gelmesiyle başlamıştır. Daha sonra 1839'da İstanbul'dan kovulan iki öğretmen Kayseri yakınlarındaki bir manastırda yaklaşık bir yıl boyunca Protestanlık ilkeleri adına çalışmalar yapmış, ardından tekrar İstanbul'a dönmüşlerdir. 1845 yılında ise İstanbul'dan sürülen bir başka papaz da aynı manastırda bir süre sürgün hayatı yaşamış, Kayseri'de Protestanlık adına başarılı vaazlarda bulunmuştur.[32]

Kayseri'ye, Amerikan Board misyoneri olarak ise ilk defa 1827'de Elnathan Gridley adındaki misyoner gelmiştir. Ünlü Yunan tarihçi, coğrafyacı ve filozof Strobon'un (M.Ö. 63 - M.S. 24) "*...açık bir havada Erciyes Dağı'nın zirvesinden, Karadeniz ve Akdeniz*

---

[31] Stone, *a.g.e.*, s. 183.

[32] W. A. Farnsworth, "Sketch of The Cesarea Station, Western Turkey", *Missionary Herald*, Vol. 88, No. 2, February 1892, s. 53.

görülebilir... " sözlerinden etkilenen Gridley, daha sonra Kayseri yakınlarındaki Erciyes Dağı'na 13 Eylül 1827'de tırmanmıştır. Ancak bu tırmanışın ardından yorgun düşen 31 yaşındaki genç misyoner Gridley, 28 Eylül 1827 tarihinde Erciyes Dağı'nın eteklerinde bulunan Endürlük kasabasında yaşamını yitirmiştir.[33] Elnathan Gridley'in ardından 1849'da Board adına İzmir istasyonunda görevli misyoner Thomas P. Johnston, Antep'te bir süre kaldıktan sonra ertesi yıl, birkaç gün Kayseri'de kalıp, Board merkezine gönderilmek üzere bölgede olası Protestanlık faaliyetleri için umut verici bir rapor hazırlamıştır. 1852'de ise on üç yıl önce İstanbul'dan sürgün edilen öğretmenlerden birisi, dış istasyon olarak Kayseri'deki misyonerlik faaliyetlerini başlatmıştır. Jasper N. Ball ve Wilson A. Farnsworth adındaki misyonerlerin Amerikan Board'a bağlı olarak 16 Haziran 1854 tarihinde Kayseri gelmeleriyle birlikte, Board'un bölgedeki misyonerlik faaliyetleri resmiyet kazanmış ve Kayseri istasyonu kurulmuştur. Misyonerlerin girişimi ile genç ve yaşlılardan oluşan yaklaşık yirmi kişilik bir grupla birlikte, 2 Temmuz 1854 tarihinde ise Kayseri'deki ilk Protestan kilisesi tesis edilmiştir.[34]

Diğer taraftan 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren faaliyete geçen Kayseri istasyonunun gelişimini, bazı istatistiki bilgiler çerçevesinde de değerlendirmek mümkündür. Buna göre, Kayseri istasyonundaki misyonerlik faaliyetlerine destek vermek adına 1856'da 5, 1860'da 23, 1870'de ise 74 yerli çalışan hizmet etmiştir. İstasyon içerisindeki Protestan cemaat sayısı ise 1856'da 162, 1870'de 1.032, 1890 yılına gelindiğinde 4.558 kişiye ulaşmıştır. Misyonerlerin dinî faaliyetler çerçevesinde Kayseri ve çevresinde kurdukları kiliselerin 1856 yılında 22, 1870 yılında 195, 1890'da ise 1.083 üyesi bulunmakta idi. Ayrıca Board misyonerlerinin Kayseri istasyonunda yürüttükleri eğitim faaliyetleri çerçevesinde bölgede açtıkları okullardaki öğrenci

---

[33] Cenk Demir, *Amerikan Board'un İzmir'deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2014, s. 28.

[34] Farnsworth, *a.g.m.*, s. 53-55.

sayısı 1856'da 76, 1870'de 429, 1890'da da 2.089'dur.[35] 1912 yılına gelindiğinde ise Board misyonerleri tarafından Kayseri istasyonuna bağlı olarak 32 dış istasyon ve 11 örgütlü kilise kurulmuş, toplam 1.134 kilise üyesi ve 6.000 kişiden fazla bir cemaat oluşturulmuştur.[36]

Amerikan Board'un Kayseri ve çevresindeki öncelikli misyonerlik faaliyetleri dinî alanda olmuştur. Bu çerçevede Kayseri'deki Protestan kilisesinin yanı sıra muhtelif yerlerde örgütlü Protestan kiliseleri tesis edilmiştir.[37] Misyonerlerin öncülüğünde ayinler düzenlenip haftalık dua toplantıları yapılmış, İncil okuyucu misyoner bayanlar aracılığıyla bölgedeki kadınlara yönelik toplantılar gerçekleştirilmiştir. Board misyonerlerinin Kayseri istasyonundaki diğer bir misyonerlik faaliyeti eğitim alanında olmuştur. Öncelikli olarak Protestan kiliselerinin bünyesinde kurulan Pazar okulları ve ardından açılan ilkokullarla başlayan eğitim çalışmaları, Talas'taki erkek ve kız Amerikan okullarıyla üst seviyeye ulaşmıştır.[38] Söz konusu çalışmaların dışında Board tarafından bölgede yürütülen üçüncü faaliyet kolu ise tıbbî misyonerlik alanında olmuştur. Aslında Amerikan Board tarafından Kayseri ve çevresinde düzenli tıbbî misyon

---

[35] Farnsworth, *a.g.m.*, s. 56.

[36] "Caesarea Station", *The Orient*, Volume 3, Number 20, 15 May 1912, s. 1.

[37] 1854-1913 yılları arasında Amerikan Board misyonerlerinin öncülüğünde Kayseri istasyonunda kurulan Protestan kiliselerinin kurulduğu bölgeler ise kuruluş tarihleriyle birlikte şöyledir: Kayseri (1854), Yozgat (1861), Güneşli/Muncusun (1869), Sungurlu (1870), İncirli (1875), Istanoz/Zir (1877), Aksaray (1899), Talas (1900), Keskin/Denek Madeni (1901), Develi/Everek (1902), Gemerek (1903), Ankara (1904). Demir, *Kayseri, Nevşehir Niğde...*, s. 114-115.

[38] Board misyonerlerinin Kayseri istasyonundaki eğitim faaliyetleri ile Talas'taki Amerikan okulları hakkında ayrıntılı bilgi için Cenk Demir'in, "Kayseri, Nevşehir, Niğde Üçgeninde Amerikan Board'un Eğitim Faaliyetleri" başlıklı yüksek lisans tezinin yanı sıra bkz. Hasan Özsoy, *Kayseri'de Amerikan Misyonerler Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, No: 2, Kayseri 1996.

çalışmalarının öncesinde, bölgede zaman zaman Board'un gezici tıbbî misyonerleri tarafından ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Örneğin 1867'de Kayseri'ye gelen ve bir ay boyunca sağlık çalışmalarında bulunan misyoner Henry Segeant West, Kayseri'nin tıbbî misyonerlik açısından önemli bir potansiyele sahip olduğunu rapor etmiştir.[39] Ancak Amerikan Board'un Kayseri'deki düzenli tıbbî misyon faaliyetleri, 1886 yılında Dr. William S. Dodd'un[40] şehre gelmesiyle birlikte başlamıştır.

1887 yılında sağlık alanındaki çalışmalarını hızlandıran Dodd, bölgedeki evleri dolaşarak gezici hekimlik hizmeti vermiş, aynı zamanda 1887 yılı Talas Amerikan Hastanesi'nin kuruluş yılı olarak kabul edilmiştir. Dr. Dodd, tıbbî misyonerlik çalışmalarının ilk dönemlerinde gelir düzeyi düşük hastalardan muayene ücreti almamış, kendisi tarafından muayene edilen hasta sayısı ise kısa süre içerisinde artmıştır. Buna göre, 1887 yılında 1.200 hasta muayene edilirken 1888'de 2.075, 1889 yılının ilk altı ayındaysa 2.200 hasta tedavi edilmiştir.[41] Zamanla tedaviye muhtaç hasta sayısının artmasıyla birlikte daha fazla hekim ve hemşireye ihtiyaç duyulmuştur. Bu açığı kapatmak için Talas'taki Amerikan erkek ve kız okullarında eğitim gören gönüllü öğrencilere, Dr. Dodd

---

[39] Yücel, *a.g.t.*, s. 251.

[40] 1860 yılında İzmir'de doğan William S. Dodd, kendisi gibi Amerikan Board misyoneri olan babası Edward M. Dodd'u küçük yaşta kaybetmesinin ardından annesiyle birlikte New Jersey'e dönmüştür. Dodd, 1881 yılında Princeton'dan mezun olduktan sonra bir süre New York'ta tıp eğitimi görmüştür. Buradaki eğitiminin ardından ise İskoç Kilisesi'ne bağlı olarak New Jersey'de kölelerin yaşadığı varoşlarda misyonerlik pratiği yapmıştır. 1886 yılında Kayseri'ye gelen Dodd, 1911 yılına kadar bu şehirde doktorluk hizmetini sürdürmüştür. 1911-1924 yılları arasında Konya'da tıbbî misyonerlik faaliyetlerini yürüten Dr. Dodd, 1918 yılında ise Kızılhaç bünyesinde Filistin'de çalışmıştır. Kendisi 24 Ocak 1928 yılında Montclair/New Jersey'de yaşamını yitirmiştir. Yücel, *a.g.t.*, s. 252; http://www.dlir.org/archive/orc-exhibit/items/show/collection/8/id/12070 (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2014).

[41] *PABCFM*, Reel 596, No: 697.

tarafından tıbbî dersler verilmiş, tıbbî misyonerlik çalışmalarına hizmet edecek sağlık personelleri yetiştirilmiştir.[42]

Aradan geçen on yılın sonunda ise Dr. Dodd, alt katı dispanser olacak şekilde büyük Talas misyon hastanesi fikrini Amerikan Board'un merkez heyetine açıklamıştır. Ancak bu hastanenin kurulumu için ihtiyaç duyulan miktar oldukça fazla idi. Buna karşılık Dodd'un Board'dan beklentisi sadece merkezin resmî onayı olmuştur. Hastane yapımı için gerekli para ise Dodd'un Amerika'daki geniş çevresinin yapacağı bağışlarla karşılanması planlanmıştır. Bu düşüncelerle Amerika'ya bir ziyaret gerçekleştiren Dr. Dodd, 1897 yılında New York'tan Kayseri'ye dönmüş ve hastane faaliyetleri için Babıâli'den gerekli izinleri almak adına girişimlere başlamıştır.[43]

Yeni ve büyük bir hastane kurma çalışmaları devam ederken yedi yataklı Talas'taki misyon hastanesinde, 1898 yılının ilk altı ayında 55 hasta yatılı olarak tedavi edilmiştir. Aynı dönem içerisinde ise karın, fıtık, göz, tümör gibi çeşitli rahatsızlıklardan ötürü 55 cerrahi müdahale gerçekleştirilmiştir.[44] Öte yandan hastanenin hemşire ihtiyacını karşılamak için Bayan Hoffmann tarafından bazı bayanlara hemşirelik eğitimi verilmiş, Asistan Doktor Philaretos Levidis ise hekimliğin yanı sıra hastane içerisindeki dinî çalışmalarla da ilgilenmiştir.

1900 yılına gelindiğinde yeni hastane inşaatı büyük ölçüde tamamlanmış, modern, kullanışlı ve uzun ömürlü bir hastane binası inşa edilmiştir. Üç katlı ve bir de bodrumdan oluşan hastane binası, Talas'ın Kayseri şehrine bakan hâkim bir noktasında yer alan misyon yerleşkesi üzerine inşa edilmiştir. Binanın tamamlanan kısmı, 7.172 dolara mal olurken tamamlanmayı bekleyen diğer

---

[42] *PABCFM*, Reel 606, No: 220, 756.

[43] Yücel, *a.g.t.*, s. 255.

[44] Ameliyat olan hastaların 13'ü Müslüman olup diğerleri Ermeni ve Rum uyruklu hastalardan oluşmuştur. Ayrıca bu operasyonlar sırasında ise 2 hasta yaşamını yitirmiştir. *PABCFM*, Reel 606, No: 753.

inşaat çalışmaları için gerekli miktarın büyük bir kısmı ise Amerika'daki yardımseverler tarafından karşılanmıştır.[45]

Talas Amerikan Hastanesi'nin, 1 Temmuz 1907 - 30 Haziran 1908 tarihleri arasındaki faaliyetleri hakkında bilgilerin yer aldığı rapora göre, hastane fizikî yapı ve kapasite açısından büyümeye gitmiştir. Bu bağlamda hastane binasına bir kat daha eklenerek kadın ve erkek bekleme odaları ve ilaç deposu yapılmıştır. İlave bir giriş sayesinde ise kadınların muayene ve ilaç odalarına farklı bir yoldan ulaşılmaya başlanmıştır. Ayrıca binanın alt kısmı ise ahır ve malzeme odası olarak düzenlenmiştir. Yine hastane çevresinin düzenlemesi ile birlikte, hastaların hayvanlarını bağlaması için hastane avlusu içerisine özel bir yer yapılmış, hastane binasının çatısı galvanizli saç ile kapatılıp bazı bölümler kiremitlerle kaplanmıştır. O dönemlerde birçok evin toprak damlara sahip olduğu düşünüldüğünde bu tür bir kaplama bölge açısından ender rastlanan bir uygulama olmuştur. Tüm bunlara ilaveten hastane binasının arkasında bulunan eğimli arazi üzerindeki iki bahçe hastane yerleşkesine dâhil edilmiştir. Tepe üzerinde bulunan ve yaklaşık 756.000 litre (200.000 galon) kapasiteye sahip büyük bir mahzenle birlikte hastanenin içme ve bahçe suyu sağlanıp demir borular sayesinde bu su hastane binasına taşınmıştır. Talas Amerikan Hastanesi adına yapılan masrafların karşılanmasında Dr.

---

[45] Hastane inşaatı büyük ölçüde tamamlanmasına rağmen yeni hastane için resmi bir tanınma sağlanmamış, bir "ev" şeklinde inşası yürütülen çalışmalar neticesinde bu yeni "ev", tıbbî misyon merkezi olmuştur. Öte yandan Dodd'un önerisi ve Amerikan Board'un da onayı ile hastanenin mevcut statüsünde değişikliğe gidilip James M. Speers'in öncülüğünde dokuz üyeden oluşan New York merkezli bir yönetim heyeti kurulmuştur. Bu heyet ise hastanenin adını *Amerikan Hristiyan Hastanesi* olarak belirlemiştir. Fakat bir süre sonra özerk bir statü kazanan hastane ile Kayseri istasyonundaki Amerikan Board yetkilileri arasında yaşanan uyumsuzluk, zamanla krize dönüşmüştür. Bu durum ise Dr. Dodd ve ekibinin Nisan 1911'de Talas'tan ayrılıp Konya'ya taşınmalarıyla sonuçlanacak gelişmelere neden olmuştur. Hastane inşaatı, hastanenin özerk bir yapı kazanması ve bu dönemde yönetim bazlı yaşanan sorunlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel, *a.g.t.*, s. 255-258.

William S. Dodd'un 1881'de Princeton Kolej'den mezun olan sınıf arkadaşları yardımcı olmuştur. Duvarların tamiri, sıvanması, boru tesisatı vs. masraflar için 1.232 dolarlık bir harcama yapılırken diğer masraflar için ise 500 dolara daha ihtiyaç duyulmuştur.

Diğer taraftan Talas Amerikan Hastanesi'ndeki hastaların, 1907-1908 yılları arasındaki ortalama yatış süreleri 18,5 gün olup 258'i erkek, 133'ü kadın olmak üzere toplam 391 hasta bu dönemde yatılı olarak tedavi edilmiştir. Söz konusu hastaların, 104'ü Müslüman ve diğerleri ise Hristiyan idi. Yine bu hastaların 112'si hiçbir ücret ödemezken, 95'i 5 dolardan az olmak üzere, toplam 279 hasta ödeme yapmıştır. Hastanede 594 cerrahi müdahale gerçekleştirilmiş, Temmuz 1907 - Haziran 1908 tarihleri arasından dispansere 2.415'i yeni vaka olmak üzere toplam 6.943 hasta başvurmuştur. Ayrıca Talas Amerikan Hastanesi doktorları William S. Dodd ve Wilfred M. Post'un eşleri ile birlikte Yozgat, Nevşehir, Ürgüp, Aksaray, Güneşli (Muncusun), Develi (Everek) gibi yerleşim yerleri ile Kayseri'nin çevre köylerinde de sağlık çalışmalarında bulunmuşlardır. Bu çalışmalar kapsamında birçok hastaya bakılmış, cerrahi müdahale gereken hastalar ise hastaneye sevk edilmiştir.[46]

Dr. William S. Dodd tarafından 1887 yılında çalışmalarına başlayan Talas'taki Amerikan Hastanesi, yaklaşık 25 yıl içerisinde hem maddeten hem de manen birçok milletten hasta ile misyonerlerin yakın ilişkiler kurmasına vesile olmuştur. Dolayısıyla bu sağlık kuruluşu, kısa sürede geniş bir bölgede nam yapmayı başarmıştır. 1911 yılında Dr. Dodd ve Dr. Post'un Konya'daki Amerikan Hastanesi'ndeki tıbbî misyonerlik çalışmalarını yürütmeye başlamasından dolayı Talas Amerikan Hastanesi yaklaşık 6 ay boyunca kapalı kalmıştır. Bu 6 ayın sonunda ise hastanenin başına Amerikan Board'un Merzifon'daki hastanesinde beş yıl boyunca çalışmış olan Dr. Alden R. Hoover

[46] William S. Dodd, *Medical Missionary Work at Cesarea*, ABCFM, 1908, s. 5-11; Mazıcıoğlu, Hatipoğlu, Üstünbaş, *a.g.m.*, s. 100-101.

getirilmiştir.[47] Bir süre sonra ise Illinois Hemşire Eğitim Okulu'ndan mezun olan Bayan Theda B. Phelps, hemşire olarak Talas Amerikan Hastanesi'nde çalışmaya başlamıştır.[48] Merzifon Hastanesi ve Beyrut'taki Tıp Koleji'nde eğitim alan Dr. Gülbenk asistan doktor olarak, Beyrut Eczacılık Koleji'nde eğitim alan Haig Haraturyan ise anestezist ve ilaç dağıtıcı olarak Talas Amerikan Hastanesi'nin sağlık kadrosuna dâhil olmuşlardır. Ayrıca eğitimli birkaç hemşire, hizmetliler ve işçilerde Talas'taki bu hastanede çalışmaya başlamıştır.[49] Sağlık çalışmalarının yeniden hız kazanmasıyla birlikte 55 yataklı Talas Amerikan Hastanesi'nde, Eylül 1911'den Mart 1912'ye kadar Dr. A. R. Hoover'ın idareciliğinde geçen 7 aylık süre içerisinde 323 hasta yatılı, 1.665 hasta ise ayakta tedavi edilmiş, 350 hastaya ise cerrahi müdahale yapılmıştır.[50]

Bir süre sonra Talas Amerikan Hastanesi, yeniden hasta yoğunluğundan dolayı dolup taşmaya başlayan, bölgenin önemli sağlık kuruluşlarından biri olmayı başarmıştır. Yoğunluğun az olduğu dönemlerde 18 hasta yatılı olarak tedavi olurken yoğunluğun arttığı dönemlerde 40'ın üzerinde hasta, bu sağlık

---

[47] Amerikan Board personeli arasında yaşanan anlaşmazlık nedeniyle Talas'taki misyon hastanesi Konya'ya taşınmış olması buradaki hastane binasını işlevsiz bırakmıştır. Amerikan Board merkezi Talas'taki Amerikan Hastanesi'ne kısa süre içerisinde bir çözüm bulmak adına Merzifon Amerikan Hastanesi doktorlarından J. K. Marden'i Talas'a transfer etmek istemiştir. Fakat bu görevlendirme durumunu Dr. Marden ve Merzifon'daki diğer Board misyonerleri sıcak karşılamamışlardır. Bu sorunu çözmek adına Board merkeziyle yapılan yazışmalar sonucunda ise Dr. Marden yerine Dr. Alden R. Hoover Talas hastanesine transfer edilmiştir. Yücel, *a.g.t.*, s. 270-271.

[48] "Two Nurses for Turkey", *Missionary Herald*, Vol. 107, No. 7, June 1911, s. 249.

[49] M. Mümtaz Mazıcıoğlu, Nihal Hatipoğlu, Hasan Basri Üstünbaş, "1900'lerin Başında Kayseri Amerikan Hastanesinin Faaliyetleri", *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan-Haziran 2009, s. 102.

[50] "Caesarea Station", *The Orient*, Volume 3, Number 20, 15 May 1912, s. 1.

tesisinde yatılı olarak tedavi edilmiştir. Ayrıca hastane odaları, hasta hizmetleri için Bayan Hoover ve Bayan Ryan'ın girişimleri ile yeniden düzenlenmiş, ancak hasta sayılarının artması nedeni ile daha fazla hastane çalışanına ihtiyaç duyulmuştur.[51]

Personel sıkıntısına rağmen misyoner raporlarında da ifade edildiği üzere Talas Amerikan Hastanesi, Talas'a üç günlük yol mesafesi uzaklıktaki birçok bölgeden hastanın tedavi olmak amacıyla geldiği tanınmış bir hastane idi.[52] Bölgenin önemli hastanelerinden biri olan Talas'taki bu hastanede, 1913 yılında toplam 18 kişi, sağlık faaliyetlerine destek olmak amacıyla görev yapmıştır.[53] Ayrıca 1912-1913 yılları arasında ise Amerikan Hastanesi'nde 633 yatılı[54] olmak üzere 3.228 hasta tedavi görmüş ve toplam 864 cerrahi müdahale gerçekleştirilmiştir.[55]

---

[51] "Caesarea Notes", *The Orient*, Volume 3, Number 15, 10 April 1912, s.2.

[52] *PABCFM*, Reel 628, No: 223.

[53] Talas Amerikan Hastanesi'nde çalışanların görevleri ve isimleri şöyledir: Dr. ve Hastane Sorumlusu A. R. Hoover, Asistan Dr. G. K. Gülbenk, Asistan Dr. Harolambos Nicolaides, Anestezi Uzmanı Mr. Socrates A. Amaslis, Bayan Yönetici Theda B. Phelps, Başhemşire Melpomene Derinidas, Cerrahi Hemşire Yegsapet Bijoyan, Öğrenci Hemşire Yester Boşnakyan, Öğrenci Hemşire Siranuş Boyacıyan, Öğrenci Hemşire Lucia Sarkisyan, Hizmetçi Episteme Ioichimides, Gece Hemşiresi P. H. Tateosyan, Gece Hemşiresi Theobiste Ananiadis, Hademe Mr. Nazar Hajikyan, Hademe Mr. Levon Selveryan. Dispanserde görev yapanlar ise Eczacı Haig Efendi Haratunyan, Eczacı Socrates Efendi Amaslis, Asistan Eczacı Yoriyos Ioichimides. *PABCFM*, Reel 628, No: 217.

[54] Yatılı tedavi gören 633 hastanın misyonerlere göre uyruk dağılımı ise şöyledir: 394 Ermeni, 164 Türk, 52 Rum, 7 Çerkez, 7 Avşar, 4 Kürt, 3 Türkmen ve 2 Muhacir. 349'u erkek, 284'ü kadın olan bu 633 hastanın, 576'sına cerrahi müdahale yapılırken 57'si tıbbî muayene ile iyileştirilmiştir. Ayrıca 1912-1913 yılları arasında 17 hasta Talas Amerikan Hastanesi'nde yaşamını yitirmiştir. Söz konusu 17 kişinin ölüm nedenleriyse hastane raporunda verilmiştir. Bu nedenler için bkz. *PABCFM*, Reel 628, No: 234.

[55] Bu müdahalelerin 98'i karın, 50'si fıtık, 68'i kadın hastalıkları, 142'si göz, 62'si kulak, burun ve boğaz, 19'u böbrek taşı, 26'sı uzuv kesikleri, 27'si silahla yaralanma, 36'sı tenasül organı ve idrar yolları, 51'i kemik eklem tüberkülozu, 67'si tüberküloz tutulumları ve apsesi, 56'sı tümör ve 162'si genel operasyonlardır. Ayrıca söz konusu cerrahi müdahale türlerinin detayları için bkz. *PABCFM*, Reel 628, No: 235, 236, 237, 238, 239, 240.

Talas Amerikan Hastanesi her ne kadar görünüşte bir sağlık kuruluşu olsa da özünde Amerikan Board misyonerlerinin, tıbbî misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere Anadolu'da kurduğu birçok hastaneden sadece birisi idi. Bu bağlamda hastane içerisinde günlük ve haftalık olmak üzere dinî faaliyetler yapılmış, hastaların ve hastane personelinin eşliğinde ayinler düzenlenmiştir. Örneğin 1913 yılında olduğu gibi hastanede, sabah ve akşam olmak üzere günlük dualar edilirken hastane çalışanlarının da katılımıyla Pazar öğleden sonraları Pazar ayinleri yapılmıştır. Gün içerisinde ise misyonerler, hastalarla gayr-i resmi olarak konuşup arkadaşça dinî görüşlerini aktarmışlardır. Ayrıca Kayseri istasyonundaki misyoner Bayan Susan W. Orvis tarafından her hafta hastane çalışanlarına İncil dersleri verirken Bayan Hoover ise her ay kadınlar için dinî toplantılar düzenlemiştir.[56]

Dr. A. R. Hoover'ın 20 Haziran 1914 tarihli raporunda da belirtildiği üzere Talas'ta bulunan 80 yataklı Amerikan hastanesi ve ona bağlı olan dispanser sayesinde sağlık faaliyetleri devam etmiştir. Yine aynı tarihte Talas'taki bu sağlık kuruluşlarında, biri yabancı, diğeri yerli olan iki doktor ile yine biri yabancı olmak üzere toplam sekiz hemşire görev yapmıştır. Bir yıllık süre içerisinde ise 808 hasta yatılı olarak tedavi edilmiş ve 1.165 cerrahi müdahale yapılmıştır. Dispansere başvuran 13.641 hastanın, 3.641'i ise kayıtlara, yeni vaka olarak geçmiştir.[57]

Ancak 1914 yazında başlayan Birinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak 8 Mayıs 1916 tarihinde gerek Talas Amerikan Hastanesi binasına gerekse de Talas'taki Amerikan Board'a ait diğer binalara Osmanlı Devleti tarafından el konulmuştur.[58] Kısa bir süre sonra ise Kayseri'deki bütün Amerikan binaları, Türk yetkililer tarafından askeri hastane olarak kullanılmaya başlanmıştır.[59]

---

[56] *PABCFM*, Reel 628, No: 226.
[57] *PABCFM*, Reel 629, No: 232.
[58] Yücel, *a.g.t.*, s. 259-260.
[59] Özsoy, *a.g.e.*, s. 65.

Anadolu'daki gerek misyon hastaneleri gerekse de Amerikan Board'a ait çeşitli misyon kuruluşları, 1914-1922 yılları arasında oldukça sıkıntılı bir dönem geçirmişlerdir. Board misyonerleri ise bu süreci örgütün Anadolu'daki faaliyetlerinin tarihçesinde "felaket dönemi" olarak adlandırmışlardır.[60] Ayrıca 1923 yılından itibaren ülkede yaşanan rejim değişikliği de Board misyonerlerinin bu coğrafyadaki faaliyetlerini kısıtlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tam bağımsızlığı esas alan kuruluş felsefesi çerçevesinde kapitülasyonların kaldırılması, millî ve laik bir devlet oluşturma çabaları, ülke içerisindeki Batılı ve gayrimüslim nüfusun azalması, eğitim, sağlık vs. alanlarda faaliyet gösteren yabancı kuruluşlara getirilen yasal düzenlemeler Board'un Türkiye'deki çalışmalarını da derinden sarsmıştır. Dolayısıyla Anadolu'daki birçok misyonda yaşanacak olan sıkıntılar, benzer şekilde Board'un Talas'taki misyonunda da yaşanmıştır.

1924 yılına gelindiğinde Amerikan Board'un Talas'taki tıbbî misyon çalışmaları yeniden başlamış, aynı yıl içerisinde hastaneye 172 yatılı hasta kabul edilip 4.200 genel tedavi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu hastanede, 1925 yılında 68 yatılı, 1.300 genel tedavi; 1927 yılında 211 yatılı, 1.984 genel tedavi; 1929 yılında ise 202 yatılı olmak üzere 2.896 hasta tedavi edilmiştir.[61] Ayrıca 1924 yılından itibaren Talas Amerikan Hastanesi, Dr. Charles Ernest Clark'ın yönetiminde çalışmalarına devam etmiştir.[62] Dr. Clark'ın Haziran 1929 yılında Amerika'ya dönmesi nedeniyle hastane, 6 ay boyunca faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Bu aranın ardından 7 Ocak 1930 tarihinde yeniden hizmete açılan Talas Amerikan Hastanesi'nin bu dönemdeki sorumluluğu, hastanenin kurucusu olan William S. Dodd'un oğlu Dr. Wilson Dodd'a geçmiştir.[63]

---

[60] Yücel, *a.g.t.*, s. 294.
[61] Yücel, *a.g.t.*, s. 312-313.
[62] http://www.dlir.org/archive/orc-exhibit/items/show/coliection/8/id/11966 (Erişim Tarihi: 11.04.2014)
[63] Özsoy, *a.g.e.*, s. 96-97.

Dr. Wilson Dodd'un 1930 yılında hazırladığı hastane raporundan anlaşıldığı üzere babası William S. Dodd tarafından yapılan eski hastane binası birkaç yıl önce yanmasından dolayı Talas Amerikan Hastanesi, faaliyetlerini sağlık çalışmaları için uygun olmayan eski bir ikametgâhta sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için Board yönetiminden izin alınarak Talas Amerikan Kız Okulu'nun boş binalarından biri 25 yataklı kalıcı bir hastane olarak tanzim edilmesi yönünde 1930 yazında çalışmalara başlanmıştır. Öte yandan Dr. Wilson Dodd'un Talas'taki tıbbî çalışmaları açısından başlangıçta çok fazla hasta yoğunluğu yokken zamanla hasta sayısı artmıştır. Sabahları hastanede ilk iş olarak rutin kontroller gerçekleştiren Dr. Dodd, saat 09.00'dan 13.00'e kadar klinik hastaları ile ilgilenmiş ve günde ortalama 30 ila 40 hastaya bakmıştır. Öğleden sonraları ise Talas veya çevre köylerden çağrıldığı zamanlarda buralardaki hastaları tedavi etmeye gitmiştir. 1929 yazında hastaneye alınan otomobil sayesinde Amerikalı doktorun çevre köylere yaptığı hasta ziyaretlerin sayısı artmıştır.[64]

Diğer taraftan Dr. Wilson Dodd'un 1932 yılında hazırladığı genel raporda da belirtildiği üzere 1930'lu yıllarda Talas Amerikan Hastanesi'nde Türk doktorların da görev yaptığı anlaşılmaktadır. Örneğin cerrahi müdahale asistanı olarak Kayseri'deki hükümet hekimi Dr. Osman Nuri Bey aynı zamanda Talas Amerikan Hastanesi'nde de çalışmış daha sonra Ankara'ya tayin olmuştur. Osman Nuri Bey'in ayrılmasından sonra Amerikan hastanesindeki sağlık çalışmalarına bir süre Kayseri İl Halk Sağlığı Müdürü Dr. Mazhar Bey destek vermiştir. Kayseri'deki Amerikalı doktorlar ile Türk doktorların ortak girişimleri çerçevesinde şehir hastanesi cerrahlarından Dr. Şeref Korkut Bey tarafından Talas Amerikan Hastanesi'nde bazı ameliyatlar gerçekleştirilmiştir.[65]

---

[64] Özsoy, *a.g.e.*, s. 97-98.

[65] Wilson Dodd; Jennie Paige, *American Hospital at Talas Turkey*, ABCFM, 1932, s. 2-3.

Ancak 1929'da yaşanan *Dünya Ekonomik Bunalımı*'nın (Büyük Buhran) etkileri bir süre sonra ABCFM'in gelirlerinin yarı yarıya azalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Amerikan Board, Talas ve Adana'daki hastanelerini kliniğe dönüştürme, Merzifon'daki sağlık merkezini kapatmak zorunda kalmıştır. Ekonomik krize dayanabilen Türkiye'deki tek ABCFM hastanesi Antep'teki Azariah Smith Memorial isimli Amerikan hastanesi olmuştur.[66]

1934 yılında Talas Amerikan Hastanesi'nin kapanmış olmasından dolayı Amerikan Board, önemli bir misyon hastanesinin kaybını yaşamıştır. Buna rağmen hastane personeli şehirde ikamet etmeyi sürdürdüğü için bazı özel hasta tedavileri gerçekleştirilmiştir.[67] Öte yandan 1933 yılında Adana'dan Kayseri'ye gelen Dr. William L. Nute,[68] 1934'te Talas Amerikan Hastanesi'nin kapanmasından

---

[66] Johnson, *a.g.e.*, s. 49.

[67] Yücel, *a.g.t.*, s. 299.

[68] 29 Aralık 1890 tarihinde Kansas City'de doğan Dr. William Laubach Nute, Haziran 1914 tarihinde Yale Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra Amerikan Board örgütüne bağlı bir misyoner olarak Türkiye'de misyonerlik çalışmalarına başlamıştır. 1914-1917 yılları arasında Tarsus Amerikan Koleji'nde öğretmenlik yapan Nute, 1915 yılında aynı okul öğretmenlerinden Bayan Mary Christie Rogers ile evlenmiş ve bu evlilik sonrası Nute çiftinin üç çocukları dünyaya gelmiştir. Türkiye'ye ilk gelişinde doktor olmayan Nute, daha sonra Columbia Üniversitesi'nde aldığı hekimlik ve cerrahlık eğitimini 1921 yılında tamamlayıp 1924 yılında tekrar Türkiye'ye dönmüştür. Kendisi, 1924-1928 yılları arasında öğretmenlik,1928-1932 yılları arasında ise Adana'daki Amerikan Hastanesi'nde doktorluk yapmıştır. 1933 yılından itibaren çalışmalarını Talas'ta yürütmeye başlayan Dr. Nute, bu çalışmalarını 9 Mayıs 1959 yılına kadar sürdürmüş, 26 yıllık bu dönemin 2,5 yılını ise Antep'teki Amerikan Hastanesi'nde geçirmiştir. Hekimliğinin ilk yıllarında, siyah tıbbî malzeme çantasıyla birlikte at sırtında bazı geceler üç-dört köyü ziyaret edip hastaları muayene etme gayreti gösteren Dr. Nute'nin Talas'taki kliniği, kısa sürede içerisinde çevre kasaba ve köylerden birçok hastaya hizmet veren bölgenin önemli sağlık tesislerinden biri olmayı başarmıştır. Sadece 1958'de Talas Nute Kliniği'nde, yaklaşık 11.000 hastanın tedavi edilmiş olması ise bu kliniğin etkinliğini göstermektedir.

sonra iki yardımcı elemanla birlikte, bölgedeki tıbbî misyonerlik faaliyetlerini uzun yıllar boyunca klinik boyutunda sürdürmüştür. Artık *Talas Nute Kliniği* olarak anılmaya başlayan kurum, aynı zamanda Amerikan Board'a ait erkek okulunun da tıbbî ihtiyaçlarını karşılamıştır. İki katlı taş bir binada faaliyetlerini sürdüren Talas Nute Kliniği, çevresinde bulunan yaklaşık 800 köyden hasta kabul eden, neredeyse bir hastane boyutunda faaliyetlerini sürdüren ve yıllık ortalama 7.500 ila 9.000 hastaya hizmet veren bir sağlık kuruluşu hüviyeti kazanmıştır.[69]

1960'lı yıllara gelindiğinde Talas'taki kliniğin en önemli sorunu, yoğun hasta yükü ve bu hastalar ile ilgilenecek sağlık personelinin azlığı olacaktır. Klinikteki odaların 5-6 yataklı oluşu ve dolayısıyla istenilen steril ortamın oluşturulamaması da personelin yaşadığı önemli sorunlardan bir başkası olmuştur. Ayrıca köy yollarının ulaşım konusunda ciddi engeller teşkil etmesi, kış aylarında ve yağmurlu günlerde hem hastaların kliniğe ulaşmalarında hem de doktorun ve diğer sağlık personelinin tedavi, eğitim gibi gerekçelerle köylere gitmesini zorlaştırmıştır.[70]

Bunca sıkıntıya ve zorluğa rağmen hastaların rahat etmesi için hastane personeli tarafından temiz yatakların ve güzel yemeklerin hazırlanmasına, hastaların özenle tedavi edilmesine çalışılmıştır. Amerikalı doktor ve hemşireler, bu çabaları neticesinde ise *çıkar*

1960 yılında Türkiye'den ayrılan Dr. William L. Nute, 10 Şubat 1979 yılında yaşamını yitirmiştir. "Kansas City Native Has Great Record", *The Nevada Daily Mail*, 16 June 1959, s. 8; http://www.dlir.org/archive/orc-exhibit/items/show/collection/8/id/15340 (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2014).

[69] Yücel, *a.g.t.*, s. 313-314.

[70] Klinik çalışanları, köylere yapacakları ziyaretler öncesi köylerin bozuk yollarının tamir edilmesi için köylüler uyarılıyorlardı. Daha sonra ise sağlıklı çocuk izlemi yapmak için misyonda görevli hemşireler tarafından evlere ziyaretler gerçekleştiriliyor, köy ziyaretleri yapılıp çocuklarda beslenme ve bakım konusunda eğitimler veriliyordu. M. Mümtaz Mazıcıoğlu, "Talas Misyonunda Çalışan Bir Aile Hekiminin Tıbbi Notları: 1959-1965", *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği, Hukuku, Tarihi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, Yıl: 2012, s. 28-31.

gözetmeden başkalarına yardım etme, merhametli olma düşüncesi (good samaritan) ile manevi tatmine ulaşmışlardır. Aslında hastalara, İncil'in mesajlarını iletmek, Hz. İsa'yı tanıtmak ve onun sevgisini göstermenin bir yolu da bu düşünce ile hareket etmekten geçiyordu. Bir zamanlar Talas'ta görev yapmış olan Amerikalı hemşire Jennie Paige'in de ifadesiyle, "Nasıl ki Hz. İsa, ümmetine kılavuzluk etmek, onları sevmek, korumak için geldi ise Hz. İsa'ya inananların ve onun izinden gidenlerin de ihtiyacı olanlara yardım etmesi gerekmekte idi."[71] Özünde bu inanç yapısına sahip olan tıbbî misyonerler, böylece yaptıkları işin zorluklarının üstesinden gelmeye ve zihinsel açıdan yaptıkları işe odaklanmaya çalışmışlardır.

Talas Nute Kliniği doktorlarından Warren H. Winkler tarafından tıbbî ya da sosyal açıdan özelliği olan hastalık ve durumlar hakkında Mart 1959-Haziran 1965 tarihleri arasında tutulan kayıtlara göre, bu dönemde sık görülen hastalık durumları ve ilginç vakalar ise şöyle idi: bebek ve çocuklarda beslenme bozuklukları, her türlü tüberküloz kliniği (akciğer, iç organ tutulumları, cilt tutulumları), lepra, amfizem, zatürre, menenjitler, kasık fıtıkları, izole ve komplikasyonlu mide ülserleri, ishaller, uterus prolapsusları, infertilite ve isteğe bağlı abortus için yapılan başvurular, kontrasepsiyon önerisi almak için başvurular, epileptik nöbetler ve kanserler. Cerrahi açıdan tüberküloz apseleri için uygulanan drenajlar, sünnetler, yanık tedavileri ve getirilen greftler ile şarbon hastalığı idi.[72]

Talas Amerikan Okulu bünyesinde öğrenci ve öğretmenlerin sağlık hizmetleri ile ilgilenen, halk arasında "Amerikan Hastanesi" adıyla anılan Talas Nute Kliniği, uzun yıllar bölge halkına sağlık hizmetleri sunmuştur.[73] Talas Amerikan Okulu'nun 1967 yılında kapatılmasının ardından klinik, faaliyetlerini 1973'e kadar sürdürmüştür. Bu tarihte Talas Nute Kliniği'nde son olarak

---

[71] Özsoy, *a.g.e.*, s. 98-101.

[72] Mazıcıoğlu, *a.g.m.*, s. 31.

[73] Yusuf Özmerdivenli, "Talas Amerikan Koleji (1889-1967)", *Kayseri Lisesi Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 6, Nisan-Mayıs 1996, s. 9.

Matthew Williams, eşi Margureita Williams ve Isabel Hemingway görev yapmıştır.[74] Talas'taki bu Amerikan sağlık tesisi, 80 yılı aşkın bir süre içerisinde birinci basamak ve ikinci basamak sağlık çalışmalarında bulunmuş, aynı zamanda bu tesis sayesinde sağlık alanında saha çalışmaları ve eğitim faaliyetleri yürütülmüştür.[75] 1974'te ise hastane binaları, kurulmakta olan Erciyes Üniversite'sine devredilmiştir. Bu binalar halen Erciyes Üniversitesi bünyesinde olup sosyal tesis olarak kullanılmaktadır.[76]

[74] Yücel, a.g.t., s. 314. Öte yandan Hasan Özsoy'a göre ise Talas Nute Kliniği 1972 yılında faaliyetlerini sonlandırmıştır. Özsoy, *a.g.e.*, s. 105.
[75] Mazıcıoğlu, *a.g.m.*, s. 32.
[76] Mazıcıoğlu, Hatipoğlu, Üstünbaş, *a.g.m.*, s. 103.

BİBLİYOGRAFYA

I- ABCFM MİKROFİLM ARŞİVİ

Papers of The American Board of Commissioners for Foreign Mission (PABCFM), Unit 5: (ABC 16.9.3)
PABCFM, Reel 522, No: 583.
PABCFM, Reel 596, No: 697.
PABCFM, Reel 606, No: 220, 753, 756.
PABCFM, Reel 628, No: 217, 223, 226, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240.
PABCFM, Reel 629, No: 232.

II- TETKİK ESERLER

A-KİTAPLAR

BARTLETT, S. C., *Sketches of The Missions of The American Board*, Published by The Board, Boston 1872.

BARTON, James L., *The Unfinished Task of The Christian Church*, Student Volunteer Movement for Foreign Missions, New York 1908.

DENNİS, James S., *Christian Missions and Social Progress*, Fleming H. Revell Company, Vol. II, New York 1899.

DODD, Wilson; PAİGE, Jennie, *American Hospital at Talas Turkey*, ABCFM, 1932.

GREENE, Joseph K., *Leavening The, Levant*, The Pilgrim Press, New York 1916.

HOPKİNS, E. W.; MOORE, G. F.; HALİDİ, M.; FERRUH, Ö., *Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik*, Çev. Adnan Yazıcı ve diğerleri, Örgün Yayınevi, İstanbul 2006.

JOHNSON, Brian, *Şifahane: Gaziantep'in Amerikan Hastanesi ve Bağlı Tarihi Kurumların Kısa Tarihçesi*, Çev. Handan Cingi, SEV. Amerikan Hastanesi Yayınları, İstanbul 2008.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Anadolu'daki Amerika: Kendi Belgeleriyle 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, İmge Kitapevi, 3. Baskı, Ankara 2000.

KÜÇÜK, Mehmet Alparslan, *Türkiye Protestan Ermenileri*, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.

ÖZSOY, Hasan, *Kayseri'de Amerikan Misyonerler Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, No: 2, Kayseri 1996.

SMİTH, Eli, *Researches of the Rev. E. Smith and Rev. H. G. O. Dwight in Armenia*, Published by Crocker and Brewster , Vol. 1-2, Boston 1833.

STONE, Andrew F., *Sömürgeciliğin Hasat Mevsimi: Anadolu'da Amerikan Misyoner Okulları*, Çev. Ayşe Aksu, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.

STRONG, William E., *The Story of The American Board*, The Pilgrim Press, Boston 1910.

B- MAKALELER

FARNSWORTH,W. A., "Sketch of The Cesarea Station, Western Turkey", *Missionary Herald*, Vol. 88, No. 2, February 1892, s. 53-56.

MAZICIOĞLU, M. Mümtaz; HATİPOĞLU, Nihal; ÜSTÜNBAŞ, Hasan Basri, "1900'lerin Başında Kayseri Amerikan Hastanesinin Faaliyetleri", *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, Nisan-Haziran 2009, s. 99-103.

MAZICIOĞLU, M. Mümtaz, "Talas Misyonunda Çalışan Bir Aile Hekiminin Tıbbi Notları: 1959-1965", *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği, Hukuku, Tarihi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, Yıl: 2012, s. 24-32.

ÖZMERDİVENLİ, Yusuf, "Talas Amerikan Koleji (1889-1967)", *Kayseri Lisesi Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 6, Nisan-Mayıs 1996, s. 6-10.

C- SÜRELİ YAYINLAR

Missionary Herald

The Orient

The Nevada Daily Mail

D- TEZLER

DEMİR, Cenk, *Amerikan Board'un İzmir'deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri 2014.

_____, *Kayseri, Nevşehir, Niğde Üçgeninde Amerikan Board'un Eğitim Faaliyetleri*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2008.

YÜCEL, İdris, *Anadolu'daki Amerikan Hastaneleri ve Tıbbi Misyonerlik (1880-1930)*, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.

E- ÇEVRİMİÇİ KAYNAKLAR

http://www.dlir.org/archive/orc-exhibit/items/show/collection/8/id/11966

(Erişim Tarihi: 11.04.2014)

http://www.dlir.org/archive/orc-exhibit/items/show/collection/8/id/15340
(Erişim Tarihi: 13.04.2014).

Talas Sağlık Ocağı Hasta ve Vaka Kayıtları (1959-1965) Tıp Doktoru Warren H. Winkler'ın Anıları'nın Türkçe'ye Tercüme Edilmiş Metni

Mart 1959

14 Mart

Kuruköprülü köyünde hamile bir kadını muayene ettim. Kadının belden aşağısı felçli bir durumdaydı. Kadın mağarada yaşıyordu ve bir buçuk yıldır mağaradan dışarı çıkamamıştı. Kadın sekiz aylık hamileydi. İki eşeği, beş keçisi ve dokuz koyunu vardı. Kadının kocası da aynı mağaranın üst katında, oda gibi bir bölmede yaşıyordu.

22 Mart

Yirmi iki yaşında bir kız geldi ve benden kendisinin bakire olduğunu açıklayan bir belge [bekâret belgesi] istedi. Kızın bir hafta sonra düğünü olacakmış ve ortalıkta bakire olmadığına dair söylentiler yayılmaya başlamış.

25 Mart

Kalp yetmezliği bulunan bir adam, muayene için çok uzak bir köyden üç saat kağnıda, beş saat de kamyonda yolculuk yaparak buraya gelmiş.

28 Mart

Mağarada yaşayan ve bademciklerinden rahatsızlanan bir kadını muayene etmem için beni çağırdılar. Bir kaşık vermelerini rica ettim. Kadının annesi çekmeceden bir kaşık çıkarıp bana verdi. Hastaya ağzını açmasını söyledim ve kaşığı diline bastırarak boğazının durumuna baktım, sonra da kaşığı geri verdim. Kadın kaşığı benden alınca sıcak süt dolu bir kabın içine koydu ve daha sonra bu sütü bize ikram etti.

15 Nisan

23 yaşında, iki çocuklu ve boğazında oluşan 4 santimetrelik bir tümör yüzünden kocasının boşadığı bir genç hanım geldi. 2 yıldır kocası götürmediği için hiçbir doktora gidemediğini söyledi.

18 Nisan

Öksürük tutulması yüzünden iki haftadır çocukların öldüğü Gülcük köyünden üç çocuk getirdiler. Çocuklarda boğaz enfeksiyonu vardı. Onlara vereceğim ilacın fiyatı 31 TL (yaklaşık 3,5$) tutuyordu, bu da babalarının köydeki bir haftalık yevmiyesine denk geliyordu.

Mayıs 1959

1. Mayıs

Bana gerdek gecesinde sadece damadın ailesinin yatak odasının kapısında beklemesinin köyde bir gelenek olduğunu söylediler. Damat yatak odasından evlendiği kızın bakire olduğunu gösteren kanlı bir bez parçası ile dışarı çıkana kadar ebeveynler kapıda beklermiş. Bu bezi gördükten sonra da evlerine dönerlermiş.

12 Mayıs

Hâlâ sağlık ocağının dışında hasta bakma iznim yok. Bu durum bazen oldukça üzücü olabiliyor. Sabah saat 5'te yaşlı bir kadın kapımı vurdu ve benden aşağı Talas'ta, 3-4 sokak ötede çok hasta olan kocasını muayene etmem için yalvardı. Sonunda onu gelemeyeceğime ikna ettim. Kadın daha sonra kocasını bir merkeple, battaniyede sarılı olarak getirdi. Adam neredeyse ölecek durumda idi. İçimden adamın buraya kadar getirilmesinin onun ölümünü çabuklaştırmamasını diledim. Sürekli kanayan, greyfurt meyvesi büyüklüğünde bir şişlik vardı; ayrıca bademcik iltihabı, öksürüğü ve nefes borusunda aşırı iltihap vardı. Hastaları yatakları başında muayene edememem, burada doktorluk yapmamın en zor tarafını oluşturuyordu.

15 Mayıs

Bugün iki kadının çamaşırlarını sokakta yıkayarak, kurumaları için kliniğin duvarlarına astıklarını gördüm. Çocuklar oyundan dönünceye kadar çamaşırlar çoktan kurumuş oluyordu.

15 Mayıs

Bugün 6x8 çapında bir yumurta kırdım ve içinden 600cc sıvı çıktı. Çok ilginç kabuk çizgileri vardı, özellikle sıvıyı boşalttıktan sonra.

21 Mayıs

Bugün eşek sırtında 18 saat yolculuk yaptığım söyleyen bir adam geldi. Dün evden ayrıldıktan sonra bugün saat sabah 4'te buraya ulaşmış. Ben onu saat 10'da muayene edebildim. Adamda ülser başlangıcı vardı.

25 Mayıs

50 yaşında ve oldukça sinirli olan bir kadını muayene ettim. Kadını biraz sorguladıktan sonra bu yaşına kadar hiç doktora gitmediğini öğrendim. Kadında ilerlemiş yüksek tansiyon vardı.

26 Mayıs

Bugün aile sorunları günü. Bu köyde kadınların en önemli sorununun çocuk sahibi olmak olduğunu öğrendim. Çocuğu olmayan bir kadının hiçbir değeri yok. 9 senedir evli, 24 yaşında, çocuğu olmayan bir hanım geldi. Kocası başka bir kadınla evlenmiş. İlk eşi şimdi amelelik yapıyormuş. 12 yaşında bir çocuğu olan ama başka çocuk doğuramadığı için kocası yedi sene önce evlenen bir kadın geldi. Şimdi kocasının ikinci eşinden 5 tane çocuğu olmuş. Kadın neden daha sonra çocuğu olmadığını merak ediyordu. Uzak bir köyden dehşet verici bir mektup aldım. Mektup; evleneli 3 sene olmasına rağmen henüz çocuğu olmadığından şikâyet eden bir kadına aitti. Kadın "Doktor, bana hemen çocuğum olmasını sağlayacak bir iğne gönderin" diye yalvarıyordu.

27 Mayıs

Burnundaki büyük yeşil beni muayene ve tedavi ettirmek isteyen bir çocuk getirdiler. Annesi çocuğu şehirde doktora götürdüğünü ve doktorun çocuğun burnunun kesilmesi gerektiğini söylediğini korku içinde anlattı. Köye döndüğünde annesi büyük bir korku içindeydi. Biz çocuğun burnundaki yeşil yarayı salina tuz ile mütemadiyen pansuman yaptık. Çocuğun burnundaki yeşil iz geçti ve çocuk iyi oldu.

30 Mayıs

Bugün İşbile köyüne 3-4 saat mesafe uzaklıktaki bir köyden, 4 sene önce çocuğunu tedavi ettiğimi söyleyen bir hasta geldi. Kucağında dört aylık bir çocuk vardı, şiddetli boğaz enfeksiyonu vardı. Hastane olmadan yapılabilecek fazla bir şey yoktu. Çocuğun ateşi 42 dereceye kadar yükselmişti. Önce çocuğun vücudunu ıslak bez ile silerek, şekerli su vererek, penisilin ve serum vererek ateşini düşürmeye çalıştık. Ancak hastane olmadan yapılacak fazla bir şey yoktu ve çocuk gece hayatını kaybetti. Hastane olsa belki de kurtarılabilirdi. Doktorluk yapmanın zor taraflarından biri de böyle çaresiz ve üzücü vakalarla karşılaşmak.

Haziran 1959

1 Haziran

Bugün yirmi yaşlarında ve oldukça ilkel görünen bir kız geldi. Muayene odasının en köşesine, ürkek bir çocuk gibi oturdu ve sorduğum sorulara evet anlamında "Hee" diyerek, hayır anlamında başını yukarı kaldırarak cevap verdi. Ben muayene aletlerimi aldığımda, benden kaçarak masamın karşı köşesine çömeldi. Bu kız bu yaşına kadar hiç köyünden ayrılmamış ve hayatında bir defa bile doktora gitmemişti.

2 Haziran

Bugün 2 yaşında ve 6,5 kilo ağırlığında bir çocuğu muayene ettim. Çocuk yürüyemiyor ve oturamıyordu. Ancak bunun nedeni daha çok yetersiz beslenme gibi gözüküyordu. Annesi çocuğu yalnızca emzirmiş ve su ile doyurmuş. Çocuğun bütün vücudunda ve yüzünde morarmalar oluşmuştu.

3 Haziran

Bugün köyün öğretmeni geldi. Köyde yaşamak zorunda olan tek eğitimli insandı ve sadece 5. sınıfta 75 tane öğrencisi vardı. Öğretmenin hastalığı ülserdi.

5 Haziran

Kurbacak (Karabucak) köyünde bugün geçen yıl tedaviden sonra kardeşi ölen bir çocuk ile karşılaştım. Fontanellesi'nden (bıngıldak-başın üst kısmı) su toplanması sonucu şişen çocuğu gecenin bir vaktinde bir ebeye götürmüşler. Kadın da halk arasında "kurbacık" olarak bilinen kafasının üst kısmındaki su toplanmış şişliği kesmiş. Zannederim çocuk bu küçük ameliyattan dolayı hayatını kaybetmiştir, çünkü şişliği kesmek tehlikelidir. Ancak köylüler çocuğun su toplamadan dolayı öldüğünü düşünüyorlar.

12 Haziran

Burada zehirli hayvan sokması oldukça yaygın bir durumdur. Bugün ilk defa akrep sokması sonucu yakın köyden birisi geldi. Sağlık ocağına koşarak geldi. Akrep sokması oldukça acı veren bir durum ancak pek de öldürücü değil.

Ekim 1959

21 Ekim

Bugün ilk sedef hastamı muayene ettim. Ellerinde, burnunun içinde, boğazında ve iç organlarında yaralar olmuştu. Beş yıldır sedef hastası olan zavallı kadın hastalığının geçeceğine inanıyor ve klinikten bir mucize bekliyor.

Kasım 1959

3 Kasım

Vajinasında 7 milimlik bir yara vardı. Bu yara o kadar uzun zaman önce oluşmuş olmalı ki derisi sarkmış ve çok küçük bir bölge hariç bütün vajina girişini kaplamış durumdaydı.

9 Kasım

Bazen şehirden de hastalarımız geliyor. Bugün 35 kilo kadar ağırlığı olan bir kadın muayene için geldi. Kocasını kaybetmiş. Yaşları 2-13 arasında değişen altı tane çocuğu varmış. Göğsü yara içinde idi. Kadının parası yok. Çocukları sokakta dilencilik yapıyormuş. Kadın da çalışamayacak kadar güçsüz ve zayıf olmasına rağmen, evi geçindirmek için ırgatlık ve temizlik işleri yapıyormuş. Merhametimizin ünü her yere ulaşmış.

Aralık 1959

2 Aralık

Bugün her gün 1 kilo kadar toprak yiyen bir kadın geldi. Her gün yediği bir kilo toprağın adet dönemini kısalttığını söylüyor. Aynı zamanda kadın çok aç durumda idi ve sanırım yeteri kadar beslenecek imkâna da sahip değildi.

Ocak 1960

15 Ocak

Benim bu insanların iletişim kurabildiği tek Amerikalı olduğumu düşünmek oldukça garip bir durum. Bir yılda ortalama 7000 kişi muayene için kliniğimize geldi ve bizimle birebir konuştu. Onlar normal şartlarda bir Amerikalı ile dil bilmedikleri için iletişim kuramazlardı.

Şubat 1960

11 Şubat

Kliniğimizde küçük ameliyatlar yapılmakta ve oldukça ucuz. Sünnet ücreti 25/50 cent, aşı 75 cent, kıl dönmesi ameliyatı 1 dolar, dikiş ise yaranın boyutuna göre 25-50 cent arasında değişmektedir. Vajina bölgesine yapılacak küçük operasyonlar 25 cent.

18 Şubat

Bugün gebe kalması için vajinasına sıcak kavanoz konan bir kadın geldi. Kadının vajina bölgesi tamamen yanmış bir durumda idi.

20 Şubat

Bugün daracık penceresi olan bir mağarada yaşayan 21 yaşında bir kızı muayene ettim. Bir sene önce menenjit geçirmiş ve o günden bu yana mağaradaki evinde yatakta yatıyormuş. İçeri yansıyan her ışık gözlerini acıtıyordu. Pencereler güneş içeri sadece Temmuz ve Ağustos aylarında girecek şekilde yapılmış. Kıza umut ve moral vermeye çalıştım. Kızın yeniden ayağa kalkabilmesi için ihtiyacı olan şey ona çok iyi bakacak biri, moral ve umut. Bir sonraki ziyaretimde, kızın yanına klinikteki hemşiremizi de göndermeyi istiyorum.

5 Şubat

Bugün kızakla tam kırk dört saatte karlar içinde kaybolmuş bir köye gittik. İdrar yollarındaki rahatsızlıktan dolayı bir adama sonda taktım. Daha sonra da birkaç hastayı muayene ettim (nefes darlığı çeken bir kadını da muayene ettim). Geceyi de köyde geçirmek zorunda kaldım. Ertesi gün yolun yarısını eşeğin sırtında geçirdikten sonra, kalan yolu kızakla tamamladım. Kliniğe ulaştığımda beni bekleyen birçok hasta vardı.

25 Şubat

Bugün, dün şehir merkezine haftalık ilaçları almaya gittiğim için bakamadığım, bir kadın kocası ile geldi. Klinikteki kapıcı, dün, kadının ismini bugün için yazmış. Bu insanların cebinde hiç paraları olmadığı için Şubat ayının soğuğunda köydeki otel yerine, sokakta yatmışlar. Burada İç Anadolu'nun Şubat soğuğunda dışarıda kalmak hiç de akıl kârı bir iş değildir. Bu insanların dışarıda gecelediğini öğrendiğimizde çok üzüldük, çünkü biz bu gibi durumlarda hastalarımıza geceyi kliniğimizin salonunda geçirmelerine müsaade ediyoruz.

26 Şubat

Son üç-dört gün benim için çok zor geçti. Aşağı-yukarı beş gün önce sağ göğsümden bir sivri ısırdı. Daha sonra da sanırım bir hastadan dirençli bir enfeksiyon bulaştı. Düne kadar bütün vücudum titriyordu. Küçük parmağımda da avuç içime kadar acısı ulaşan bir şişlik vardı. Bu durumda bu şişliği ya kendim kesecektim ya da klinikte çalışan hemşire Yuiko'dan yardım isteyecektim. Ben ikincisini tercih ettim. Bugün kendimi daha iyi hissediyorum. Ateş ve titreme yok. Hastalara bakmaya devam ediyorum.

Mart 1960

4 Mart

Artık Ramazan ayındayız. Saat sabah 3'ten akşam 6'ya kadar insanlar oruç tutuyor. Oruç tutan hastalar ne ilaç ne de iğne kullanabiliyor. Daha şimdi bir kadın orucunu bozacağına inandığı için vajinadan muayene olmayı reddetti.

5 Mart

Geçen hafta menenjiti oldukça ilerlemiş bir çocuk getirdiler. Çocuğu şehirdeki devlet hastanesine göndermek zorunda kaldım. Çocuğa iğne vurup, köye geri göndermişler. Çocuğun tedavisine devam ettim ve çocuk yavaş yavaş iyileşmeye başladı. Muayene için bir çocuk daha geldi; çocuk felç geçiriyordu, ateşi yüksekti ve menenjit belirtileri vardı. Ne yapabilirdim? Çocuğu birkaç gün Klinik'te tutacağım. Çocuğu geceleri bekleme salonuna yatıracağız. Yarın da günlerden Pazar. Çocuğu yarın bekleme salonundan başka bir yere taşımak zorundayız çünkü Pazar günleri bu salonda dini ayinlerimizi yapıyoruz. Belki de Pazartesi günü hastaları yeniden muayene etmeye başlayacağım zamana kadar iyileşecek ve evine dönebilecek.

11 Mart

Çok garip! Bana üç gün önce bir kadın muayene için geldi. Daha önce dört doktora gitmiş ve hastalığı geçmemiş. Ben hastalığını teshiş ettim ve kadın iyileşti. Bugün kadın yeniden geldi ve oldukça mutluydu. Ben kadına intraveneous kalsiyum glusinat ve kalsiyum diyeti vermiştim. Garip olan burada doktorların Ca. Glu. Tedavisi'ni [benim uyguladığım tedaviyi] çok sık vermeleri idi. Bu durum böyle bir tedavi uygulanması gereken bir hastanın olması ve doktorların bunu anlayamamaları idi. Bu kadın yeni doğum yapmış, oldukça ciddi kordal pedal spazmı olan bir anne idi. Göğsünde aşırı süt birikiyordu, bu yüzden süt ürünlerinden uzak durması ve sıkı bir diyet yapması gerekiyordu.

11 Mart

Bugün bir kadın ağzını açmayı ve benim diline bastırarak boğazına muayene etmeme, orucunu bozacağına inandığı için izin vermedi.

Nisan 1960

3 Nisan

Baş ağrısı için yeni bir tedavi: Bugün kafasının tam orta kısmının tamamını tıraş etmiş bir adam geldi. Daha sonra bu bölgeye çiğ yumurta sürmüş, üstüne pekmez eklemiş ve bir bezle sarmış. Bu başında dört gün kalmış. Bölgedeki deriyi kurutmuş ve baş ağrısını da geçirmiş.

12 Nisan

Bugün iki tane hanımı olan [iki evli] bir adam geldi. Eşlerini eğer çocuk doğuramazlarsa, üçüncü bir hanım almakla tehdit etmiş. Her üçünü de muayene ettim ve gördüm ki aslında adamın spermi yok [kısır].

12 Nisan

Bugün kucağında iki tane çocukla bir kadın geldi. Çocukların da bir tanesi bir buçuk, diğeri üç buçuk yaşında idi. Neden çocukların yaşlarının bu kadar yakın olduğunu daha sonra anladım. Bu ailenin beş tane kız çocukları, üç buçuk yaşında yalnız bir tane erkek çocuğu varmış. Erkek çocuğunu kucağında taşıyarak daha çabuk büyüyeceğine ve daha uysal bir çocuk olacağına inanıyor.

16 Nisan

Burada çocuk ölümleri normal bir durumdur. Dün Yuiko yeni doğan çocukları kontrol için köye gitti. İki tanesinin öldüğünü öğrenmiş. Bu yüzden de kliniğe geri döndüğünde çok üzgündü.

18 Nisan

Bugün 7-9 ve 16 aylık üç çocuğu muayene ettim ve hepsi de 5 kilo civarında idi. En sonuncusu bir deri bir kemik kalmıştı.

18 Nisan

Yarın bir toplantı için İstanbul'a gidiyorum. Bu yüzden klinik bir hafta boyunca kapalı kalacak. Yuiko bir deri bir kemik olan [5 kilo] 10 aylık çocuğa evinde bakmaya karar verdi. Bana "Doktor bey, sizce çocuk bir hafta daha yaşayabilir mi?" diye sordu. Cevabım "Çok zor" oldu.

19 Nisan

Hastalar bana "Kalp hastalığı var mı" yerine "Kalp var mı" diye sorduklarında gülmekten kendimi alamıyorum.

19 Nisan

Bugün oldukça anemik görünen bir kadına rektal [makat muayenesi] yaptım. Parmaklarıma oldukça siyah bir metal parçası geldi. Aneminin nedenini buldum diye düşündüm ancak benzendin testi sonucu olumsuz çıktı. Biraz daha yakından ilgilenince, kadının kömür yeme alışkanlığı olduğunu öğrendim. (Kadınlar genellikle toprak yiyordu ama bu kadın işi biraz daha ileri götürmüştü).

Mayıs 1960

4 Mayıs

Bugün 130 yatak kapasiteli devlet hastanesini ziyaret ettim. Hastanede bir hemşire ve bir de hasta bakıcı var. Hastabakıcı birkaç haftadır izindeymiş bu yüzden de hemşire yalnızdı. Hemşire, fazla yapacak iş olmadığı için günde sadece 4 saat çalıştığını ve günün geri kalan kısmında bahçede oturduğunu söyledi. Hastaları ziyaretimde gördüm ki bütün hastaların yüksek ateşi var. Hastanede şöyle bir dolaştım. Hastaların hemen hepsinin sancısı, kanaması ve aşırı enfeksiyonu var.

12 Mayıs

Bugün devlet hastanesinde çocuk hastalar için sadece birkaç tane yatak ayrılmasından şikâyet eden bir çocuk doktoru ile konuştum. Ne zaman hastaneye çok ciddi bir çocuk vakası ya da menenjit geçiren bir çocuk sevk etsem, çocukları hastaneden evlerine geri gönderiyorlardı. Doktor bey bana eve göndermenin tek çözüm olduğundan bahsetti! Ayrıca, her gelen köylü çocuğunu tedavi etseler, ülkedeki köylü nüfusunun 3 milyonu aşacağından, bu yüzden de köylülere ihtiyaç olmadığından bahsetti. Hastanedeki çocuk doktorunun bu mantık ve yaklaşımına karşı, benim bütün bu insanlara Tanrı sevgisi ile yapabilecek birçok şeyim olduğunu düşündüm.

16 Mayıs

Muayene odasına bir hastayı görmek için girdiğimde hastanın elbisesini giymiş olduğunu gördüm. Nedenini hastaya sordum. Hasta muayene edildiğini söyledi. Hemşireye sordum. Hemşire sadece tansiyonunu ölçtüğünü söyledi. Anladım ki hasta muayenenin tansiyon ölçmekten ibaret olduğunu sanmış.

17 Mayıs

Bugün çocuk sahibi olmayı çok isteyen ancak spermleri zayıf olan adam yeniden geldi. Kendisine horoz spermi içmesinin onu tedavi edeceğini ve böylece çocuk sahibi olabileceğini söylemişler. Ne var ki ben horoz sperminin nasıl elde edilebildiğini bilecek kadar bile veterinerlik bilgisine sahip değilim.

Ağustos 1960

15 Ağustos

Bugün yaşlı bir kadın eşekle kliniğe geldi, eşekten indi, muayene odasına girdi ve kendini kaybetti. Umarım kadıncağız hayatını kaybetmez ama durumu oldukça kötü.

16 Ağustos

Bugün gördüğüm en çirkin kadın geldi, kendisini çok önce muayene etmiştim. Yüzünde çok kötü bir yara vardı. Sedef hastalığı yarasına benziyordu. Bir sene önce doktora gitmiş, doktor ona bir sene içinde yarasının geçeceğini söylemiş. Ne var ki yara daha kötü bir hale gelmiş. Bir sene sonra yeniden doktora gelmiş. Kadın yaranın kesilmesini istiyor; biyopsi yapılmasını ve farklı bir tedavi uygulanmasını reddediyor.

Eylül 1960

9 Eylül

Bugün bir adam geldi ve spermleri ile ilgili bir sorununun olduğunu söyledi. Adamı biraz sorgulayınca, beş tane kızı olduğunu, hiç oğlu olmadığını öğrendim. Benden kendisine erkek çocuğu olmasını sağlayacak bir ilaç vermemi istiyordu.

15 Eylül

Bugün on iki yaşında bir kız çocuğu geldi. Evleneli bir sene olmuş ve henüz çocuğu olmamış. Kısır olduğunu düşünüyorlar.

15 Eylül

Bugün diz kapağının altındaki arka kaslarda iki tenis topu büyüklüğünde bir yanık yarası olan bir adam geldi. Adam bana köyde bir kadının dizlerindeki romatizma ağrılarına neden olan, kanındaki sarı sıvının akması için bacağının bu kısmını yaktığını söyledi.

26 Eylül

Bu ülkeye geldiğimden beri muayene ettiğim en çaresiz ve zavallı çocuğu gördüm. 18 aylık çocuk sadece dört kilo kadar geliyordu. Zavallı çocuk muayene masamda hayatını kaybetti! Kliniğe keşke daha önce getirmiş olsalardı çocuğu.

Ekim 1960

4 Ekim

Bugün şehre indim ve Devlet Hastanesi'ne gittim. Bulaşıcı hastalıklar bölümüne bakan doktor arkadaşımdı. Beni hastanenin alt katında, karanlık bir odaya götürdü. Odada tek bir yatak ve yatakta oldukça bitkin vaziyette, bize tükürük fırlatan, 9 yaşlarında bir çocuk vardı. Çocuk kendinde değildi ve sürekli bağırıyordu. Doktor kuduz bir köpeğin, 25 gün önce çocuğun yüzünü ısırdığını söyledi. Ben hastaneden ayrıldıktan 2 saat sonra da çocuk hayatını kaybetmiş.

10 Ekim

Bugün hayatımdaki en küçük çocuğu gördüm. 3 yaşında olan bu çocuk sadece 4 kilo kadardı. Zannederim çocuk veremdi.

13 Ekim

Hafta sonunda klinikteki büyük salonun bir kısmını boyadık. Zemine de boya değmesin diye eski bir halı serdik. Salonda yürürken girişte üç kişi ile karşılaştım bu insanlar o kadar kibar ve iyi insanlardı ki onlara göre ne olursa olsun halının üstünde ayakkabı ile yürümek nezaketsizlikti.

18 Ekim

Klinikte ilaçları dağıtan hemşiremizin masasında bir tabak kek vardı. Bugün ikinci defa hemşiremizin kekini ilaç zannederek bir hasta masasından alıp köyüne götürmüş. Keki yiyecekler mi yoksa atacaklar mı bilemiyorum.

18 Ekim

Bugün kliniğe oldukça üzgün Bir evli çift geldi. Evleneli sekiz yıl olmuş ancak henüz çocukları olmamış. Kadını muayene ettim ve rahminin [yumurtalık] olmadığını gördüm. Adamı muayene ettim, onun da yumurtalıklarının yeteri kadar gelişmediğini gördüm.

25 Ekim

Bugün altı aydır periyodik olarak muayene ettiğim 24 yaşında bir hanım geldi. Kızcağız peridontis iltihabından muzdarip. Mağaraya benzeyen evlerinde kızın nefes darlığı sorununu biraz rahatlatmak için parasentez yapmak için gitmiştim; kulakları ağır işiten ve çok nazik bir adam olan kızın babası bana "eğer kızım yaşarsa size sonsuza dek minnettar kalacağım, kızımı kaybedersem size yine sonsuza dek minnettar olacağım" dedi. Kızcağız geçen hafta vefat etti.

Kasım 1960

12 Kasım

Bugünkü ilk hasta şiddetli kasık ağrısı bulunan 6 yaşında bir erkek çocuğu idi. Kliniğe gelmek için eşeksırtında 14 saat yolculuk yapmış. Sabah gün doğana kadar da babası ile birlikte bir taşın üstüne oturarak kliniğin açılmasını beklemişler.

24 Kasım

Kapıcımız, bekçimiz ve aynı zamanda kliniğin bütün rutin işlerini yapan kişi köylü bir sıhhiye. Bu kişi hem kendi köyünde hem de civardaki köylerde kırıkları alçı içine alıyor ve iğne yapıyor. Bugün köylüleri geldi, ona sürekli sıhhiye ve bana da usta [su ve tesisat işleri yapan kişiye verilen isim] diye hitap ettiler.

24 Kasım

Bugün Amerika'da şükran günü. Bugün sol diz kapağından ayağına kadar aşırı sancısı olan bir hastayı muayene ettim. Köyünde iken sivri bir demir parçasını [çivi] ateşte kızarttıktan sonra üç defa diz kapağı bölgesine sokup çıkarmış. Sol diz kapağında çok ciddi iltihap var.

26 Kasım

Bugün 2. ve 3. derece yanıktan küçük bir kız çocuğunun tedavisi ile uğraştım. Çocuğun üstüne sobanın üstünde kaynayan çaydanlıktaki kaynar su dökülmüş. Yaralar iyileştiğinde çocuğa deri nakli yapmamız gerekecek. Bundan daha çok çocuğu kliniğe getiren iki kadın dikkatimi çekti. Bir tanesi çocuğun annesi olan sağır ve dilsiz bir kadındı. Diğeri ise aynı kocanın ikinci eşi olan kadındı. Ne var ki ikisinin de kocası olan adam hayatta değil, bu iki kadında yokluk içinde ve birbirleri ile çok iyi iki dost olarak hayat mücadelesi veriyorlar.

Aralık 1960

1 Aralık

Dün, klinik dışına çıkarak muayene için dağın diğer tarafındaki köye gittim. Bizi hastanın oğlu bir eşek bir de at ile bekliyordu. Ben ata bindim ve benimle birlikte misyoner okulundan bana katılan öğretmen Alex de eşeğe binerek köye doğru yola koyulduk. Misafirperverliklerine uygun bulmadıkları için bize hayvanların sırtından inmeden yolculuk yaptırdılar. Köye altı saatte vardık. Bu yolculuk, daha önce hiç hayvan sırtında bu kadar uzun yolculuk yapmayan Alex için çok zor ve yorucu oldu.

9 Aralık

Bugün ülserli bir köylü kadını muayene ettim. İki hafta önce kadını yeniden muayene etmiş, ona iki hafta sürecince kullandığında ülserinin geçeceğini söylediği ilaçlar vermiştim. Kadını yeniden muayene ettim. Gördüm ki ilaçlarını hiç kullanmamış, diyetine uymamış ve tek yaptığı şey iki hafta sonra yeniden kliniğe gelmek olmuş. Zannederim kliniğe gelip muayene olmayı bir tedavi olarak kabul etmiş. Neden ilaç alsın ki?

11 Aralık

Kliniğimizde bazen hasta getirmek için kullandığımız küçük bir cipimiz var. Bugün tek seferde kliniğe sürücü hariç, ikisi yürüyemeyen, 12 hasta getirdi.

15 Aralık

Epilepsi hastası olan bir kız çocuğunu muayene ettim. Ona bir reçete yazacağımı söyledim. Ancak annesi bir hafta önce kızını bir hocaya götürdüğünü, hocanın bir muska yazdığını, bu muskayı da kızının boynuna astıklarını ve kızının bir haftadır epilepsi nöbeti geçirmediğini söyledi. Bu yüzden de şimdilik hiçbir ilaç kullanmayacaklarını, eğer kızı epilepsi nöbeti geçirmeye yeniden başlarsa ilaç reçetesi için yeniden kliniğe geleceklerini söyledi.

16 Aralık

Muayene ettiğim odanın dışında hastalar ilaçlarını almak için bekliyorlar. Dışarıda bekleyen hastalardan yaşlı bir kadının yanındaki adama baş ağrısı için birçok hocaya gittiğini ancak baş ağrısının geçmediğini söylediğini duydum. Yaşlı kadının şikâyette bulunduğu kişi baş ağrısı şikâyeti ile kliniğe gelen bir imamdı.

23 Aralık

Bugün oldukça uzak bir köyden bir kadın çocuğunu muayene için getirdi. Kadın sütten kesilmişti, bu yüzden de çocuğu köylülerin yaptığı bir şişe ile besliyordu. Bu besleme şişesi 5cm boyunda bir inek boynuzundan yapılmıştı ve boynuzun ucunda koyunun göğsünden kesilerek alınan bir de meme vardı. Sütü annesi yukarıdan boynuzun içine boşaltıyor, bebek de koyun memesinden sütü emiyordu.

23 Aralık

Kapıya oldukça eski bir köy otobüsü yanaştı. Otobüs şoförü araçtan inerek kliniğe koştu ve otobüste bir kadının can çekiştiğini söyledi. Hemen dışarı koştum ve otobüse bindim. Kalabalık yolcuların arasında, bir koltukta bir kadın inliyordu. Muayene ettikten ve birkaç soru sorduktan sonra kadının kasığında fıtık olduğunu anladım. Otobüste büyük bir çabayla ve bütün yolcuların önünde kadının fıtığını yumuşatarak indirdim. Daha sonra otobüs yoluna devam etti. Kadın otobüsten inerek kliniğe gelse ve tedavisi klinikte yapılsa idi, başka bir ulaşım aracı olmadığından köyüne gitmek için ertesi güne kadar beklemek zorunda kalacaktı.

24 Aralık

Bugün sıradışı bir hamilelik ile karşılaştım. Altı senedir evli olan 19 yaşındaki bir kız, 6 aylık hamile idi. Kız "Ben kocamı iki buçuk yıldır görmüyorum, benim hamile olmam imkânsız" dedi (kocası 2,5 yıldır askerlik hizmetini yapmaktaydı). Hamile olmasının imkânsız olduğunu ve bu yüzden benim söylediğim hiçbir şeyi dinlemeyeceğini söyledi. Kocası yokken hamile kalınmayacağını düşünüyordu. Bir ay sonra kız oldukça şaşıracak.

Ocak 1961

23 Ocak

Dışarıda hava eksi 10 derece ve eşekle bir kadın kliniğe geldi. Bu havalarda kar yolları kapatır ve bir köyden hemen yanındaki komşu köye en az 2 saatte ulaşılabilir. Kadın mide kanserinden ölmek üzere. Kadının tedavi olmak için soğukta bunca zahmetle kliniğimize tedaviye gelmesi ve bizim onun için bir şey yapamamamız beni çok üzüyor.

30 Ocak

Kar dışarıda her yeri kuşatmış. Köy yollarının çoğu kapalı durumdaydı. Bugün çok ağır bir hastayı muayene etmem için bir adam geldi. Okulun 4 çeker cipini emanet alarak yola çıktım. Yollar karla kapalı olduğu için bir buçuk saat dere ve tepelerden geçerek köyün yoluna ulaştık. Yoldan bir aydır hiçbir araç geçmemişti ama köyden 10 kişi 5 kilometre boyunca yolu açmak için çalışıyorlardı. Beni büyük bir heyecanla yolda karşıladılar ve köye yönlendirdiler. Köye ulaşmak bir buçuk saat sürdü. Ben araçtan inip yürümeye karar verdim ama köylüler araçla devam etmem konusunda ısrar ettiler. Oldukça önemli bir misafir olarak kabul edilen misyoner bir doktorun yürüyerek evlerine gelmesi hane sahibini utandırıyordu. Bana eşlik eden ve yol gösteren on kişinin olması da zaten sıra dışı bir olaydı. 3 kilometrelik

yolu aracı iterek ve yolu açarak beni köye ulaştırdılar. Cipimiz de oldukça eski ve radyatörü su kaçırıyor. Bu yüzden de hiç beklenmedik zamanda suya ihtiyacımız olabiliyor. Etrafta su olmadığından, yolu açanlar radyatöre elleriyle kar koydular. Elimde eldiven olduğu için kar koyma işini kendim yapabileceğimi söyledim ama benim yardım etmeme izin vermediler. Köye vardığımızda 8 hastayı muayene ettim. Bu arada saat 20:00 oldu ve ben geri dönmek için hazırlanmaya başladım. Köye iyi ki cip ile gelmişim. Bu sayede 26 yaşında, tüberküloz hastası, durumu ağır olan bir kadını da hastaneye götürebildim. Köye muhtemelen bir ay hiçbir araç gelmeyecekti ve bu hanım da hastaneye bir an önce ulaştırılmalıydı. Beni köye kadar ulaştıran on kişi dönüşte de yardım ettiler. Donmamak için bağrışarak ve çırpınarak cipimi ittiler ve beni yeniden yola ulaştırdılar. Bu benim için oldukça soğuk, sıkıntılı ve yorucu bir yolculuk oldu. Hava eksi 10-12 derecede, dondurucu bir dolunay gecesi idi. Gece 10.30 gibi Talas'a ulaştık. Buradan birkaç saat içinde tüberküloz olan hanımı şehirdeki Devlet Hastanesine ulaştırdım. Şans eseri nöbetçi doktor arkadaşımdı ve kızı hiç bekletmeden hastaneye yatırdı. Bu tecrübeyi uzun uzadıya anlatmamın nedeni benim için oldukça önemli bir deneyim olmasıdır. Burada benim gibi bir Hıristiyan misyonerin gösterdiği ilgi ve alakaya insanların bu kadar dostça karşılık vermeleri beni çok memnun etmişti. Bizim ulaşmak istediğimiz ve elde etmek için bu kadar çok emek harcadığımız amaç da insanların bizdeki bu dostça gayreti takdir etmeleriydi.

31 Ocak

Dün köyden kliniğe gelirken yanımda 3 yaşında hasta bir çocuk da getirmiştim. Sonunda köylerine giden üstü açık bir kamyona rast geldim ve çocuğu babası ile birlikte köylerine gönderebildik. Bugün eşekle bir adam geldi ve çocuğun kamyona bindikten 10 dakika sonra vefat ettiğini söyledi. Benden ilaç için verdikleri paranın iade edilmesini istiyorlar. Beni en çok üzen burada bir hastanemizin olmaması. Bir hastanemiz olsaydı, çocuğu köyüne göndermek yerine belki yaşaması için bir şeyler yapabilirdik.

Şubat 1961

5 Şubat

Bugün biraz heyecanlı geçti. Bir tepenin ardındaki Kuruköprü köyünden beni çağırdılar. Bir saat kadar araçla gittim daha sonra arabamı bırakarak karların içinde bir saatlik bir yürüyüşten sonra köye ulaştım. Yolun bir kısmını açık bir kamyonun üzerinde 40 kişi ile birlikte gittim. Ben köyün kalp hastası olan yaşlı imamını muayene etmek için gelmiştim. Bugünü heyecanlı yapan olay ise bu kar kış zamanı iki tane düğün yapılmasıydı. Başka bir köyden bir dansöz getirilmiş ve bütün gün boyunca erkekleri eğlendirmişti. Ben köye ulaştığımda saat 6 olmuş, hava kararmış ama köy erkekleri köy meydanında halay çekmeye devam ediyorlardı. Ortaya birkaç fener (gaz lambası) konmuş, 100 kadar erkek de bu fenerin etrafında bir çember oluşturmuştu. Davul- zurna eşliğinde halay çekiyorlardı. Meydandan iki el silah ateşi duyduğumda ben yaşlı imamı ve birkaç tane ölmek üzere olan çocuğu muayene etmek ile uğraşıyordum. Daha sonra silahtan çıkan kaza kurşunuyla bir adam yaralanmış. İki kişi koşarak bana bu haberi getirdi. Çarşaflı bir kadının çığlığıyla [muhtemelen yaralanan adamın karısı] köy deliye döndü, insanlar birbirlerine cephe almaya başlamış, bıçak ve silahlar çekilmişti. Adamı muayene ettikten sonra adamın hastaneye yetiştirilip ameliyat edilmezse hayatını kaybedeceğini söyledim. Onu bir battaniyeye sarmalarını ve arabaya taşımalarını söyledim. Adamı köydeki tek battaniyeye, ölüleri sardıkları battaniyeye sardılar ve karların içinde arabaya

taşımaya başladılar. Önümüzde yolu aydınlatmak için elinde gaz lambaları ile kara bata çıka giden birkaç kişi vardı. Yarım saat sonra adamı dinlenmek için yere indirdiler. Muayene etmek için yanına ulaştığımda adam vefat etmişti. Durumu bildirdiğimde köylüler çok telaşlandılar, bağırarak köye doğru koşmaya başladılar. Ben geride kalan beş kişinin eşliğinde arabaya doğru ilerledim. Daha sonra yanımda köyden iki yaşlı ile Talas'a ulaştım. Yaşlıları Talas Polis Karakoluna bıraktım. Karakola ulaştığımda saat gece 10'u gösteriyordu. Polisler buradan bu saatte yürüyerek Kuruköprü köyüne doğru yol çıktılar ve vasıtaları da yoktu. Olayları yatıştırmak için gittikleri köye sabah 5.30 gibi ulaşmışlar.

20 Şubat

Daha önce tedavi için köylülerin şişe ve bardak kullanmasından hiç bahsetmedim. Ama burada köylüler bir kas ağrısından solunum yolu enfeksiyonuna varıncaya kadar hemen her türlü hastalığın tedavisi için şişe kullanıyorlar. Köylüler hastalığa neden olan şeyin kirli kan olduğunu düşünüyorlar. Tedavi için önce bir şişe ya da cam bardak buluyorlar, bunun içinde alkole batırılmış bir bez parçası yakıyorlar daha sonra da bardağın açık ağzını vücudun ağrıyan yerine basıyorlar. Kısa süre içinde deri havasız kalıyor ve şişe basılan yerde bir kabarma [şişlik] meydana geliyor. Bu da derideki kılcal damarların kanamasına neden oluyor ve bölgede bir morluk oluşuyor. Bu durumda köylüler ağrıya neden olan kirli kanın [irin] dışarı çıktığına ve hastanın iyileştiğine inanıyorlar.

24 Şubat

Bugün gebelikleri sürekli düşük ile sonlanan bir kadın geldi. Daha önce üç kez düşük yapmış. Bu sabah kanaması yeniden başlayınca Kuruköprü'den kliniğe kadar 7 saat yol yürüyerek gelmiş. Kliniğe geldiğinde kanaması devam ediyordu. Belki çocuğu kurtarabiliriz ama kadının ihtiyacı olan tedaviyi burada uygulamamız mümkün görünmüyor.

25 Şubat

Köylerde kızların ortalama evlenme yaşı 14 ile 16 arasında değişiyor. Genellikle adet gördükten sonra kızlar evlendiriliyor ancak bazen de henüz adet görmeden de evlendirilen kızlar oluyor. Evlenince kız kocasının evine taşınıyor ve kayınvalidesinin sadık bir kölesi oluyor. Bir gelinin ilk senesi kayınvalidesinin her emrine itaat ettiği bir dönem. Bu dönemde kayınvalidesinin bulunduğu bir ortamda hiç söz hakkı bulunmuyor, başını bakmak için kaldırma hakkı bile yok. Bir gelin hastalandığında onu tedavi için kliniğe getiren kişi de yine kayınvalidesi oluyor.

Mart 1961

8 Mart

Dün zatürreden ölmek üzere olan bir çocuğu muayene ettim. Yaşama şansı %10 idi. Çocuğu bana getirmeden önce 5 gün bu halde köyde yatırmışlar. Çocuk kendinden geçmiş bir durumda idi ve zor nefes alıyordu. Kliniğimizde oksijen tüpümüz yoktu ancak bir buhar çadırı oluşturarak çocuğu gün boyu burada tedavi etmeye çalıştık. Saat 5 olduğunda çocuk kendine henüz gelmeye başlamıştı ama ne var ki köye giden kamyonun hareket saati gelmişti. Bu vasıta ertesi gün akşama kadar köye giden tek vasıtaydı. Çocuğun ailesini geceyi klinikte geçirmeleri için ikna etmeye çalışıyorduk. Ailesi ise ömrü bu kadarmış diyordu. İşte çocuk bu yüzden hayatını kaybedecek. Ne yapsak bunu değiştirmemiz imkânsızdı. Bu Müslümanların önceden yazılan [kısmet] ne ise o olur diye özetleyebileceğimiz kader anlayışları idi. Sonunda aileyi geceyi klinikte geçirmeye ikna ettik. Sabaha ulaştığımızda bebek [beş aylık] biraz daha iyiydi. O sırada yaşama şansı %30 idi. Bebek yutkunamıyor, balgam boğazını kapıyordu. Babası duruma müdahale ederek bebeğin boğazına elini attı ve balgamı dışarı çıkartarak kliniğin koridoruna fırlattı. Adama gece boyunca plastik şişe ile bebeği nasıl besleyeceğini anlatmaya çalıştım ama adam bir türlü bunu kavrayamadı.

Saat sabah 7 olduğunda çocuk ile uğraşmaktan ve beklemekten bitkin düştüler ve klinikten ayrılacaklarını söylediler. Onlara çocuğun daha iyi olduğunu ve hayatta kalma şansının yükseldiğini anlatmaya çalıştım ama onlar tıbbın vereceği tedavinin bu kadar olabileceğini bundan sonrasının Tanrı'ya kaldığını söyleyerek ayrıldılar. Çocuğu kundağa sardılar, bebeğin beslenmesi için gerekli hiçbir ilaç almadılar, nasıl besleneceğini de öğrenmediler. Bebeğin ölmesini beklemek için köye döndüler.

19 Mart

Bugün köyde bayram var. Şeker bayramında kliniğimizin bekçisini ziyaret ettik. Şeker bayramı üç gün süren dini bir bayram.

23 Mart

Bugün birçok sayıda hasta geldi. Bunlardan 20 veya daha fazlasını geri çevirmek zorunda kaldık. Şu anda bekleme salonunda 50 kadar insan var. Mary Lou insanların yanına gitti ve onlara okumaları için kütüphaneden kitap vermeye çalıştı. Okuma yazma bilen sadece beş kişiye rastladı. Bir adam diğer dört kişiye basit hikâyeler okuyabiliyordu. Klinikte sağlık eğitimi vermemizi sağlayacak görsel-destekli bir eğitim programına ihtiyacımız var.

23 Mart

Bir ay önce, hemoglobin değeri 5,5 miligram olan bir kızı muayene etmiştim. Bugün bu kız yeniden geldi. Verdiğim ilaçları kullanmamış. Bunun yerine köyde yaşlı bir kadına gitmiş. Yaşlı kadın kendisine yavru bir köpeği kesip, etini yerse hastalığının geçeceğini söylemiş. Yavru köpeği kesmişler, tuz ve ekmek diyeti uygulayarak etini yemişler. Bu sırada 2 kilo daha zayıflamış ve hemoglobini geçmemiş. Sonunda bu tedavinin işe yaramadığına ikna olmuş ve bizim vereceğimiz tıbbi tedaviyi denemek için yeniden kliniğimize gelmiş.

Mayıs 1961

19 Mayıs

Bugün dört aylık bebeğini birkaç ay önce kaybeden genç bir hanım geldi. Köydeki yaşlı kadın çocuğunu kaybeden genç annenin sütünün kesilmesi için genç kadının göğüs uçlarına sıcak kül basmış. Bu olaydan üç ay sonra, bugün göğüs uçlarının etrafını derin kabuk bağlayan yaralar kaplamıştı.

22. *Mayıs*

Bugün muayeneye köyde şifalı otlar ile hastalıkları tedavi eden bir köylüye tedavi olan bir köylü geldi. Köylünün ayak bileklerinde ve dizlerinde romatizma vardı. Tedaviye gittiği kişi öğütülmüş bitkilerden elde ettiği tozu ıslatıp köylünün romatizma olan yerlerine sarmış ve 24 saat sarılı durmasını söylemiş. Sargıyı çıkardıklarında ise yerlerinde su toplanan kabarcıklar oluşmuş. Bunun etkili bir tedavi olduğunu düşünüyorlar. Kabarcıklar patlatıldığında akan sarı sıvının romatizmaya neden olan unsur olduğuna inanıyorlar. Adamın ayaklarının iki tarafında sürekli kanayan derin yaralar vardı.

Haziran 1961

1 Haziran

Amerika'daki doktor arkadaşıma beni şaşırtan bir durum ile ilgili soru sordum. İnsanların dışkı örneklerini verirken bile kültürel farklılıkların olması beni biraz şaşırtıyor. Amerika'daki tecrübelerimden hatırladığım kadarıyla, insanlardan gaita öreği istediğimde çok az insan buna cevap veriyordu. Buradaki klinikte ise hemen herkes (%80) gaita örneği verebiliyor.

3 Haziran

Bugün şimdiye kadar muayene ettiğim çocuklar arasında rastladığım en kötü beslenen çocuk ile karşılaştım. Sanıyorum bu en kötüsü idi. 15 aylık bu çocuk 4,5 kilo ağırlığında idi. Çocuk hasta değil ama annesi çocuğun beslenmesi için hiç emek sarf etmiyor. Çocuğu dört ay önce de muayene etmiştim ve aynı kiloda idi. O zaman çocuk için endişelenmiştim. Çocuğu tekrar getirmelerini söylediğim halde dört ay boyunca hiç getirmediler. Annesi "ne yapalım" diyor. Kadın yeniden hamile kaldığı için, bebeği tek beslenme kaynağı olan anne sütünden kesmiş. Eğer çok gayret etmezsek çocuk yakın zamanda ölecek. Elimizden geleni yapacağız.

13 Haziran

Bugün 6 ay önce gastrit rezeksiyon olan bir hanım geldi. Kadın karın ağrısı nedeniyle şehirdeki doktora gittiğini ve şehirdeki doktorun eli ile karın bölgesini muayene ettikten sonra röntgenini çekmeden, kan tahlili ve hiçbir laboratuar tetkiki yapmadan ülser teşhisi ile kendini ameliyat ettiğini söyledi.

16 Haziran

Klinikteki ilaç dağıtan Zaruhi Bey iki haftadır hasta. Mary Lou ilaç dağıtma işini üstlendi ve çok da iyi yapıyor ancak dil bilmediği için bazen iletişim sorunu yaşıyor. Onu köylü bir adama doğum kontrol ilaçlarının nasıl kullanıldığını tarif ederken görmeliydiniz.

Ağustos 1961

7. Ağustos

Bugün dört ay önce hamile olan 13 yaşında bir kızı muayene ettim. Kız düşük yapmış ve neden yeniden gebe kalamadığını soruyor. Bu insanlar çok hızlı yaşıyor.

7. Ağustos

Bugün oldukça sıra dışı bir olay ile karşılaştım. Bana muayene için küçük ama hiç de temiz olmayan bir bebek getirdiler. Bebeği hem annesi hem de büyükannesi emziriyordu. Büyükannesi çocuğu hem annesinin hem de kendisinin emzirdiğini söylediğine göre annesinin yeteri kadar sütü vardı.

11 Ağustos

Bugün pos bıyıklı bir adam geldi ve karnında bir yılanın yaşadığını söyledi. Böyle bir şey olamayacağını adama bir türlü anlatamadık. Adam karnındaki yılandan korkmadığını, yılanın geceleyin ağzından dışarı çıktığını ve oturup onunla sohbet ettiğini söyledi.

18 Ağustos

Bugün üç sene önce eşekten düşerek kalçasını kıran bir kadını muayene ettim. Kadın üç sene sonra ilk kez bugün bunun için muayene olmaya gelmiş. Kalça kemiği yanlış kaynamış ve kadın topal olarak yürürken acı veriyormuş. Köydeki kocakarı kadının acısını tedavi etmek için bıçakla kalçasını aralıklarla kesiyormuş. Şimdi bu kesikler enfeksiyon kapmış.

21 Ağustos

Klinikte muayene ettiğim gebelikler sadece kürtaj için gelen kadınlar. Normal gebelikleri köydeki ebe muayene ettiği için klinikte benim muayene etmem mümkün olmuyor.

28. Ağustos

Bugün yaşlı bir kadın muayene için geldi. Önceki gece tarlada uyurken karnına yılanın girdiğini söyledi. Şu an karm ağrısı ve ishal şikâyeti var. Muayene ettim ve karnmda parazit olduğunu söyledim. Kadın ikna oldu. Kadının gaitasında da parazit çıktı. Burada tıbbi tedaviler oldukça kolay.

28. Ağustos

İki gün önce 2,5 kilo ağırlığında bir buçuk aylık bir bebek getirdiler. Çocuk bir deri bir kemik kalmış ve üç gündür hiçbir şey yemiyormuş. Bu ailenin on çocuğundan biri imiş ancak yaşayan sadece bu bebekten başka üç tane çocukları varmış. Bebeğin ailesinin imkânları çok kısıtlıydı. Eve götürdüklerinde bu bebeğin öleceğini biliyordum bu yüzden de bebeğin bakım için klinikte kalmasını istedim. Bebeği eve götürerek bakımına ve beslenmesine dikkat ettik. Üç gün boyunca Alice gece gündüz çocuğu besledi. Sanıyorum bebek zatürre olmuş ve bebeğin metabolizması da iflas etmiş. Maalesef bu sabah çocuğu kaybettik. Cenazesini köyüne götürdük. Cesedini annesine vermek çok acı verici oldu. Annesi ağlamaya ve saçını başını yolmaya başladı. Bebeğin babası elimizden geleni yaptığımız için bize müteşekkir olduğunu söyledi.

Eylül 1961

2 Eylül

Dört yaşlarında küçük bir köylü kızı geldi. Kulağı dört aydır akıyormuş ve bunu tedavi etmek için bir şey yapmamışlar. Şu an kulaklarının içinde ve dışında kurtçuklar dolaşıyor. Kurtçukların kulağın dışına çıkması için içine yoğurt koymuşlar ama işe yaramamış. Bu yüzden de tedavisi için bana getirmişler. Kurtçukları dışarı çıkarmak için önerisi olan var mı?

21. Eylül

Dün en iyi arkadaşım Doktor Asır Bey'in görevli olduğu Devlet Hastanesinin 50 yataklı bulaşıcı hastalıklar bölmesinde dolaşıyordum. Bu bölümde tifo, kuduz, menenjit, humma ve yılancık, amfizem, dizanteri gibi [içlerinde akut-tüberküloz, bakteri ve teşhisi konmamış hastalar da vardı]. Daha hafif derecedeki hastalar tedavi görüyordu. İlk bakışta hastanedeki tedavi iyi görünüyordu ve Asır Bey'in şehirdeki en yetenekli doktor olduğundan eminim. Ama işin aslına bakarsanız bu bölümde sadece bir hemşire çalışıyor ve dört de hademe vardı. Biz hastaları dolaşırken kazıklı humma hastalığına yakalanmış 15 yaşlarında bir kızı getirdiler. Bu 50 yatak her odada 4-5 tane olacak şekilde dağıtılmıştı. Doktor Asır Bey hademelere bu hastayı iki kişinin yanına yatırmalarını söyledi. Daha sonra tifo ve dizanteri hastalarının da yerlerinin değiştirilmesini söyledi. Hademeler ranzaların yerini değiştirmek yerine, hastaları ellerinden ve ayaklarından tutarak kaldırıp, çarşafları bile değiştirmeden bir yataktan diğerine aktarıyorlardı. Burada bütün hastaların yatakları, istenilen düzen ve yerleşme gerçekleşene kadar bu şekilde değiştiriliyordu.

21. Eylül

Bugün kapıcımız Salih dün gece köylerinde hayatını kaybeden dört yaşında bir çocuktan bahsetti. Çocuk öldükten sonra ağzından, burnundan ve makatından 41 tane parazit çıkmış. Salih parazitlerin sayısını tam olarak biliyor. Müslümanlar ölümden sonra cenazeyi yıkayıp temizlemeden gömmezler. Cesedi parazitlerle mezara defnedemeyecekleri için bütün parazitlerin çıkmasını beklemişler.

Ekim 1961

5 Ekim

Burada Bekir'in durumundan bahsedeceğim. Bekir sekiz aylık, dört kilo ağırlığında. Bir aydır ishalmiş ve şu anda zatürreye çevirmiş ve yetersiz beslenmenin son safhasında. Hayatı kritik bir noktada. Yaşam mı ölüm mü bu mücadeleyi kazanacak belli değil. Köye geri götürürlerse Bekir'in öleceği kesin. Onu klinikte tutar ve bakımına özen gösterirsek yaşama şansı olabilir. Onu kliniğe aldık. Ben ve hemşiremiz Beth, Bekir'e beş gün boyunca, günde 20 defa altını değiştirerek ve sıvı ile besleyerek baktık. Ailesi bize müteşekkirdi ancak ne var ki Bekir'i kaybettik. Beni bu olayda kapıcımızın ilgi ve alakası oldukça duygulandırdı. Klinikte annesi için kalacak yerimiz olmadığından, kapıcımız bebeğin annesini kliniğe yakın olan evinde çocuğun tedavisi boyunca ağırladı ve ihtiyaçlarını gidermeye çalıştı. Biz elimizden gelen her şeyi yaptığımız için içimiz rahattı. Harika bir insan olan hemşiremiz Beth'in bu konudaki yorumu çok daha fazla takdire şayandı. Beth "bir sonraki seferde yeniden bir bebeğin bakımını üstlendiğimizde bu yaptığımızdan daha fazlasını yaparak bebeği kurtarmalıyız, birkaç gecemizi uykusuz geçirmemiz gerekse bile" dedi.

6 Ekim

Burada mevsim sonbahar. Bugün yakın bir köyden, 5 yaşlarında ağlayan bir çocuk getirdiler. Kaynayan bir salça kazanının içine düşen çocuğun vücudunun çeşitli yerlerinde, kalça kısmında sol kolunda ikinci derece yanıklar oluşmuş. Yanıkları incelerken fena koktuklarını fark ettim. Biraz sorguladıktan sonra yanıklara olaydan hemen sonra köydeki kocakarının tavsiyesi ile gaz yağı döktüklerini öğrendim. Çocuğun bu kadar bağırmasına şaşmadım.

12 Ekim

Hemşiremiz Beth'in odasına bakım için hasta bir bebek alması çok uzun sürmedi. Bu 15 aylık ve 5,5 kilo ağırlığında Ahmet idi. Oldukça zayıftı ve durumu endişe verici idi. Yetersiz beslenme, zatürree, fiziksel gelişim eksikliği ve aşırı ishali vardı. 6 gün sonra durumu biraz düzeldi ve yaşama şansı olan bir bebek olarak köyüne geri döndü. Birkaç gün sonra aşırı ateş ile Ahmet'i yeniden kliniğe getirdiler. Annesi bebeğin yanında kalmakta ısrar etti ve mutfağın bir köşesinde bebeğinin yanında yerde yatmaya bizi razı etti. Biz çocuk için bir buhar çadırı kurduk ve çocuk tedavisi boyunca burada kaldı. Aralıksız tedavimiz ve sürekli ilaçlarını değiştirmemiz sonucunda Ahmet hayatta kaldı. Beth annesine bebeğin beslenmesi için gerekli basit yemekleri nasıl yapacağını da öğretti. Annesi de Beth'in bir hayranı olarak köyden kliniğimize sürekli gıda gönderdi. Beth kliniğimizde çalışırken annesi arasıra yerleri temizleyerek, çamaşırları ve bulaşıkları yıkayarak ona yardım etmeye devam etti.

16 **Ekim**

Geçen hafta yüzünde karakabarcık olan bir çocuğu muayene ettim. Hemşiremiz köye gittiğinde bu çocuğu da ziyaret etmiş. Onu bir mağarada hayvanlar ile birlikte yaşarken bulmuş. Karakabarcık için oldukça uygun bir ortam!

16 **Ekim**

Bugün siyatik ağrıları olan bir köylü kadını muayene ettim. Kalçasına sülük yapıştırmışlar. Bu bölgede enfeksiyon kapmış yaralar oluşmuş. Bu köylü kocakarı ilaçlarından bir türlü kurtulamadık.

16 **Ekim**

Bugün hemşiremizin köyde bulduğu yaşlı kadın geldi. Ayak bileğinin üstünde 4x5 boyunda bir ur var. Aşağı yukarı sekiz gün önce bir köpek tarafından ısırılması sonucu bileğinde bu koca yara oluşmuş. Kadına köyde ne tür tedavi uyguladıklarını sordum. Kadın köpeği yakaladıklarını, kıllarından biraz kestiklerini ve yaraya bunları yapıştırdıklarını söyledi.

17 Ekim

Köylülerin yaralar için uyguladıkları tedavi yöntemlerine bir türlü alışamıyorum. Bugün kısa boylu, sevimli bir adam geldi. Ayak parmaklarından birinin yarısı diyabet hastalığından dolayı erimişti. Adama tedavi için ne yaptıklarını sordum. Adam içindeki kötü ruhu defetmek için yaraya köpek salyası sürdüğünü söyledi

23. Ekim

Bugün 13 aylık, tam da Barth'ın yaşında, küçük bir bebek muayene ettim. Bebek 5,5 kilo idi ve ancak bir oyuncak bebek kadardı. Bebeğin Barth ile resmini çektim. Barth 15 kilo.

24. Ekim

Buradaki insanların hastalıklara Amerikalılardan ne kadar farklı baktıklarını gözlemlemek beni oldukça şaşırtıyor. Bugün 6 yaşında bir çocuğu getirdiler. Çocuk 8 metre yüksekten başının üstüne düşmüş. Çocuk iki gün boyunca bilinçsiz olarak yatmış ve sürekli kusmuş. Aradan geçen 5 günden sonra çocuk yolculuk yapacak kadar kendine geldiği için kliniğe tedaviye getirmişler. Yarayı elimle muayene ettiğimde kafatasının kırılan yerine gümüş plaka yerleştirildiğini gördüm. Amerika'da olsaydı kafatasının röntgenini çekerler, yarayı temizlerler, ameliyatla oraya altın plaka yerleştirirlerdi.

Kasım 1961

2. Kasım

Bugün 77 yaşında ve hayatında hiç doktora gitmeyen yaşlı bir kadını muayene ettim. Ürgüp'ün köyünde yaşıyormuş ve hayatında köyünden dışarı çıkmamış. Sol ayak bileğinde metastaz bir küp boyutunda şişlik ve sol kasığında bir şişlik oluşmuş.

11. Kasım

Estetik ile ilgilenenlerin faydasına olabilecek yeni bir tedavi keşfettim. 40 yaşlarında burnunda bir delik oluşmuş bir kadın geldi. Kadın burnundaki deliği karanfil ve değişik baharatlarla kapatmış. Burnu aktığında karanfili ıslatıyor ve her nefesinde kadın güzel kokularla besleniyor. Bu durum dışardan bakıldığında, karanfilin çiçeğini bir mücevher gibi görünmesini sağlıyor.

14 Kasım

Bir adamın üç karısının en genci olan bir hanım geldi. Bu üç kadın da birlikte mutlu bir yaşam sürüyorlarmış(?). Muayeneye gelen hanım eşlerin en genci imiş ve çocuğu yokmuş bu yüzden de diğer kadınların çocuklarının bakımı ile kendisi ilgileniyormuş.

16 Kasım

Şehirde beyin cerrahına muayene olan bir kadın geldi. Kadında yüksek tansiyon var. Kadından 500 cc kan aldık. Kadın tedaviden oldukça memnun kaldı.

18 Kasım

Oldukça sakin olan köy yaşamında bazen şiddet olayları da meydana gelmektedir. Önceki gece köyümüzün sınırında birkaç aile kamp kurmuş ve 15 yaşlarında iki çocuğu ekmek almak için köye göndermişler. Olayın mahiyeti biraz karışık. Yolda birkaç kişi çocukları durdurmuş ve nereden geldiklerini öğrendiklerinde çocukları hırpalamışlar. Çocuklardan bir tanesi ellerinden kaçmış ve köyüne durumu haber vermiş. Talaslılar yakaladıkları çocuğun ellerini arkadan bağlamışlar ve çocuğu asmışlar. Çocuk ölmemiş, bunun üzerine kafasına demirle vurmuşlar. Arkadaşı yetişerek çocuğu kurtarmış. Kiniğe getirdiler. Zavallı çocuk sersemlemişti. Boynunda ip izleri vardı ve kafatası kanlar içinde idi ve çeşitli kırıklar oluşmuştu [olay köyler arası bir düşmanlık gibi görünüyor].

20 Kasım

Bugün Melek Karagöz isminde bir kadım muayene ettim. Kadın her gün parazitlerin düşmesi için yarım litre gaz yağı içiyormuş (16 tane düşürmüş). Ne yazık ki kadın siroz hastası ve her gün içtiği yarım litre gaz yağının ona faydası olmayacak.

20. Kasım

Bugün Yozgat'tan bir hasta geldi. Kadının köyünden kliniğimize gelip tedavi olanlar olmuş ve bunu da kliniğimizin şerefine kurban keserek kutlamışlar. Şimdi de bu kadın tedavi olmaya gelmiş. Kadın siroz hastası.

28 Kasım

Laboratuvarda bir arbede işittim. Laboratuvara gittim ve sorunun ne olduğunu anladım. Birkaç dakika önce bir kadını idrar örneğini vermesi için laboratuvara göndermiştim. Laborant yerinde olmadığı için kadın laboratuvarın ortasına idrarını yapmış ve orada bir birikinti oluşmuş. Laborantımız kadınla birlikte orayı temizlemeye çalışıyordu.

Aralık 1961

1 Aralık

Beth 9 aylık ve 4 kilo civarında Kamil bebeğe 5 gündür bakıyor. Bebek aşırı ishal, yetersiz beslenme, kusma ve ateşten neredeyse ölmek üzereydi. Şu an biraz daha iyi ama durumu hala kritik. Geceleri bekleme salonunda uyuyan ailesi bugün köylerinin yolu hala açıkken çocuğu evlerine götürmek için ısrar ediyorlar. Karın yolları kapatmasından ve köye dönememekten korkuyorlar. Çocuğu alıp giderken onlara çocuğun beslenmesinin ne kadar önemli olduğundan bahsettim. Babası bana "sen bizim gözümüzü açtın ve çocuğa nasıl bakmamız gerektiğini öğrettin, artık biz çocuğumuza nasıl bakacağımızı biliyoruz" dedi. (8 çocuklarından üç tanesi hayatta.)

8 Aralık

Burada birçok çocuk sahibi olamayan aileyi muayene ettim. Anlayamadığım tek şey bu dünyanın çok baskın ataerkilliği. Çok sık olarak önceki yıllarda çocukları olan (çoğunlukla çocuklarını kaybetmiş olan veya kızları olan) bu insanlar yeniden çocuk sahibi olmaya çok istekliler. Erkekler eşlerini muayene etmek için getiriyorlar ama daha önce çocukları olduğu için kendilerinde hiçbir sorun olamayacağı inancı ile muayene olmayı reddediyorlar. Kadınlar gebe kalamıyorsa, tedavi ve muayene için kliniğe getirilebilirler ama erkekler asla.

28 Aralık

Bugün ilk defa yaptığım aşının sonucu hakkında bilgi sahibi oldum. 8 ay sonra aşı yaptığım çocuk bugün muayene için yeniden geldi. Çocukta egzama var ve aşı fayda etmemiş.

Ocak 1962

18 Ocak

Bugün 2 yaşında ve 5 kilo ağırlığında bir bebek muayene ettim.

26 Ocak

Bugün bir adam yaşları 5 ila 15 yaşlarında değişen 4 oğlunu muayene için getirdi. Çocuklarının hepsinin geceleri altını ıslattığını söyledi. Adam kokudan şikâyetçi.

30 Ocak

Daha önce aynı kişide üç farklı parazit tetkik etmiştik. Bugün ilk defa bir kişiden dört farklı parazit türü çıktığını gördüm. Tenya, askarit, vb. şeritler. Kadın karın ağrısından şikâyet ediyor.

Şubat 1962

9 Şubat

Çok zor nefes alabilen bir çocuğu getirdiler. Çocuk iki yaşında idi ve iki taraflı pnömatik sorunu vardı. Annesi çocuğun 7 gündür hasta olduğunu söyledi. Kadın köydeki sıhhiyeye çocuğu buraya getireceğini söylediğinde sıhhiye ona "Paranı boşa harcama, ben onu tedavi edebilirim" demiş. Bebeğe üç tane penisilin vurmuş ama çocuğun durumu daha da kötüye gitmiş. Kadın çocuğu sıhhiyenin elinden kurtarmış ama korkarım ki çocuk ölmek üzere.

10 Şubat

Köylü çocuklarını kirli gösteren en önemli şeylerden bir tanesi de tırnaklarının çok uzun olması. Tırnaklarının kesilmemesinin en önemli nedeni de, tırnakları kesilen çocukların büyüdüğünde hırsız olacaklarına inanılması.

25 Şubat

Üç gündür çok şiddetli kar yağışı devam ediyor ve yağan kar bütün köyleri kapladı. Dün köylerinden ayrılan iki kişi kliniğimize geldi. Köyden sabah saat beşte ayrılmışlar ve aşağı yukarı 7 saatlik bir yürüyüşten sonra buraya ulaşmışlar. Benden çok hasta olduklarını söyledikleri babalarını muayene etmem için köylerine gelmemi istediler. Bir şişede babalarının idrar örneğini getirmişler ancak şişenin kapağı olmadığı içi idrar cebine akmış ve şişede sadece bir damla örnek kalmış. Mikroskobik inceleme için yeterli olabilir ama klinik inceleme için yeterli değil. Gelenlerden biraz detaylı bilgi aldıktan sonra adamın gerçekten çok hasta olabileceğini anladım ve gitmeye karar verdim. Gideceğim köy Mary Lou'nun kitap götürmek istediği ancak iki aydır yolların kapalı olması nedeniyle ulaşamadığı köy olduğu için Misyoner okulundaki öğretmen Mik'i de benimle gelmeye davet ettim. Ben hastayı muayene ederken okula kitapları bırakmasını önerdim. Cip ile birlikte yola çıktık ve köylülerin hürmet ettiği sıhhiyenin sağlık ocağının önüne kadar bir saat gittik. Daha sonra bir saat kadar daha araba ile yola devam ettik. Sakaltutan köyüne vardık, burası İngiliz antropolog Paul Stirling'in de yaşadığı yerdi. Burada bizi iki kişi iki at ile bekliyordu. İlk bakışta bu atlar oldukça asil ve güzel atlar gibi görünüyordu. Bir tanesinin biraz vahşi olduğunu söylediler, bu atı ben aldım. Mick diğer atı aldı. Adam atın başını tuttu, ben de ata bindim. Atlarla yola koyulduk. Sonunda atın kontrolünü ele geçirdim ve yüksekliği yer yer yarım ila bir metre arasında değişen karlara bata çıka ilerledik. Yarım saat bu şekilde yola devam ettikten sonra

yüksekliği bir metreyi aşan karı aşmaya çalışırken Mick'in bindiği at şaha kalktı ve Mick yere yuvarlandı.

Kara düştüğü için bir tarafı incinmedi. Ben de artık bindiğim atı kontrol etmekte zorlanıyordum. Beni taşıyan at çok aksi bir hayvandı. Bir kuş ya da rüzgar sesi onu ürkütmeye yetiyordu. En ufak bir sesten ürküp duruyor, hareket etmiyor ve kişniyordu. Derin kardan da oldukça korkmuş olmalıydı. Sonunda yeter dedim ve attan inmeye karar verdim. Bu arada Mick de usanmıştı. Köylülerin bir doktorun yürüyerek köye girmesini kendileri açısından çok ayıp karşıladıkları için bize eşlik eden adamların ısrarı sonucunda Mik'in atma bindim. Bize eşlik eden dört kişiden biri de benim indiğim huysuz ata binmeyi kafasına koydu. Diğer üçü arkadaşlarının binmesi için atı tuttular adam da ata bindi. Ancak at sıçrayarak, şaha kalkarak adamı yere attı. Arkadaşları düşen adamı tekmeleyen atı sonunda tuttular, adam da ufak yaralarla olaydan kurtuldu. Adam sanki delirmişti ve atla yola devam etmeye son derece kararlı idi. Adam yeniden ata bindi. At yeniden huysuzlandı ve adamı sırtından atmak için çabaladı. Ne var ki adam iyi bir at sürücüsü idi ve atın sırtından düşmedi. Sonunda atın sırtından inmeye karar verdi ve böylece yola devam edebildik. Köylülerden biri bu atın "deli at" olarak bilindiğini anlattı. O an farkına vardım ki köylüler benim daha önceki doktor kadar iyi bir binici olup olmadığımı görmek istemişler ve beni denemişler. O attan huysuzlanmadan ve beni taşıdıktan sonra indiğim için kendimi şanslı saydım. Yola devam ettik ve sonunda köye ulaştık. Hemen hastayı muayene etmek için evine gittim. Adam iki gündür hem ishalmiş hem kusuyormuş hem de yüksek ateşi varmış. İki günde nasıl bu hale geldi

anlayamadım. Adam adeta şokta idi. Kalp atışı 76/42 idi ve çok zayıftı. Elimden geleni yaptım ama sanırım adam dün gece hayatını kaybetti. Yanımda tedavide kullanabileceğim gerekli ilaçları getirmemiştim çünkü oğulları kliniğe geldiklerinde bana babalarının ishal olduğunu söylememişlerdi. Onların anlattıklarından babalarının taş düşürüyor olabileceğini düşünmüştüm. İşte böyle sorunlarla da karşılaşabiliyoruz.

Daha sonra köylüler bana diğer hastaları da muayene etmem için yalvardılar, ben de kabul ettim. Ama yalnızca durumu çok ciddi olan hastaları muayene edecektim. Üç saat içinde 11 hasta muayene ettim ve bir 15 hastaya da çeşitli tavsiyelerde bulundum. Neredeyse yanımda köye getirdiğim bütün ilaçları da bitirmiştim. Geride yalvaran, çaresiz birçok köylü bırakarak oradan ayrılmaya karar verdim. Tam ayrılırken sanki deliye dönmüş gibi olan bir kadın yetişmezsem hayatta olan tek çocuğunun öleceğini söyleyerek bana doğru koşuyordu. Ceketime yapışarak bana çocuğu muayene etmem için yalvarıyordu, sonunda çocuğu hızlıca muayene etmeye gittim. Çocuk zatürree olmuştu. Çocuğa bir takım ilaçlar vererek köyden ayrıldım. Dönüşte bize daha sakin iki at temin ettiler ve cipi bıraktığımız köye kadar rahat bir yolculuk yaptık. Cipin bulunduğu köyde de birkaç hastaya uğradım. Daha sonra diğer köyde iki hastayı daha muayene ettim. Kliniğe döndüğümüzde saat akşam 9 olmuştu ve gerçekten bitkin bir vaziyette idik.

Mart 1962

1 Mart

Bugün 25 yaşlarında bir kız geldi ve bana çok müteşekkir olduğunu söyledi. Bir buçuk sene önce köyde hastaları muayene ederken odaya bu kızı getirmişlerdi. Bana kızın beş senedir yürüyemediğini söylediler. Kızı muayene ettikten sonra fiziksel olarak kızın yürümesine engel olan bir durum olmadığını anlamıştım. Kıza bir reçete yazmış ama özellikle ayakta durmaya çalışmasını ve bazı fiziksel hareketleri sürekli yapmasını önermiştim. Bugün o kız çok rahat yürüyebiliyor. Köydeki bir köylü kadının yapması gereken her şeyi de yapabildiğini söyledi. Gördüm ki ilgi, çok basit bazı tavsiyeler çok önemli sorunların çözülmesine katkıda bulunabiliyor. Tavsiyelerimi dinlemiş ve ben köyden ayrıldıktan sonra yeniden yürümeye başlamış. Şu anda normal bir insan olarak yaşamına devam edebiliyor.

13 Mart

Çifte standartlar ile karşılaşmaya devam ediyorum. Bugün kürtaj için 16 yaşında bir kız geldi. Bir yıldır nişanlı imiş. Görünen o ki, nişanlısıyla birlikte olmuş ve hamile kalmış. Şu an oldukça şaşkın bir durumda. Bu durumu sadece kendi ve babası biliyor. Annesine söylememiş çünkü durum daha da kötüye gidebilirmiş. Ben kürtaj yapmayı reddettim ve hemen evlenmesini önerdim. Bunun mümkün olmadığını söyledi. Erkeğin ailesi durumu öğrenirse böyle bir kızla oğullarının evlenmesine asla izin vermezlermiş. Böyle bir durumda da köyden hiç kimse de bu kızla evlenmezmiş.

Baba ve kız oldukça çaresiz. Kız için gerçekten çok üzüldüm. Kız nasıl bir durumda olduğunun o kadar farkında değil ve hayatı boyunca bu durumun acısını çekecek. Diğer taraftan, nişanlısı olan adam kuşlar kadar özgür ve suçsuz olarak yaşayabiliyor. Neredeyse kürtaj yapmayı kabul edecektim. Ne yazık ki buradan köydeki bir kocakarıya gidecekler ve o da kızcağıza kürtaj yapacak.

26 Mart

Bugün karşılaştığım şey Amerika'da asla başıma gelmeyecek bir olay. Üçüncü dereceden rahim sarkması olan 6 aylık hamile bir kadını muayene ettim. Bu benim ilk kez karşılaştığım bir durumdu. Kadın oldukça tedirgin ve idrarını

da tutamıyor. Böyle bir durumda ne tür bir tedavi uygulamam gerekiyor, emin değilim.

Nisan 1962

6. Nisan

Köyündeki sıhhiye tarafından kalçasına kalsiyum iğnesi vurulan 4 yaşında bir çocuğu muayene ettim. Bir yıl önceki ilk iğneden sonra çocuk yürüyemez olmuş ve hâlâ yürüyemiyor. Böyle bir duruma müsaade eden devleti ne kadar tazminata mahkûm etmek gerektiğini düşünüyordum. Bu insanlar ise bu durumun Tanrı'nın takdiri olduğunu düşünüyorlar.

11 Nisan

Burada her şey Amerika'dan çok farklı. Köyden bir çocuk düşüp, ayak bileğini burkmuş. Yürürken çok acı çekiyordu. Bana getirdiler, ben de onu muayene ettim. Ona bir takım tedaviler verdim ve iki gün dinlenmesini, daha sonra yeniden gelmesini söyledim. Bunun karşılığında hiçbir ücret almadım. Benden tatmin olmamışlar ve köyde hiçbir tıbbi eğitimi olmadan insanları tedavi etmeye çalışan yaşlı bir adama gitmişler. Adam ayağına bir takım sihirli ilaçlar sürmüş! İki penisilin vurmuş ve 50 kuruş almış; adamın aldığı ücret, kızın babasının yarım günlük kazancı. Beni daha da şaşırtan şey ise benim tıp eğitimi almış, tıbbi tedaviyi profesyonelce uygulayan birisi olduğum konusunda bu insanların hiçbir

fikre sahip olmamaları. Kızla annesi ertesi gün bana gelerek yaşlı adamın emrettiği penisilini vurmamı istediler.

13. Nisan

Yeni bir muamma! Yaşlı bir adam ölmeden önce hac ibadetini yerine getirmek istiyor. Bana geldi ve fiziksel gücünün bu durum için yeterli olup olmadığını sordu.

13 Nisan

Bugün şehirdeki genelevden gelen bir kızı muayene ettim. Zannederim köye kendi özel bir işi için gelmiş. Kızı şoförü getirmişti. Görünen o ki iyi para kazanıyor. Bu durum bir misyoner kliniği için hiç de uygun değil.

17 Nisan

Talas'ta bir çocuk sağlığı eğitimi merkezi kurma çalışmalarımız var. Programa Kayseri'den bir doktorun hanımını da dâhil ettik. Önceki gün yolda giderken bu hanımla karşılaştım ve kendisine bir öğretmenin "Neden daha önce böyle bir teşebbüste bulunmadıklarını, bir yabancı doktorun hanımının bunu düşündükten sonra harekete geçtiklerini" sorduğunu anlattı. Kendisi de öğretmene "Talas'taki misyoner doktor ve ekibi bütün kalbiyle köylüler için en iyisini yapmaya çalışıyorlar, insanımıza nasıl yardım edileceğini görmek için onlar gibi birilerine ihtiyacımız varmış" demiş.

17. Nisan

Bebek Eğitimi Programı ile ilgili çalışmalara devam ederken aklıma ilginç bir fikir geldi. Geçen hafta Beth ve Mary Lou cip ile köyleri dolaşmaya ve bebek eğitimi programını verecekleri köyleri tespit etmeye gitmişlerdi. Köy yolları çok kötü idi, özellikle eğitim için seçilen köylerin yolları çok bozuktu. Cipi çamurdan çıkarmak için oldukça uğraşmışlar. Yolu bozuk bir köye gitmeye karar verdiğimizde, kapıcımıza köy muhtarına geleceğimizi haber vermesini istedim. Kapıcımız da muhtara yollar düzeltildiği takdirde doktorun köylerine gelebileceğini söylemiş. Mary Lou geçen Cumartesi günü (tabiî ki 4 çeker cip ile) köye gittiğinde

yolların düzeltildiğini görmüş ve hiç zorluk çekmemiş. Bizim bu eğitim programımızdan yollar bile nasibini alıyor.

19 Nisan

İnsanların bize getirdikleri sıra dışı bütün hediyeleri kayıt altına almalıydım. Bu çok acayip bir durum ama biz yine de insanlara bizi düşündüğü için teşekkür ediyoruz. Hediyelerden en fazla geleni ise bir külek yoğurttu. Tavuk hediye etmek de bir şükran ifadesiydi. Bugün merkeple köyden gelen bir kadın bir tutam çiçek getirdi. Geçen hafta da bir köylü benim şerefime bir koç kurban etme sözü vermişti. Üzüm zamanı bir sepet üzüm, değişik köy ekmekleri ve bir sepet yumurta getirenler de oluyordu. Kronik osteoloji hastalığını tedavi ettiğimiz bir adam bana bir keçi postu hediye etti. Talas'a 100 kilometre uzakta oturan ve kalp rahatsızlığı uyguladığımız tedavi ile rahatlayan bir köylü de mermerden yapılmış bir testi hediye etti.

21 Nisan

Bugün gerçekten zor durumda olan bir kız geldi. Oldukça küçük bir vajina yapısı var. Şimdiye kadar 9 defa hamile kalmış ve bütün çocuklarını doğum esnasında kaybetmiş. Doğumda bebeklerinin önce eli ve ayağının geldiğini daha sonrasında ise ölü doğduğunu söyledi. Bana ne yapması gerektiğini soruyor.

22 Nisan

Bebek Sağlığı programı devam ediyor. Çarşamba günü çalışmaları görmesi için vali davet edildi. Mary Lou cip ile bizimle çalışmalara katılan üç doktorun eşini getirmeye gitti. Bir saat sonra kliniğin önünde sağlık programında kullandığımız süt tozu ve irmiği ve Beth'i almaya geldi. Mary Lou'nun arabasının arkasında Vali'nin devasa kırmızı Chrysler cipi vardı. Valinin arkasındaki araçta korumaları, onun ardındaki araçta Milli Eğitim ve Tarım Bakanlığı memurları, sonraki araçta haberciler ve en sondaki araçta da polisler vardı. Biz de aracımıza bindik ve Mary Lou önden köylere doğru konvoya rehberlik etti. Bu durum bende sıradışı duygular meydana getirdi. Köylere böyle bir konvoyun gittiğini dışardan gören birisi zanneder ki bunlar köylere milyonlarca dolar bağışlamaya gidiyor. Ne gariptir ki bu konvoy sadece Mary Lou ve Beth'in gezici sağlık programı çalışmalarını görmek için gidiyor.

Burada değinilmesi gereken birkaç önemli unsurun olduğunu düşünüyorum. Ben bu konvoyu izlemekten büyük gurur duydum çünkü bu durum bizim gibi bir avuç misyonerin çalışmalarının ne kadar etkili ve faydalı olduğunu gösteriyordu. Şimdiye kadar 6 tane doktorun hanımını bu sağlık programına kattık. Bunlardan birçoğu daha önce hayatında hiç köye gitmemişler ve bazıları hala köylü çocuklardan uzak duruyorlar. Ama hepsi de yapılan işin önemli ve gerekli olduğunu kabul ediyorlar. Umut ederiz ki biz birkaç yıl sonra buradan ayrılıp evlerimize

döndüğümüzde bu sağlık çalışmaları devam eder ve daha da genişler.

Bugün bizim yaptığımız işler devletin bile ilgisine mazhar oluyor ve çalışmaları yerinde görmek için devlet gözlemci gönderiyor. Umalım ki bu çalışmalar daha da genişleyerek devam eder ve köylü ile şehirliler arasındaki kardeşlik gelişir.

Burada aklıma gelen diğer bir soru da neden vali onca önemli işlerini [!] bir tarafa bırakarak bizim yaptığımız bu çalışmaları görmek için köyleri dolaşıyor? Bu sorunun cevabı zannederim bir tarafta valinin köylülerle (köylüler burada nüfusun %30'unu oluşturuyor) ilgileniyor havası yaratmak istemesi, diğer taraftan ise köylülerle ilgili hemen hemen hiçbir projesinin olmaması. Herhalde bu yüzden sayın valimiz bizim çalışmalara hem ilgi ve alaka gösteriyor hem de bu çalışmalarımızı takdir ediyor.

26 Nisan

Tümör tedavisi için yeni yöntemler öğrendim. Bugün rahminde 5 aylık çocuk büyüklüğünde bir tümörü olan yaşlı bir kadın geldi. Köyündeki kocakarı doktoru ona kurt yutmasını, böylece bu kurtların kadının karnındaki tümörü yiyip yok edeceğini söylemiş.

Mayıs 1962

18 Mayıs

Bugün 6 çocuklu bir kızı muayene ettim. Çocuklarının en büyüğü 20 yaşında. Kız kendisinin çok genç evlendiği ve ısrarla 27 yaşında olduğunu söylüyor.

Haziran 1962

9 Haziran

Bir sürü geleneksel köylü yöntemi tedavilerini deneyen bir kadın muayene için geldi. İlk iki çocuğunu kaybetmiş ve üzerinde titrediği üçüncüsünün ismini de yaşasın diye "Yaşar" koymuş. Kötü kanın ve hastalığın çocuğun vücudunu terk etmesi için Yaşar'ın bıngıldağından, başının üstünden ve arkasından toplam dört kesik açmışlar. Boynunda annesinin Yaşar'a yaşaması için güç vereceğine inandığı ve ismi Mehmet olan 40 tane erkekten topladığı para ile 20 kuruşa aldığı bir de gerdanlık var. Kadın çocuğa 15 köylü kadının bir parça bağışladığı ve dikilmesi için katkıda bulunduğu bir elbise giydirmiş. Annesi elbisedeki her bir parçanın, çocuğa o parçayı bağışlayan kadının gücünden güç kattığına inanıyormuş. Yaşar iki aylık ve yetersiz beslenmeden dolayı hasta, umut ediyoruz ki annesi bebek sağlığı programı için kliniğimize devam eder ve biz de bu sayede bebeğe yardım etmiş oluruz.

14 Haziran

Bugün gece saat 3'te bir doğum vakası için çağrıldım. Köye çok şiddetli doğum sancıları çeken bir kadının doğumuna yardım etmek için gittim. Evlerine vardığında 34 yaşlarında bir kadın kirli bir zeminde üç tane çocuğu ile birlikte bir şiltenin üstünde yatıyor. 10 saattir doğum sancısı çekiyormuş ve bitkin bir vaziyette yerde yatıyordu. Gebeliği süresince hiç doktora gitmemiş ve tansiyonu 23/12 idi. Hemşirem ve ben kadın için oldukça endişelendik ve 3,5 saat çocuğun doğması için uğraştık ve sonunda sağlıklı bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Burada çocukların doğumuna doktor çok nadir olarak geldiği için, doktorun çocuğa isim vermesi adettenmiş. Benim için bu çocuğun ismini koymak çok kolay oldu. Çocuğa bunun son olması için "SON" isminin verilmesini istedim.

15 Haziran

Şu sıralar klinikte sakat çocukların hayatını kolaylaştırmak için uğraşıyoruz. Burada doğuştan sakat olan ve doğduktan sonra çocuk felci geçirerek sakat kalan birçok çocuk var. Eğer biz onların yürümesi için bir şeyler yapmazsak, hiç kimse bir şey yapmayacak. Bu durum çok garip çünkü biz yardım etmediğimiz zaman bu çocuklar asla yürüyemeyecekler. Yaptığımız iş oldukça basit ve derme çatma. Yaptığımız aletleri görselerdi, Amerika'da profesyonel olarak bu işi yapan her usta bize karşı çıkardı. Ne var ki aletlerimiz işe yarıyor. Eğer çocuğun dizi sakat ise onu şehre gönderip, bir ayakkabı almasını söylüyorum, daha sonra da marangozumuz gerekli kısmını buraya yıllar önce düşen uçağın metal parçalarını kullanarak yeniden ayarlıyor. Daha sonrada köydeki ayakkabıcıya göndererek metal parçasını ayakkabıcıya eklettiriyor ve ayakkabının etrafına da destekler ekleniyor. Hemşiremiz Beth de çorap bağı ve şeritleri dikiyor. Çocuk yaptığımız aleti almaya geldiğinde biz her şeyi hazırlamış oluyoruz. Şu ana kadar bize başvuran bütün sakat çocuklar aletlerini almaya geldiler ve bu durumdan da oldukça memnunlar. Ne zaman bu yaptığımız destek parçalarından bir tanesini yeniden ayarlamak için geri istesek, çocuklar vermemek için ağlıyorlar.

Eylül 1962

21 Eylül

Bugün 3 yaşlarında, 5 kilo ağırlığında, oldukça zayıf bir çocuk geldi. Çocuğun annesi 8 ay önce ölmüş. Babasına çocuğu hemen hastaneye yatırmazlarsa kısa süre içinde öleceğini söyledim. Babanın cevabı şu oldu: "14 tane çocuğumu kaybettim, ben bu çocuktan ayrılamam" dedi ve çocuğu kuru ekmekle beslemeye ve öldüğünü görmek için evine götürdü.

27 Eylül

Kayseri Valiliği yeni bir adım attı ve köylerin gelişmesi için bir program başlattı. Oldukça sönük bir başlangıç ama iyi bir gelişme. 30 köy öğretmenine 10 gün boyunca özel bir seminer verecekler. Bana da bu sabah köylerdeki tecrübelerimi aktarmam için bir buçuk saatlik Türkçe konuşma yapmamı önerdiler. Yanıma Beth'i de aldım ve aramızda konuyu yarım saat kadar konuştuk. Bir buçuk saat Türkçe konuşmak için bana uzun bir zaman dilimi gibi geldi. Ama onların heyecanı bizi motive etti. Konuşmamdan sonra insanlar bizimle köylere gitme ve kendi gözleriyle durumu görme arzularını ilettiler. Seminerin ana sorumlusu bize müteşekkir olduğunu; bizden kendilerine bu konudaki tecrübelerimizle yardımcı olmamızı ve böylece görevlendirilecek insanların da bu işi öğrenmesini istedi. Bu bizim için çok umut verici ve sevindirici bir netice idi çünkü bu durum ektiğimiz tohumların yeşerdiğini ve hasadın umduğumuzdan daha da verimli olacağını gösteriyordu.

27 Eylül

Kayseri oldukça muhafazakâr bir şehir olarak tanınıyor. Şehrin nüfusu 100.000 civarında ve şehirde eğlenecek tek bir gece kulübü bile yok. Tek bir tane sinema var. Kayseri'deki öğretmen okulundaki kız öğrencilerin zorunlu eğitimi için şehirde 4 yıldır görev yapan 23 yaşlarında, oldukça güzel bir öğretmen hanım var. Bu hanım jimnastik öğretmeni. Okul müdürü bu öğretmen hanımın eğitim vermek için uygun birisi olmadığı şikâyetinde bulunmuş. Bütün Kayseri sınırları içindeki en özgür insanlar olduğumuzu düşünüyorum. Bizler bu hanım öğretmeni teskin etme misyonu üstlendik. Öğretmeni itham ettikleri suçlar şunlardır: 1- Öğrencilerine jimnastik derslerinde kısa etek giydirmek 2- Şehirde mini etekle dolaşmak 3- Gündüz vakti caddede yanında erkekle dolaşmak 4- Öğrencileri ile yakın arkadaş olmak 5- Öğrencilerine bazı çingene dansları öğretmek 6- Okullar kış tatiline girdiğinde kız-erkek karışık grupla kayak yapmaya gitmek. Kayseri'de sinemaya gitmek dışında yapacak pek bir şey yok. Bu hanım bir dairede iki bayan öğretmen ile birlikte yaşıyor. Bayan öğretmenler için kendi başlarına sinemaya gitmek uygun olmayan bir davranış. Bu hanımlarım yanlarında erkek ile sinemaya gitmeleri de uygunsuz bir davranış. Bu yüzden bunalmış ve çaresiz durumdalar. Bu hanım öğretmenlik yapmaya uygun olmadığı suçlamasına oldukça üzülmüş ve ağlıyor. Öğretmeyi seviyor ve biz de onun çok iyi ve disiplinli bir öğretmen olduğunu biliyoruz (bir sınıfta 60-80 öğrenciniz varsa katı bir öğretmen olmanız gerekir). Üzücü olan şey ise bu sene Türkiye'deki okullarda 30.000 öğretmen açığının olması ve yetişmiş iyi bir öğretmenin mesleğini yapamaması (bu öğretmen gittikten sonra bütün dersleri boş geçiyor).

Ekim 1962

3. Ekim

Tomarza'nın bir köyünden bugün bir adam geldi. Adamın ayağında bir yara varmış ve yarasına dört farklı karışımdan ilaç tedavisi uygulamış ama fayda etmediği için kliniğimize gelmiş. Kullandığı ilacın içine kattığı maddeler şunlarmış: 1. pekmez 2. üzüm 3. yumurta sarısı 4. sarımsak.

Kasım 1962

1 Kasım

Hâlâ buradaki insan davranışlarını anlamakta zorlanıyoruz. Buranın zenginlerinden birinin kliniğimizin karşısında, aşağı yukarı 5 metre uzağında, etrafı duvarla çevrili çok güzel bir meyve bahçesi var. Bahçenin sahibi misyoner okulundaki çocukların sürekli bahçesindeki meyveleri aşırdıklarından şikâyet ediyordu. Dün gece Mary Lou komşu çocukların adamın bahçesindeki meyveleri aşırdıklarını görmüş ve hadememizi meyvelerin çalındığını haber vermek için göndermiş. Adama "meyvelerin sahibi Tanrıdır, isteyen istediği kadar yer, Kuranda böyle yazar" demişler. Bu cevap biraz kafamızı karıştırdı.

6 Kasım

Altı yaşında 3 kilo ağırlığında bir bebek muayene ettim.

8. Kasım

Yeni bir köylü işi tedaviye şahit oldum. Yaradaki mikrobu temizlemek için yaraya zamk sürmüşler.

Aralık 1962

12. Aralık

Bugün çok yoğun bir gündü. Kliniğin önünde muayene olmaya gelenlere ait 11 eşek var.

17 Aralık

Ramazan altı haftalık bir diyet dönemidir. Sabahın 4'ünden akşamın 6'sına kadar (güneşin batımına kadar) hiçbir şey yememek ve içmemek gerekiyor. Bu durum özellikle hastalıkları farklı etkiliyor. 22 yaşında bir hasta muayene ettim, bu sene 6 kez felç (inme) geçirmiş. Bunun öncesinde ve Ramazan ayı başladığından beri de hiç felç geçirmemiş. Ramazana duyulan saygının hastanın durumunda etkili olup olmadığını merak ediyorum.

Ocak 1963

1 Ocak

Kültürel farklılıkları anlamak için öğrenmemiz gereken daha çok şey olduğunun farkına vardım. Dün gece Türk arkadaşlarımızla bir yeni yıl eğlencesine katıldık. Amerika'da yeni yılda evde bulunan herkes [kadın-erkek] birbiri ile öpüşür. Burada böyle bir şeye müsaade edilmez. Burada evde bulunan erkekler birbirleri ile öpüşerek yeni yılı kutluyorlar ama kadınların yeni yılını asla aynı şekilde kutlayamazsınız. Hiç de ilginç değil.

7. Ocak

Ya matematiksel bir hesap hatası var ya da kızlar burada çok küçük yaşta evlendiriliyorlar. Bugün 21 yaşında ve 10 yıldır evli olduğunu söyleyen bir hanımı muayene ettim. Kadının üç çocuğu var ve en büyüğü 8 yaşında. Kadın ilk çocuğunu doğurmadan önceki adet günlerinin zamanını öğrenmek istiyor.

17. Ocak

Bazen buradaki insanların söylediklerine inanmıyorum. Bugün muayene ettiğim bir kadın 22 yaşında olduğunu ve 15 yıldır evli olduğunu söyledi.

21. Ocak

A.B.D'de böyle bir olay olsa herhalde adli soruşturma açılırdı. Önceki akşam Mary ve Beth ikindi çayına davet edildiler. Gramofon ve bir grup dekolte giyinen şehirli kadınların olduğu bir salona girmişler. Daha sonra bu kadınlar saat 7'ye kadar müzik çalıp, birbirleri ile dans etmişler.

Şubat 1963

14 Şubat

Kuduz tam ve etkin tedavisi henüz mümkün olmayan korkunç bir hastalıktır. Bugün devlet hastanesinde ürkütücü bir ölüme şahit oldum. Pınarbaşı köyünde bir adamın elini köpek ısırmış ve doktora gitmeyi ertelemiş. 14 gün sonra hastalık belirtileri ortaya çıktığında doktora gitmiş. Kuduz vakalarında ilk 5 gün içinde iğne yapılmazsa hastalığın tedavisi çok zorlaşır, hasta huysuzlaşır, saldırganlaşır ve 2 ila 4 gün içinde tedavisi mümkün olmayan bir duruma düşer. Adam iğneyi geç vurulduğu için 6 gün ıstırap çekmiş ve hayatını kaybetmiş.

17 Şubat

Bugün bir köylü hasta olan ineğini muayene etmem için beni çağırdı. İnek 24 saat önce doğum yapmış ancak buzağının eşi içinde kalmış. İneğin vajinasında asılı duran şeride, eş düşsün diye eski bir ayakkabı bağlamışlar. İneğin sahibi şehre veterinere gitmiş, veteriner hekim 10 ampul iğne vurulması gerektiğini söylemiş. Bu kadar yüksek dozda iğne tavsiyesi beni endişelendirdi ancak ampulleri şırınga şişesine aktardım ve iğneleri ineğe enjekte ettim.

Mart 1963

2 Mart

Bugün oldukça uzak bir köye, Land Rover ile bir saat mesafede, hasta muayenesi için gittim. Daha önce de hasta muayene etmek için gittiğim Çerlik adında küçük bir köy. Köye üç aydır hiçbir kamyonun gitmediğini ama köyden beni oraya götürmek için gelen adam durumu ciddi olan birkaç hastanın olduğunu ve bizim oraya gidebileceğimizi söyledi. Kar durduğunda yola çıktık. Köye giden yola girdiğimizde köyün 2 kilometre uzakta, bir tepenin başında olduğunu gördüm. Aracımı uçurum kenarında sürersem çamura batma riskim azdı. Yolda görüş mesafem hemen hemen hiç yoktu, ama yanımdaki köylü yoldaki engelleri aşmam konusunda bana oldukça yardımcı oldu. Sonunda köye ulaştık. Durumu kritik olan o kadar çok sayıda hasta vardı ki, hava durumunu tamamen unutarak hastaları muayene ettim. Birkaç saat sonra köyden ayrılmak için hazırlıklara başladığımda, bir diz boyu kar yağmıştı ve kar yağmaya devam ediyordu. Dönüşte yolu yeniden nasıl bulacağım konusunda hiçbir fikrim yoktu. Hava da kararmaya başlamıştı. Beni köye götüren adamı benimle Talas'a kadar gelmesi için ikna ettim. O önümüzde, kapıcımız Salih arkasında ben de araç ile ana yola çıkmayı başardık. Yolda birkaç kez, Land Rover uçurumun ucuna geldiğinde ve tekerleri kaydığında yüreğimiz ağzımıza geldi. Üç defa tehlike geçirdik ve neredeyse yola devam edemeyecek kadar zor duruma düştük. Birkaç kez de yoğun karda yolu kaybettik ama sonunda saat gece 10:00 gibi kliniğe ulaşmayı başardık. İki hafta önce böyle bir kar yağdığında gittiğimiz köyde iki çoban donarak ölmüş.

4. Mart

Pazar gününe oldukça sakin başladım. Sabah sadece birkaç hasta muayene ettim. Saat 4 gibi dışarıda yoğun kar yağışı devam ediyordu. Bir köyden hasta muayenesine gitmem için bana geldiler. Gideceğim köy o kadar uzak değildi. İki genç köyden kliniğe yürüyerek üç saatte gelmişler. Köye bir tanesinde ilaç, iğne ve kendi eşyalarımın olduğu ve ikisi ilaç dolu üç çanta ile gittim. 160 haneden oluşan köye gittiğimde muayene için beni bekleyen çok sayıda hasta vardı. Son üç günde 6 çocuk hayatını kaybetmiş ve hâlihazırda birçok çocuk da hastaydı. Köyde doktorluk yapan Doktor Salih epey hasta muayene etmiş, ben sadece durumu kritik olanları muayene edecektim. Kızamık olan ve durumları daha da kötüye giden çok sayıda çocuk vardı. Kliniğe üç gün önce gelen ve hastaneye sevk ettiğim bir çocuk hayatını yitirmiş. Hastaneye köyden üç çocuk daha götürmüşler ama hastane onları evlerine geri yollamış. Neyse, hasta üstüne hasta muayene ettim ve yanımda getirdiğim bütün ilaçları da dağıttım. Durumları çok kritik olan hastaları elimizden gelen en son şeyleri de yapmak için yanımda kliniğimize götürmeye karar verdim. Köyden ayrılmak üzere iken iki kadın kendileri ile birlikte durumları çok kritik olan çocuklarını da kliniğimize götürmem için bana yalvardılar. Ben de çaresiz kabul ettim. Ben, Salih, üç hasta çocuk ve aileleri, toplam 11 kişi Land Rovera sıkıştık ve kliniğe doğru yola koyulduk. Saat akşam 9 gibi kliniğe ulaştık. Hemşirem ve ben zatürre olan iki çocuğu hemen kendi yaptığımız buhar çadırına aldık ve onlara sıvı ile birlikte ilaç vermeye başladık. Gece saat 02.25'te çocuklardan birini kaybettik. Kar yolları kaplamıştı, yorgunluktan ayakta duramadığım için birkaç saat uyumaya çalıştım. Sabah saat 05.30 gibi kar fırtınası altında cenazeyi ve ailesini köyüne götürmek için yola çıktım. Onları köyüne bıraktıktan sonra sabah saat 8.00'de yeniden kliniğe döndüm.

14 Mart

Bugün Cebir köyünden biri geldi. İki aydır köyden çıkabilen olmamış. Köy yüksek bir dağın başında kurulmuş ve bahar gelene kadar da yolları kapalı olurmuş. Bana gelen adamın ülseri varmış ve adamcağız çok sancı çekiyormuş. Adam buraya 8 saat karda yürüyerek gelebilmiş. Adam kendisini iki kurdun da takip ettiğini söyledi. Paltosunu çıkararak kurtları korkutmak için havada sallamış. Adamı epey bir süre takip etmeye devam etmişler. Burada köylüler kurttan oldukça korkuyorlar. Kurtlar ile ilgili birçok efsaneleri var. Uzak köylerden birinde bir çobanı kurtlar yemiş. Eminim ki önce çoban donmuştur, kurtlar da onu daha sonra yemişlerdir. Kurtların canlı birini yiyecek kadar cesur olduklarını düşünmüyorum.

Bana muayeneye gelen bu adam oğlunun geçen sene donarak öldüğünü ve cesedini iki ay sonra baharda bulduklarında iç organlarının kurtlar ve çakallar tarafından yenmiş olduklarını gördüklerini anlattı. Elleri ve kulakları da yenmişti. Zannediyorum hep böyle oluyor. İnsanlar burada soğuktan donarak ölüyor ve daha sonra vahşi havyanlar onu yiyor. Salih adamın oğlunun başına geleni biliyordu. Zannederim adam doğru söylüyor. Dağ başındaki köylerde yaşam gerçekten çok zordur.

15 Mart

Bugün ilk kez 6 yaşında 11 kilo ağırlığında bir çocuk muayene ettim.

22 Mart

Bazı köylü kadınlar merak ettikleri bir durumun kendilerini tarifi mümkün olmayan bir hayal kırıklığı yaşatacağından haberdar idiler. Bugün 9 çocuğunun en sonuncusu ve hayatta kalan tek çocuğunu muayeneye getiren bir köylü bu çocuğun yaşayıp yaşamayacağını bilmek istiyordu. Korkarım çocuğun tüberkülozu çoktan omurgalarını kaplamıştı.

Nisan 1963

6 Nisan

Aşağı Talas'tan bir kadın elleri kan içinde kliniğimize geldi. İneğini güderken, hayvan huysuzlanmış ve kaçmaya başlamış kadın hayvanın ipini avucunda tutuyormuş ve bırakmak istememiş ve ipe asılınca kadının elinin başparmağı paralanmış. Yerinden neredeyse kopmak üzere olan parmağa plastik cerrahi operasyonu yaptık ve parmağı yeniden yerine oldukça başarılı bir şekilde dikebildik.

11 Nisan

Bu kaderin bir cilvesi olsa gerek. Bugün 6 erkek, 7 kız 13 çocuğu olan bir aile ile tanıştım. Bütün erkek çocuklar hayatını kaybetmişti ve kızların hepsi yaşıyordu.

16 Nisan

Bugün karnında hareket eden bir yılan olduğunu iddia eden bir kadın geldi. Ben kadının pek de aklı başında olmadığını düşünmüştüm. Kadın da bana bağırsaklarının çeşitli boğumlarını gösteren, önceden çektirmiş olduğu bir röntgen filmi gösterdi ve "İşte bak, görüyor musun yılan burada" dedi. Anladım ki modern bilim bazen işleri kolaylaştırmak yerine, hurafelere de kaynak oluşturabiliyor.

20 Nisan

Bugün Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'mn köylerle ilgilenen yetkilisi, bizim de yakından tanıdığımız biri, bizim köylerde kurduğumuz 6 çocuk sağlığı koruma merkezi gibi bir merkez kurmak için çalışmalara başladı. Biz de onların bu çalışmalarını destekliyoruz. Biz Türkiye'de köylerin gelişmesine öncülük edecek çalışmalarla da yakından ilgileniyoruz ve bunlara altyapı oluşturmak istiyoruz. Bakanlık yetkilileri bu çalışmaları uzun zamandır yapmak istiyorlardı. Bizim kliniklerimizi birkaç defa görmüşler, benzer bir çalışma yapmak istemişler ama bir türlü başlayamamışlardı. Sonunda bize haber gönderdiler. Ben, Beth ve Mary Lou bütün ekipmanlarımızı alarak yola çıktık. Büyük gün gelmişti. Klinik çalışması yolunda gitti ama klinik çalışmaları ile alakası olmayan bazı olaylar yaşandı.

Yetkililer her zaman olduğu gibi olayı merasime dönüştürdüler ve bir sürü gürültü çıktı. Birlikte kliniği hazırladıktan sonra köylüler, vali ve garnizon komutanının da [paşa] katıldığı bir merasim yaptılar. Maalesef Paşa bütün köylüleri etrafına toplayarak onlara siyasi nutuk atmaya başladı. Paşa, köylülere çocuk kliniği gibi oldukça önemli bir hizmeti sadece Cumhuriyet Halk Partisi iktidarda olduğu için alabildiklerini söyledi. Daha sonra, kendisini darbe yapma suçundan hapse atan, darbe öncesi siyasi partiyi de ağır bir dille eleştirdi. Yanımda oturan bir köylü darbeden önceki hükümetin köylerine iki tane çeşme yaptırdığını (12 yılda) söyleyince Paşa çok sinirlendi. Paşa adama "Köpek" dedi ve korumalarına köylüyü buradan uzaklaştırmalarını emretti

(hayatımda bir polis devletine hiç bu kadar yakından şahit olmamıştım). Paşa o kadar sinirlendi ki bütün köylülere "darbe öncesi hükümetin kemikleri ile beslenen köpekler" dedi. Köylülerin hiç de umut vaat etmediklerini ve zamanını bu insanlarla konuşarak kaybetmeyeceğini söyledi. Daha sonra bütün köylüler Paşanın koşarak, eline ve ayağına sarıldılar; ona çok büyük iltifatlar ettiler ve kendilerini affetmesi için ona yalvardılar. Bütün bunlardan etkilenmiş olacak ki, geri döndü ve oturdu. Daha sonra köylülere onların ne kadar cahil olduğunu ve kendinden başkasını dinlememeleri gerektiğini anlattı. Birkaç gün sonra yolda kavga ettiği bir askeri öldüren köylünün sorgulanmasında emniyet müdürü ile anlaşamayan Paşa şehre askeri birlik göndererek, şehri kontrol altına aldı ve şehirdeki bütün herkesi sorguladı.

Mayıs 1963

21 Mayıs

Bugün Ankara'da bir darbe girişimi daha yaşandı ama altı saat sonra bastırıldı. Köydeki hastalarımız hâlâ olup bitenlerin farkında değil.

22 Mayıs

Bugün köylerde öğretmenlik yapan bir yakın dostumuz ile biraz sohbet ettim. Dostumun bana anlattığı şeyler Türkiye'de ne kadar büyük bir eğitim sorunu olduğunu gösterdi. Kayseri'nin 560 tane köyü var. Bunlarda Talas'ın da içinde olduğu sadece 5 tanesinde elektrik var. Öğretmen dostumun köyünde yokmuş. Dostumuz bana çalıştığı Kepez köyünün nüfusunun 1800 olduğunu, köyünde 13 yıldır ilkokul eğitimi verildiğini ve son sınıfa giden 140 kadar öğrencileri olduğunu anlattı (iki öğretmen varmış). 13 yılda sadece 83 öğrenci mezun etmişler ve bunlardan sadece 3 tanesi kızmış. Bu 85 öğrenciden sadece 5 tanesinin Orta dereceli Okulda eğitimine devam ettiğini söyledi. Arkadaşım kızların mezun olamadıklarını çünkü son sınıfta (12-13 yaşlarında) nişanlandıklarını ve okuldan alınarak evliliğe hazırlandıklarını söyledi.

Haziran 1963

4. Haziran

Hasta yoğunluğundan dolayı kliniğimize gelen hastalar birkaç gün beklemek zorunda kalıyor. Bu durum burada geleneksel yaklaşımla tedavi uygulayan bazıları için fırsat oluşturuyor. Aşağı Talas'a bu tedavileri uygulayan yaşlı bir kadın yer açmış ve kliniğimizdeki salonumuzda bekleyen hastalara tedavi için kendilerine gelmelerini söylüyor. Bunlar tedavilerini alnı veya bileği kesici bir alet kullanarak keserek yapıyorlar, bu hastayı kötü ruhlardan kurtarıyormuş. Bugün bu yerlerden birinde sarılığının geçmesi için kulağı kesilen bir hastayı muayene ettim (bu, sarı kanı bünyesinden atması için yapılmış).

7 Haziran

Toprak yediğini söyleyen birçok hasta muayene ettim. Bunlara her zaman neden toprak yiyorsunuz diye soruyorum. Cevap olarak bana bünyelerinin buna çok ihtiyaç duyduğunu söylediler. Bugün bunun sadece psikolojik bir nedenden kaynaklandığını düşünüyorum. Bugün muayene ettiğim kadın gelini ile kavga etmiş, oğlu çok sinirlenmiş ve evi terk etmiş. Kadın bu olaya o kadar üzülmüş ki sürekli yatağının altındaki toprağı yiyormuş.

17 Haziran

Bugün durumu çok kötü olduklarını söyledikleri bir kadını köyde muayene ettim. Kadın düşük yapıyormuş. Kadını bir sedyeye yatırdık, yukardan aşağıda bekleyen Land Rover'a taşıdık ve devlet hastanesine götürdük. Doktora kadının durumunu anlattım: tansiyonu 7/4, kalp atışı 128 ve fazla kanaması vardı. Kadın hiç muayene edilmedi, on dakika içinde ameliyata alındı. Ağrı kesici verilmedi, anestezi yapılmadı, kadının adını bile kaydetmediler. Ameliyat aletleri masanın üstünde, suyun içinde duruyordu. Kadının rahmini çıkardılar, kazıdılar ve yeniden yerine yerleştirdiler (kürtaj). Amerika'da izin verildikten sonra bile bir hastaya kürtaj yapmadan önce işlemler iki saat sürer.

18. Haziran

Bazı şeyleri asla değiştiremiyorsunuz. Köyden bacaklarında oldukça kötü duruma gelmiş varisler bulunan, zengin bir hanım muayene için geldi. Kadına doktor elastik çorap yazmış. Çoraplar Türkiye'de bulunmadığı için, oldukça pahalı bir fiyata Almanya'dan getirtmişler. Kadına çorabın faydası oldu mu diye sordum. Kadın faydalı olduğunu söyledi. Şimdi neden kullanmadığını sordum. Kadın da çorapları kullandığında ellerinde varisler oluştuğunu söyledi.

20 Haziran

Köylüler çocuğun tırnakları kesildiğinde, onun hırsız olacağına gerçekten inanıyorlar. Bugün bir yaşında, egzaması olan ve kanayıncaya kadar bunu kaşıyan bir çocuğu muayene ettim. Babası beni anladı. Ona tırnaklarını kesmenin kesinlikle çocuğu hırsız yapmayacağını anlattım. Babası kabul etti, biz de çocuğun tırnaklarını kestik.

21 Haziran

Dün gece sabaha kadar klinikte tuttuğumuz ve düzelmesi için elinden geleni yaptığımız çocuk, bir ailenin yedi çocuğundan yaşayan tek çocuk ve annesi oldukça üzgün bir durumda. Çocuğun durumuna bakarsak yaşama şansı oldukça az, korkarım ailesi bu çocuğu da birkaç saat içinde kaybedecekler. Annesi çocuğu buraya getirmeden önce, çocuk oldukça kötü beslenmiş ve birkaç haftadır zatüre imiş. Bütün gece çocuk için elimizden geleni yaptık, çocuğa sıvı ve yardımcı besinler vererek durumunu iyileştirmeye çalıştık ama durum umutsuz.

Nisan 1964

16 Nisan

Bazen köylülerin konuşmalarında kullandıkları değişmeceli dili çevirmek oldukça ilginç olabiliyor. Bugün son derece heyecanlı köylü bir kadın geldi. Durumunun ne kadar ciddi olduğunu anlatmak ve beni etkilemek için şu ifadeleri kullandı: "Doktor dün o kadar kötüydüm ki neredeyse ölüyordum ama nefesimi tuttum ve doğruca buraya geldim".

17 Nisan

Bugün 17 yaşında, 5 senedir evli olan ve 3 tane de çocuğu bulunan bir kız geldi ve bana Aile Planlaması ile ilgilendiğini söyledi.

Mayıs 1964

22 Mayıs

Bugün İncesu'dan muayeneye iki kadın geldi. Bir tanesini muayene ettim, rahatsızlığı migrene benziyordu. Daha sonra ikinci kadını muayene etmeye başladım. Bu sırada birinci kadın ileri ve geri hareket ederek "Doktorum sizin ayaklarınızı öpeceğim, önce Allah sonra sen derdimi anladın, köye gidince senin için bir koç keseceğim" dedi. Muayeneyi bıraktım ve kadına sinir krizleri geçirip geçirmediğini sordum. Kadın dolaşmayı bıraktı ve "İyiyim ama başım ağrımaya başladığında fenalaşacağım diye korkuyorum" dedi.

28 Mayıs

Başınıza felaket geldiğini düşünüyorsanız şunu dinleyin. Bir kadın bir aylık bebeğini getirdi. Bu bebek kadının 12 çocuğundan hayatta olan tek bebek imiş. Bebek çok hasta ama kurtarmak için elimizden geleni yapacağız. Doğal olarak da hastalanır korkusu ile bebeği hiç banyo yaptırmamışlar.

29 Mayıs

Burada uzaklıklar yürüme mesafesi olarak hesaplanır. Yaşlı bir adamı muayene ettim. Yaşlı adam bana kliniğe "bu on dakikalık muayene için 200 saatlik yoldan yürüyerek" geldiğini ve kendisini "iyileştirmem" gerektiğini söyledi. Tabii ki de yaşlı adam bütün yolu yürüyerek gelmemişti. Bir köye kadar merkep ile daha sonrasında ise kamyonla yoluna devam etmişti.

Haziran 1964

2 Haziran

Gece yarısı saat 01:00de, kapımı vurarak beni uyandırdılar. Aşağı inip kapıyı açtığımda Salih ve yanında oldukça hasta bir çocuk bulunan bir aile ile karşılaştım. Gece yarısı köyün kamyonunu tutarak çocuğu kliniğimize getirmişler. Bu durumu kayıt etmemin nedeni klinikte hastalara ilaç dağıtan Salih'in beni her zaman şaşırtacak işler yapmasıdır. Salih'e bakarsanız köylüler hiçbir şey bilemez ve öğrenemezler. Salih çocuğun oldukça hasta olduğunun farkına varmış ve ailesini gece çocuğu doktora götürmeye ikna etmiş. Çocuğu muayene etikten sonra durumunun gerçekten de kritik olduğunu ve çocuğun yaşaması için bir süre kliniğimizde yoğun tedavi görmesi gerektiğini söyledim. Salih'in klinikteki hemşirelerimiz gibi hemen nemlendiriciyi, ilaçları ve yatağı hazırladığını; bebeği yıkayıp, klinikteki hasta elbiselerini giydirdiğini gördüm. Bir köylünün bütün bunları yapabildiğini görmek benim için tam anlamıyla bir mucize oldu.

Temmuz 1964

21 Temmuz

Kayıtlarımı tutmaya devam ediyorum. Bugün 20 yaşında,4 tanesi yaşayan 6 çocuk doğuran bir kadın geldi ve Aile Planlaması ile ilgilendiğini söyledi.

23 Temmuz

Aile planlaması ile ilgili bazı sorunlar yaşıyoruz. Gece çok kanaması olan bir kadını muayene etmek için gittim. Biraz sorguladıktan sonra kadının düşük yapmak için rahmine kibrit çöpü yerleştirdiğini öğrendim. Daha sonra kadının kartında EMKO (doğum kontrolü için klinikte verdiğimiz bir tür rahim-ağzı merhemi) yazılı olduğunu gördüm. Kadına merhemi kullanıp kullanmadığını sordum, kadın kullanmayı denediğini ancak tüpün rahme giremeyecek kadar büyük olduğu için kullanamadığını söyledi. Kadına bu merhemi sadece vajinanın ağız bölgesine sürmesi gerektiğini söylediğimde "Aaa, öyle mi, çok kolaymış, ama ben böyle kullanıldığını bilmiyordum" dedi.

Eylül 1964

4 Eylül

Larvaların bazen işe yaradığını da görmüş oldum. Bugün 6 yaşında bir çocuğu muayene ettim. Çocuğun kulağından dışarıya cerahatli [irin] akıntı vardı ama ailesi kaygı duymamış. Üç gündür de irinden larvalar üremiş ve ailesi de kliniğe getirmeye karar vermiş.

19 Eylül

Sanırım benim bu raporumu bir "eşkıyanın doğuşunu" anlatan kayıt olarak okuyabilirsiniz. Beş gün önce kliniğimizin çocuk sağlığı merkezlerinden bir tanesinin bulunduğu, Mary Lou'nun mobil kütüphanesi ile kitap dağıttığı Kepez köyünde iki kişi katledildi. Görünen o ki baba ve oğul arazilerin paylaşımında anlaşmazlığa düşmüşler ve kavga etmeye başlamışlar. Köylüler durumdan endişelenerek bekçiye haber vermişler (her köyde bir tane bekçi bulunur), bekçi de beylik tabancasını yanına alarak olay yerine gelmiş (ortada bekçi ile bu aile arasında husumet olduğu dedikoduları da var). Neyse, bekçi baba ve oğulu tarlanın ortasında vurarak öldürmüş. Köylüler orada toplanınca bekçi Hasan bir an korkuya kapılmış ve tabancası ile köyün yukarı kısmındaki kayalıklara kaçmış. Oradan gün boyu ateş ederek bütün köylüyü korkutmuş ve karanlık basıp, kendisi oradan ayrılıncaya kadar köylüleri evlerinde tutmuş.

Dün Mary Lou, Peggy ve bir başka hanım çocuk sağlığı merkezimizin ne durumda olduğunu görmek için Kepez köyüne gittiler. Kliniğimizde çalışan laborant Salih'in köyü Kepeze çok yakın. Bu sabah köyünden gelirken bekçi Hasan, Salih'in yolunu çevirmiş ve sigara istemiş. Salih köylüleri tanıyan ve onların da sevdiği birisidir. Bekçi Hasan'a neden böyle bir şey yaptığını sormuş. Bekçi de ona bir an kendini kaybettiğini ve ne yaptığını bilemediğini söylemiş. Keşke yapmasaydım ancak şu an yapacak bir şey yok demiş. Askerler tepeleri kuşatmış ve onu arıyor ama Bekçi onlardan da kurtulmanın yolunu buluyormuş. Yakalandığında asılacağını biliyor. Öldürdüğü adamın diğer oğlu bekçi Hasan'ı öldüreceğine yemin etmiş. Görünen o ki bekçinin geleceği hiç de umut verici değil. Bekçi Hasan Salih'e önünde sadece iki seçenek bulunduğunu, bunlardan birinin tabancasını şakağına dayayıp kafasına bir kurşun sıkmak ya da eşkıyalık yaparak olabildiğince yaşamaya devam etmek olduğunu söylemiş. Çobanlardan sığınak ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılıyormuş; bazen de Talas'a 5 kilometre uzaklıkta yol keserek insanlardan bir şeyler koparmaya çalışıyormuş. Salih'e bunları anlattıktan sonra konuşmasına son vermiş ve dönüşte kendisine zatürre ilaçları getirmesini rica etmiş.

Salih durumu askerlere haber vermedi ve bu gece cebine zatürre ilaçları koyarak bekçiye götürdü. Hasan ailesi ve çocukları ile kliniğe geldi, bizi tanıyor bu yüzden de Mary Lou ve Peggy'ye bir şey yapacağım zannetmiyorum. Ama gene de Bekçi Hasan'ın akıbeti belli olana kadar onların klinikte kalmasını daha güvenli buluyorum. Bekçini durumuna üzülüyorum ama elimden de bir şey gelmiyor.

19 Eylül

Bugün çocuk sahibi olmayı çok fazla arzulayan Aysel'i muayene ettim. Muayeneye gelmeden önce bir ay boyunca çocuk sahibi olmasını sağlayacağına inandığı, geleneksel yolla yaptıkları karışımı kullanmış. Bu süre boyunca siyah bir toz kullandığını ve hiç su içmediğini söyledi. Şimdi de bana karın ağrısı şikâyeti ile gelmiş.

19 Eylül

Bugün muayeneye 20 yaşlarında bir hanım geldi; çok halsiz ve bitkin olduğunu söyledi. Evdeki 6 çocuğunun onu çok yorduğunu anlattı.

Ekim 1964

10 Ekim

Durumu oldukça garip, yaşlı bir adamı muayene ettim. Yanındaki oğluna babasında hiç olağan dışı davranışlar gözlemleyip gözlemlemediğini sordum. Oğlu babasına dönerek "Baba sen kendinde hiç normal olmayan davranışlar gördün mü?" diye sordu.

Kasım 1964

27 Kasım

Sadece 20 günlük bir bebek muayene ettim. 1 kilo 600 gram ağırlığındaydı. Bebek ikiz tekiydi, doğduğunda oldukça iyi durumda imiş ama günden güne durumu kötüye gitmiş. Annesi daha önce 7 çocuk dünyaya getirdiğini ama hepsinin öldüğünü söyledi. Şimdi de bu ikizlere sahip ama bebeklerin durumu hiç de umut vermiyor. Annesinin sütü çekilmiş. Ağızlarını tamamen yara kaplamış ve bebekler bir deri bir kemik.

Aralık 1964

22 Aralık

Bugün 32 yaşında, üç çocuk annesi bir kadını muayene ettim. Kadın 16 yıldır, bazen günde 10 defaya kadar tekrarlanan, sara nöbetleri geçiriyormuş. Nöbet süresi bir hafta bile geçmeden yenilenebiliyormuş. Kadın tedavi için bir defa bile doktora gitmediğini söyledi. Daha sonra kadına "Hiç tedavi için köydeki hocaya gittin mi?" diye sordum. Kadın ellerini kaldırarak, "Yüzlerce defa gittim ama bir faydası olmadı," dedi. Aynı hastalıktan muzdarip bir başkası daha geldi. Nöbetini kontrol altına almayı başardık. Hasta da kliniğe daha sonra da tedavi için gelmeye devam edeceğini söyledi. Köylerde epilepsi (sara) bir hastalık olarak değil de, bir cin çarpması (şeytan laneti) olarak görülüyor. Bu yüzden de bu durumu sadece hocanın tedavi edebileceğine inanıyorlar.

28 Aralık

Bugün 17 yaşında bir çocuk şiddetli sağ ayak bileği ağrısı şikâyeti ile muayene olmaya geldi. Çocuk daha önce köydeki yaşlı bir kadına gitmiş. Yaşlı kadın (kocakarı) bilekteki kötü kanı dışarı akıtmak için şişliğe 30 jilet yarası açmış. Kemik erimeye başlamış. Biz yarayı temizledik ve tedavisine başladık.

Ocak 1965

18 Ocak

28 yaşında, 5 çocuk annesi bir kadını muayene ettim. Kadın daha fazla çocuk sahibi olmayı istemediği için, ilişkiden sonra rahmine kibrit çöpü sokmuş. Şimdi de en son rahmine yerleştirdiği kibrit çöpünden sonra 5 gündür kanaması devam ediyormuş. Görünen o ki kadma kürtaj yapmamız gerekecek. Kadına daha sağlıklı korunma yollarını anlattım. Aile Planlaması yasasının geçmesini dört gözle bekliyoruz.

26 Ocak

Mary Lou hafta sonu Ankara'ya Türk-Amerikan Kültür Derneği yetkilileri ile köylerdeki mobil kütüphane çalışmalarını artırmak için konuşmaya gitti. Talas'a yanında 3 Amerikalı kadın ile birlikte döndü. Dönüşte başına gelen bir olayı da anlattı. Otobüs şoförü 7 saat yolculuktan sonra yolculara dönerek "Beyler mola verelim mi?" diye ihtiyaç molası isteyip istemediklerini sormuş. Bu durum Mary Lou'ya dokunmuş ve "aynı soruyu bayanlar için de sormanız daha uygun olmaz mı, onların da tuvalet ihtiyacı olabilir" demiş. Şoför bir an çok şaşırmış ve Mary Lou'ya "Hanımefendi, ben yıllardır İç Anadolu'ya seyahat eden otobüslerde şoförlük yapıyorum, şimdiye kadar hep erkeklere sordum, sen bayanlara da sormamı isteyen ilk kişisin" demiş.

Şubat 1965

23 Şubat

Burada köylüler oldukça ihmalkâr ve zayıf gözlemci. Bugün 4 yaşında bir çocuk muayene ettim. Çocuk yürüyemiyor ve konuşamıyor. Ailesi çocuğu solunum yolu rahatsızlığı için getirmiş. Annesine çocuklarının bedensel ve zekâ özürlü olduğunu ve asla normal bir çocuk olamayacağını söylediğimde kadın şok oldu. Çocuk bu yaşa gelinceye kadar durumunun hiç farkına varmamış olması üzücü.

Nisan 1965

23 Nisan

Çocuk sağlığının iyileşmesi için alınacak daha çok yol var. Bugün 4 aylık ve sadece 3 defa banyo yaptırılan bir bebek muayene ettim. Bebek yetersiz beslenmiş ve kronik bir öksürüğü var. Burada emzik oldukça önemlidir. Annesi emziği klinikte yere düşürdü, yerden aldı, kendi usulüne göre temizledi (elbiselerine sürdü) ve yeniden bebeğin ağzına verdi. Bebeği bu tatmin etmemiş olacak ki, annesi cebinden bir şeker çıkardı, açtı, biraz yaladı ve emziğe biraz şekerin tadından bulaştırdı ve emziği çocuğun ağzına yeniden verdi.

26 Nisan

Çifte standartlar burada doğal dengeyi bile bozuyor. Salih ile arı kovanları hakkında konuşuyorduk. Salih "ana kraliçenin" çok önemli olduğunu söylüyordu. Ama ana kraliçe için bile "eril" sıfatlar kullanıyordu. Dişil unsurun çok önemli olduğunu bir türlü kabul etmek istemiyorlar.

29 Nisan

Kısırlık sorunu olan 27 yaşında bir kadını muayene ettim. 8 senelik evli imiş. Daha sonra yanındaki erkeğe dönerek "Kocası mısınız?" diye sordum. Adam "Hayır, o benim analığımdır" dedi. Adama yaşını sordum, "33" dedi. Daha sonra bana babasının 67 yaşında olduğunu, yanındaki hanımın ikinci eşi olduğunu ve daha fazla çocuk istediğini söyledi. Adam oğlu ile ikinci hanımını göndererek neden bu hanımdan çocuğu olmadığını öğrenmek istemiş.

Mayıs 1965

13 Mayıs

25 yaşında ve çocuk sahibi olamayan bir hanımı muayene ettim. Sorunun biraz daha derinine indiğimde gördüm ki kadın 10 senedir evli imiş, sadece bir tanesi yaşayan 7 tane çocuğu olmuş. Kadın doğan çocuklarının yaşamadığı için kendinde bir sorun olduğunu düşünüyor ve yeniden hamile kalamamasının nedenini öğrenmek istiyor.

22 Mayıs

Neden çocuğu olmadığını bana anlatmaya çalışan bir adamı muayene ettim. Adam köyde başka bir erkeğin evlenmek istediği kadın ile evlenmiş (bunun kendi suçu olmadığını, evliliği ailesinin ayarladığını söyledi). Daha sonra kızı seven adam hocaya gitmiş ve evlenince adamın karısı ile isteyerek birlikte olmasını engelleyen bir muska yazdırmış. Muskayı bir derinin içine diktirmiş ve boynunda taşımış ve köylüye de bunu yaymış. Bu durum muayeneye gelen adama da ulaşınca çok endişelenmiş ve 5 senedir karısı ile birlikte olamıyormuş. Ne zaman karısı ile yatağa girse iktidarsız kalıyormuş. Adamı rahatlatmaya ve korkularından kurtarmaya çalıştım. Görünen o ki hocanın muskası oldukça güçlü ve 5 yıldır etkisini yitirmemiş.

YARIM ASIR SONRA YENİDEN TALAS'TA

Dr. Warren H. Winkler Hasan Hüseyin Tekin ve Hasan Baktır

Dr. Winkler, öncelikle sizin hayatınızla ilgili bilgi almak istiyoruz izin verirseniz. Ne zaman ve nerede doğdunuz?

Saint Louis Missouri şehrinde, 1 Nisan 1928.

Aileniz ve çocukluğunuz hakkında bize kısa bir bilgi verebilir misiniz? Yani, çocukluğunuz nasıl geçti? Orta seviyeli mi, zengin mi, fakir mi bir aileden geldiniz? Ne tür bir eğitim aldınız?

Benim babam araştırmacı sayılır. Teknolojik bir *inventor* (mucit). Çok şeylerle uğraştı. Ben dokuz ilkokul gezdim. Sekiz sene içinde dokuz ilkokul değiştirdim.

Babanızın araştırmaları sebebiyle çok taşındınız. Peki ne araştırıyordu babanız?

Babam ilk önce kimya madenleriyle uğraştı. Ondan sonra soya fasulyesiyle uğraştı ve lastik yapmışlardı soyadan ısıya dayanıklı. Esasen bunu endüstri alanında kullandılar. Yüksek ısıya dayanıklı fırınlarda falan erimeyen bir tür lastik ürettiler soyadan.

Kimyacı mıydı babanız?

Babam lise mezunuydu. Hiç yüksek eğitim görmemişti.

Franklin gibi.

Neyse işte, ailesinde dört çocuk var, en büyük ve hemen çalışması lazım ve okumak için fırsat olmadı.

Siz kaç kardeşsiniz Dr. Winkler?

Ben tek çocuğum.

Bilerek mi yapmadı aileniz? Yoksa...

Bilirsiniz, 1929'da kriz vardı.

Evet dünya çapındaki ekonomik kriz.

Krizden bir yıl önce doğmuşum ben. 1928 yılında doğmuşum, 1 Nisanda, benim hesabım değildi herhalde.

1 Nisan şakası siz miydiniz?

Evet *(gülüşmeler)*, harpten önce babam bir araştırmada alüminyum kaynağını araştırmış, çünkü alüminyum kolay erimeyen bir maddeydi, viruth yapmak lazımdı uçaklarda, İkinci Dünya Savaşı yaklaşıyordu. Benim babam uğraştı ve bir şey buldu. Alüminyumu kaynatamazsınız, bu uçakta çok önemli bir şey. Ondan sonra Amerika'da atom bombası ile ilgili araştırmalarda bulundular. Chicago Üniversitesi'nde

bazı araştırmalarda bulundular. Ama bunları hiç kimse bilmiyordu. Heyettekilerin hepsi profesördü, nükleer fizikçiler falan vardı. Sadece benim babam lise mezunuydu. Babam ilk atom bombasını yapan kişiler arasındaydı. Ben de o zaman babamın yanında orada temizlik işlerinde yardımcı oldum.

Sizin de katkınız var mı yani Japonya'da kullanılan atom bombasında?

Ondan sonra kullanıldı. Tabii biz de ona karşı çıktık. İlk yapıldığında öyle kullanılacağı bilinmiyordu.

Peki, Bay Winkler, bu şekilde çocukluğunuz geçti, liseyi bitirdiniz, sonra neler oldu?

Sonrasında liseyi bitirdim, harp devam ediyordu. Normalde 18 yaşında askere alıyorlardı. Ben 17 yaşında liseyi bitirdim ve beni hemen askere aldılar. Bir yıl erken askere alındım. İki buçuk yıl askerlik yaptım.

Askerliği nerelerde yaptınız?

Ben denizciydim. Japonya'da denizaltında teknisyen olarak çalıştım. Sonarlarla denizin altında çalıştık. Silah kontrol mekanizmalarıyla uğraştık. Yapmasak iyiydi ama ben çok gençtim hatta çocuktum.

Peki, savaş sürecinde yaşadığınız tecrübeler sizde ne gibi izler bıraktı? Savaşta çok ölü gördünüz mü? Böyle çok sayıda insanın öldüğü durumlara şahit oldunuz mu?

Yok, ben denizaltında olduğum için öyle durumlara şahit olmadım. Daha çok gemilerde ve deniz altındaydık.

Pearl Harbour'a şahit oldunuz mu?

Hayır, hayır o başlangıçtı, ben sonradan dahil oldum. Ondan sonra babam soya fasulyesinden süt yaptı. Çünkü bazı çocukların alerjisi vardı normal süte. Ben ilk defa beş yaşındayken hatırlıyorum, kansere karşı bazı kremlerle falan uğraştı bizim evin bodrumunda. Ondan sonra soya fasulyesinden biftek yaptı. Et yemeyenler bu soya fasulyesinden yapılan eti yediler.

Tıp fakültesi yıllarına gelelim. Askerlik bitti. Siz askerde bir takım kararlar aldığınızdan bahsetmiştiniz. Sonra tıp fakültesine girdiniz.

O zaman ben doktorluğu seçtim. Bilinçli olarak. Çünkü ben hem fenle hem de insanlarla uğraşmak istedim. Tıp benim için her ikisinin de kesiştiği yerdi. O bakımdan tıbbı seçtim.

Chicago'da tıp okudunuz değil mi?

İlk dört sene Chicago'da, ondan sonra Michigan.

Amerika'da o zaman devlet bursuyla mı okudunuz, yoksa başka bir yerden burs aldınız mı?

Normalde vermiyorlar ama askerliğini yapanlara burs verdiler.

Üniversitede sizi etkileyen, sizi sosyal ve kültürel farklı çalışmalara iten bazı faaliyetleriniz oldu mu?

Biz harpte Japon ve Alman karşıtlığı yaptık. Sonra ben düşündüm, bunlarla nasıl dostluk kurabiliriz diye.

Bu konuyla ilgili arkadaş gruplarınız falan var mıydı yoksa bu bireysel bir düşünce miydi?

Yoo, bireysel düşündüm. Üniversitede bir de sınıf başkanlığı yaptım. Ben dedim ki bir Alman getirelim Almanya'dan, bizimle arkadaşlık dostluk yapsın. Davet ettik, biri geldi, fakat gelen adamın adı Adolf.

(Gülüşmeler) Hitlerin adaşı.

Çok iyi oldu, iyi anlaştık, güzel bir dostluk kurduk.

Peki Türkiye fikri nereden doğdu?

Ben Türkiye'yi seçmedim, hiçbir yeri seçmedim. Ben kiliseye gittim. Çünkü biliyorum, doktorlar her taraftan isteniyor ve her tarafa gönderiliyor.

Kiliseyle daha önceden bir bağınız var mıydı? Üniversite veya lise yıllarında kiliseyle sürekli bir ilişkiniz var mıydı?

Vardı, evet. Ben çok meraklıydım fakat sonra yoruldum. Fakat sonra ben biraz serbest, yüzde yüz liberal oldum. Liberal Protestanlar içinde bulundum.

Aileniz dindar mıydı? Anne babanız? İçinde yetiştiğiniz sosyal ortam?

Evet, biraz vardı.

Göçmen miydi aileniz? İrlanda...

Yok. Benim büyük babam ve babam da Amerikalı. Fakat hanımımın Fransa'dan geldi ailesi, babası Almanya'dan, ismi Alman ismi. Ben kilisedeydim, doktorları gönderiyorlardı dünyanın çeşitli yerlerine. O zaman buradaki Talas'taki kliniğin doktoru emekli olacaktı, o an tesadüfen oradaydı ve burası oldu. Afrika da olabilirdi.

Yani dünyanın neresi olursa olsun, siz gitmeye razıydınız?

Yani insan olması lazım birinci şart o. *(Gülüşmeler.)*

O yıllarda Amerika'da da savaş sonrası doktora ihtiyaç vardı. Siz Amerika'yı bırakıp da Türkiye veya Afrika veya sınır ötesi uzak bir yeri tercih ettiniz. Neden?

Amerika'da Türkiye veya Afrika'ya göre çok fazla doktor var.

Peki, o zaman şöyle sorayım. Daha rahat şartlarda Amerika'da mesleğinizi icra etme şansınız varken Türkiye'nin bir taşra şehrinin küçük bir köyüne geliyorsunuz. Talas o yıllarda küçük bir köy sayılır. Türkiye'nin Ankara ya

da İstanbul iline gelmiyorsunuz da niçin küçük bir köye geliyorsunuz?

Ankara, İstanbul olsaydı zaten gelmezdim. Çünkü oralarda doktor vardı. Ben doktor olmadığı için buraya geldim.

Siz ısrarla, kilise aracılığıyla doktorun olmadığı, Afrika'nın en ücra bir bölgesi de olsa gönül rızasıyla gidip görev yapmaya niyetliydiniz ve hazır olduğunuz için öylece çıkıp geldiniz Türkiye'ye, öyle mi?

Evet, aynen kabul ediyordum ve o şekilde geldim.

Türkiye'ye gelmeden önce "American Board"a başvurdum, oradaki kilise teşkilatına başvurup geldim demiştiniz. Bunlardan başka Türkiye'ye veya dünyanın başka yerlerine doktor gönderen var mıydı yoksa bu işle sadece "American Board" mı ilgileniyordu?

Afrika'da var, Suriye'de var.

Hepinizi "American Board" mu gönderiyordu? Yoksa başka teşkilat var mıydı gönderen bu şekilde?

Çok var, çok var. Ancak ben küçükken o kiliseye bağlıydım.

Peki Türkiye'ye ilk geldiğiniz zamanlarda biraz hafızanızı tazelerseniz, hatırınızda kalan olumlu ya da olumsuz ilk izlenimlerinizle birlikte, Türkiye'ye dair neler söylemek istersiniz?

Bir hikâyesi var. İlk geldiğimde vapurla geldim.

Uçak masraflarınızı karşılamıyor muydu kilise?

Yok. Hatta bizim paramız yok, beş sene kalmanız lazım. Ancak beş sene sonra dönüş paranızı verebiliriz diyorlardı. Biz de bunu kabul edip yabancı memlekette beş sene kalacağım diye anlaşma yaptık. Yoksa göndermiyordu. Vapurla ilk geldiğimde hem benim eşyalarım vardı hem de emanet eşyalar vardı. Türkiye'de dört tane kolej var, hastane var Antep'te ve Redhouse basımevi var. Benim iki tane valizim vardı, yirmi iki tane de buraların eşyaları vardı. Bütün onların text book (ders kitabı) falan, hastanelerin malzemeleri falan vardı. O zaman İstanbul'da yolcu salonu vardı. Gümrükte indirdiler eşyaları ve orada on iki gün kaldım eşyaları gümrükten çıkartmak için. Sonra çıkarttım. O zaman Karaköy limanında eşyaları taşıyan hamallar vardı. Çok ağır parçaları tek başlarına taşıyorlardı, çok güçlü olmak gerekiyordu. Onların işi hayli zordu ve onlara acımıştım. Bundan birkaç sene önce yine işim düştü ve Karaköy taraflarına gittiğimde yine orada hamalları gördüm. İlk geldiğim gün gibi yine ağır yüklerin altına giriyorlardı ama gözüme çarpan bir değişiklik oldu, hamal eşyayı yüklendikten sonra cebinden cep telefonunu çıkarıp karşıdaki kişiye soruyordu: "Abi bu eşyayı nereye götüreceğim?"

Türkiye'deki ilk izleniminiz hamallarla ilgili demek. Türkiye'ye geldiğinizde evli miydiniz?

Evliydim ve üç aylık bir kız çocuğum vardı. Daha sonra da bir oğlum burada doğdu.

Kayseri'de yaşadığınız, unutamadığınız bir hatıranız var mı? Ya da o zamanın Türkiye'si ile Amerika karşılaştırıldığında ekonomik refah düzeyi ve sosyo-kültürel olarak çok ciddi bir

farklılık var. İlk defa Kayseri'ye geldiğinizde bir tür hayal kırıklığı yaşadınız mı? Burada mı yaşayacağım şeklinde.

İlk zamanlar biraz oldu tabii. Ben ilk geldiğimde kızım üç aylıktı. Beş yıl sonra Amerika'ya döndüğümde kızım beş yaş üç aylıktı. Annem babam görünce çok şaşırdılar.

Anne babanız Türkiye'ye hiç geldi mi?

Yok, hiç gelmedi.

Türkiye'ye ilk geldiğinizde sizi rahatsız eden üç şey söyleyin desek neler söylerdiniz?

Ben kolay rahatsız olmuyorum. *(Gülüyor.)*

Biliyorum, çok sabırlı bir insansınız, ama şunlar da olmasaydı dediğiniz şeyler olmadı mı?

Tabii ufak şeyler olsa da ben onlara takılmıyorum. Ben ana şeylerle uğraşıyorum. Benim ufak şeylere takılmam ne fark eder ki. Benim çözüm için yapabileceğim bir şey varsa ben onlara kafa yoruyorum. Ama benim yapabileceğim bir şey yoksa onlara boşuna kafa yormuyorum.

Peki, Türkiye'ye ilk geldiğinizde çok hoşunuza giden, Amerika'da alışık olmadığınız üç şey söyleyin desek neler söylersiniz?

Türk halkı bize çok iyi davrandı, sıcak misafirperver, cana yakın.

Bunda sizden önce gelen doktorların etkisi olmuş olabilir mi? Çünkü halk onlara alışmış ve onları sevmişti. Onların yaptığı çalışmanın ve verdiği emeğin bir sonucu olarak sizi de çok kolay kabul ettiler belki.

Evet, ben şahsi bir şey yapmadım.

Sizden önceki doktorlar sizi kadın erkek ilişkileri konusunda uyarmışlar mıydı? Şunlara dikkat ederseniz sorun yaşamazsınız şeklinde bir uyarıları oldu mu?

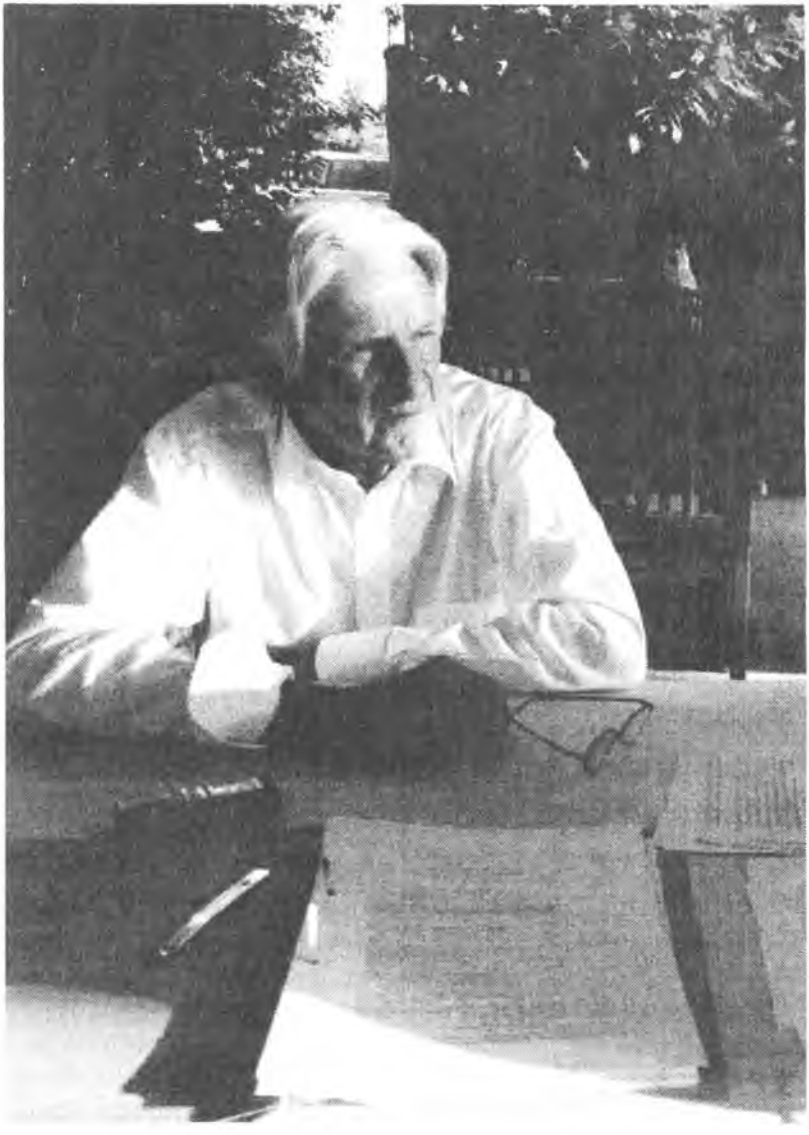
Tabii, Kayseri'deki bazı doktorlarla konuştum. Ama aynı şey Amerika için de geçerli. Çünkü kadın hastalar utanıyor. Bu nedenle yanında kocası olur, akrabası olur falan. Kadın hastaları tek başına muayene etmeyeceksin. Eğer gerek yoksa vücudunun açılmaması gereken yerini açmayacaksın. Bunlara dikkat edince hiçbir problem yaşamıyorsunuz.

Türkiye'ye gelmeden önce sizi Türkiye hakkında bilgilendirdiler mi? Bu konuda eğitim aldınız mı?

Yok, hiç eğitim almadım ama tabii bilgilendirdiler biraz, bir de altı hafta Türkçe eğitimi verdiler.

Harvard'da mı Türkçe eğitim aldınız? Kim verdi eğitiminizi?

Evet, Harvard'da Türkkaya Ataöv.

Size Türkiye hakkında başka bilgilendirici bir seminer veya kurs vermediler mi?

Yok, vermediler.

American Board ile sizden önce 1800'lerin sonunda 1900'lerin başında Konya Antep ve Tarsus'a gelen doktorlar var, onların günlükleri var, tuttukları notları falan var. Onlardan hiç faydalandınız mı?

Hiç görmedim ben onları. Ben daha çok Türkçe öğrenmeye çalıştım. Bir de tıp ile çok uğraşmak lazım modern kalmak için.

Dr. Nute'ün günlükleri var mıydı?

Yok, onun da günlükleri yoktu hiçbir şey yazmadı.

İlk yazan sizdiniz o zaman.

İstanbul Amerikan Hastanesi'nde Dr. Shepherd çok meşhurdu. İki sene orada başhekimlik yaptı. O beni biraz bilgilendirdi, benim Türkiye'ye gelme kararımda etkili oldu. Bana yazdı, hoş geldiniz demek için falan.

Türkiye'ye ilk geldiğiniz yılların, 1957-58 yıllarının Türkiye'si ile o zamanın Amerika'sını sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel olarak karşılaştırdığınızda neler söylersiniz?

Amerika-Türkiye ilişkileri çok fena değil yani, genelde iyi.

İlişkiler açısından sormuyorum. Türkiye ve Amerika'yı sosyal, kültürel ve ekonomik yönden karşılaştırdığınız zaman neler söylersiniz?

Tabii farklılıklar var ama ben bilerek geldim. Değişiklikler var iki halk arasında ve ben acıyorum insanların yoksulluğuna.

Talas'ta kaldınız uzun yıllar. Değişim kaçınılmaz bir olgu. İnsanlar değişiyor şehirler değişiyor hayat değişiyor. Talas'ın değişmesini istemediğiniz yönleri var mıydı? Keşke Talas'ın şu yönleri değişmeseydi dediğiniz taraflar var mıydı?

Bilmiyorum, pek hatırlamıyorum. Düşünüyorum... Benim hayatımda kutsal saydığım görevler var. Yani değiştirilmesini istediğiniz bazı şeylerin değişmesi için mücadele etmek. Ben hayatımda beş kutsal görev için çalıştım.

Neydi onlar...?

İlk önce bunlardan bahsettim. Birincisi dünyada bundan sonra harp olmaması. Bunun için uğraşmak lazım. Ondan sonra aile planlaması için çok uğraşmak lazım, çünkü nüfus arttığı için fakirlik yapıyor.

Türkiye için mi bunu düşünüyorsunuz yoksa dünya geneli için mi?

Yok, dünya çapında. Ondan sonra da tıbbı insanlığın hizmetine sunmak için fakir olanlar ve olmayanlara da vermek lazım, onun için devlet bu bakımdan sorumludur.

Günlüğünüzün bir yerinde kliniğe gelen biri sizi hastanın yanına gitmek için ikna edemiyor. Çünkü siz kliniğin dışına çıkamayacağınızı söylüyorsunuz. İzniniz olmadığı için dışarı çıkamayacağınızı söylüyorsunuz. Bu izin Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından verilen bir izin mi yoksa sizin bağlı olduğunuz American Board'ın size vereceği bir izin mi?

American Board'ın İstanbul'daki merkezi var, orası bize izin veriyordu.

Peki izin vermemelerinin sebebi güvenlik sorunu muydu? Bir hasta yakını hastanın kliniğe gelemeyecek durumda olduğu için sizin birkaç blok ötedeki hastanın yanına gitmenizi rica ediyor, ama siz izniniz olmadığı için gidemeyeceğinizi söylüyorsunuz. Bunun üzerine onlar da hastayı battaniyeye sararak çok sağlıklı olmayan bir şekilde kliniğe getiriyorlar. Siz de bunun üzerine çok üzüldüğünüzü ve keşke iznimiz olsaydı da hastanın yanına gidebilseydik diye yazıyorsunuz. Bu izin Türkiye'nin vereceği bir izin miydi yoksa American Board'ın vereceği bir izin miydi?

Esasında çok enteresan bir şey. Ben Türk devletinden izin aldım burada çalışmak için. Fakat Lozan anlaşmasını biliyorsunuz Birinci Dünya Harbi bittikten sonra İngiltere, Fransa, Yunanistan ve Amerika harbi kazanan taraftaydı ama Türkiye kaybeden taraftaydı. O zaman Lozan Anlaşmasını Yunanistan, İngiltere ve Fransa imzaladı, Amerika imzalamadı. Ama ondan sonra özel bir anlaşma var. O zaman dört tane Amerikan hastanesi var: Antep'te, burada (Kayseri'de), İstanbul'da ve Adana'da. O anlaşmada bir konu, bir Amerikalı doktor başhekim olarak falan o hastanelerde kalırsa, ancak hastanenin içinde muayene yapabilir diye bu anlaşmaya madde kondu.

Bu uluslararası anlaşma gereği izniniz olmadığı için klinik dışına çıkamıyordunuz.

Prensip odur, fakat daha sonra sağlık bakanlığı ile falan görüşüldü ve izin alındı.

Evet, nitekim siz en uzak köylere bile çok zor şartlar altında hasta muayenesine gittiğinizi günlüğünüzde yazıyorsunuz.

Evet.

Peki hizmet verdiğiniz hinterland hakkında biraz bilgi verir misiniz? O zamanki çevre köylerden nerelere gidiyordunuz veya nerelerden size hastalar geliyordu? Hizmet ettiğiniz bölgenin yaklaşık sınırları hakkında neler söylersiniz? Mesela en uzak yerleşim birimi hangisiydi?

Genelde hastalarımın çoğunluğu yirmiye yakın köyden geliyordu. Tomarza'ya kadar arka yoldan Pınarbaşı'na kadar hastalar geliyordu. Toplam hastaların belki yüzde onu kadar da Sivas'tan Niğde'den hastalar geliyordu.

Siz en uzak hangi köye kadar gittiniz?

Tomarza'ya kadar gittim.

Mayıs 1959 tarihli günlüğünüzde bir gerdek gecesi probleminden bahsediyorsunuz. Böyle vakalar çok oluyor muydu?

Yani öyle vakalar nadir geliyordu, ama ben sadece muayene ediyordum. Sosyal problemlere müdahale etme hakkım yok benim. Ben sadece tıbbi açıdan muayene ediyordum ama diğer sosyal konularda onlara cevap vermiyordum.

Yine günlüğünüzde aile sorunları gününden bahsediyorsunuz. Klinikte böyle bir gün tertip ediyormuşsunuz. Nedir bu aile sorunları günü? Bu günlerde sağlık hariç sosyal problemleri de hastalarınızla konuşuyor muydunuz? Bu günlerden aklınızda kalan hatıralar var mı? Hemşireniz ya da eşiniz katılıyor muydu? Kadınlar erkekler birlikte mi oluyordu?

Yoksa sadece kadınlar mı katılıyordu? Bu aile sorunları gününde neler yapılıyordu? Bir de bu aile sorunları günü düzenli periyodik olarak yapılıyor muydu?

Planlı aile ve çocuk sağlığı için bir gün yapıyorduk.

Neler konuşuyordunuz o günde katılanlarla?

Çocukların bakım falan problemleri var. Karı koca arasındaki tıbbi sorunlar yaşandığında doktora gitmiyor, hocaya gidiyor, komşuya gidiyorlar. Fakat çocukların problemlerini getiriyorlar. Beslenme bozuklukları veya çocukların yaramazlıkları, engelli çocukları varsa çocukları da, beyin problemi olan çocukları da getiriyorlar.

Daha çok anne çocuk sağlığı sorunları konuşuluyordu, öyle mi?

Evet.

Günlüğünüzde batıl inançları aşamadığınıza çok kızdığınızı söylüyorsunuz. Hastalığın çözümü için hocaya gidiliyormuş, muska yazdırılıyormuş.

Yok, kızmıyorum onlara. Çünkü halk bu yolları düşünüyor ben onları anlıyorum. Ben onlara karşı biraz merak ediyorum biraz da gülüyorum. İnsan neye inanırsa fayda görebilir ondan. Ben hiç kızmadım onlara. Tabii çok yanlış şeylere karşı ikna etmeye çalışıyoruz, mesela toprak falan yediriyorlar çocuklara ama ben kızmadım onlara.

Peki köylere muayene ve tedavi amaçlı gittiğinizde, uzun süre kalıyor muydunuz, yoksa günübirlik gidip dönüyor muydunuz? Uzun vadeli köy taramalarınız oluyor muydu?

Acil durumlarda gidip geliyordum. 4-5 hasta bakıp dönüyordum.

Gidip kaldığınız oluyor muydu köylerde?

Birkaç defa hava şartları kötü olduğunda, fırtına falan olduğunda kaldığımız oldu.

Gittiğiniz köydeki memurlarla, öğretmen veya imam gibi memurlarla köyün sorunlarını veya sağlıkla ilgili sorunları konuştuğunuz, paylaştığınız oluyor muydu?

Rastgele değil biz bir amaçla oraya gidiyoruz.

Mutlaka.

Biz halkı sağlık konusunda bilinçlendirmek için gidiyorduk köylere. Tabii oradaki öğretmenlerle ve memurlarla görüşüyorduk.

Size yardımcı oluyorlar mıydı?

Bazen oluyorlardı.

Engel olanlar oldu mu?

Pek yok, fakat ilgilenmeyen vardı. Fakat biz uğraştık. Çünkü biz proje için çok uğraştık. Halkın sağlık alanında bilinçlenmesi için köylere gittik. Çocuk sağlığında aslolan koruyuculuktur.

Peki gerek klinikte gerekse köylere gittiğinizde tedavi ettiğiniz hastalardan herhangi bir ücret alıyor muydunuz?

Hepsinden ücret alıyorduk.

Aldığınız ücreti neye göre belirliyordunuz?

Bizim klinikte standart bir ücret vardı. Çok küçük bir miktar.

Peki, hastalardan alınan o küçük muayene ücretleri kliniğin ihtiyaçlarını karşılamaya yetiyor muydu?

Yok, yetmiyordu.

Peki, o zaman sizi kim destekliyordu American Board mu?

Evet.

Peki para ödeyecek durumu olmayan hastalara ne yapıyordunuz?

Onlar da yoğurt getiriyordu, peynir getiriyordu, tavuk getiriyordu.

Anlaşıldı, parası olmayanlara bir zorlama yoktu. Herkes nesi varsa onu getiriyordu.

Evet. Ancak kronik olanlarla ben uğraşmıyordum, Dr. Salih uğraşıyordu. Dr. Salih ve hemşireler uğraşıyordu bu işlerle.

Dr. Salih'i daha sonra dinleyeceğiz sizden. Yalnız ondan önce bir yılda ortalama yedi bin kişi ile görüştüğünüzü yazmışınız günlüğünüzde. Bu çok ciddi bir rakam. Bu insanlarla kurduğunuz iletişimde unutamadığınız hatıralarınız var mı bize aktaracağınız?

Ben günde otuz hasta baktım, ondan daha fazla bakmadım yalnız acil olanlara bakıyordum tabii. Total rakamı hatırlamıyorum ama oraya yazmışsam doğrudur. Çünkü istatistik iyi tutuyorum ben. Yani ben doğrudan insanlarla iletişim kurmazdım. Hemşire ve sekreterler gelenlerle görüşür daha sonra Dr. Salih'e yönlendirirler. Salih hastaları dinliyor, ne şikâyetleri var, onlarla konuşuyor. Kendisi zaten

köyde doktorluk yapıyor. Bu görüşmelerde insan anlıyor kim fakir kim değil biliyor.

Evet, Dr. Salih de halktan biri olduğu için daha iyi anlıyor insanların durumunu ve ona göre para işlerini ayarlıyor öyle mi?

Evet. Bir hikâye söyleyeceğim. Salih yürüyerek geliyor pazartesi sabah erken ve cumartesi gidiyor köyüne. Başakpınar köyünden kestirme yoldan yürüyerek geliyor. Bir gün gelirken yolda atlı eşkıyalar önünü kesiyorlar ve biliyorlar Salih'in benimle birlikte çalıştığını ve ona hastalıklarını söylüyorlar, haftaya cumartesi dönüşte ilaç getirmesini istiyorlar. Salih geldi bana anlattı, biz de ona dönüşte bolca ilaç verdik, götürdü.

Bir de günlüğünüzde Pazar günleri dini ayinlerin yapıldığı bir salondan bahsediyorsunuz.

Bazı seneler yapılıyordu.

Çok düzenli olmadı mı bu ayinler?

Yok, çok düzenli olmadı. 8-10 aile toplanmak istiyorlardı. Bazen bizim klinikte bekleme salonunu kullandılar.

Siz pazarları çalışmıyor muydunuz?

Yok, çalışmıyorduk.

Peki siz dini ibadetlerinizi nasıl yapıyordunuz burada. Burada bir Protestan kilisesi yok. Osmanlı zamanında insanların kendi dininin gereklerini yerine getirmesi ve ibadethane açmaları serbestti aynı şu an Amerika'da olduğu gibi. Ancak

Cumhuriyet dönemi biraz farklıydı. Siz böyle bir zorlukla karşılaştınız mı?

Bizim dini bayramlarımız var ve onları arkadaşlarla beraber merasim yapıyoruz falan. Fakat her hafta Cuma günü gitmek için bir kilise yapmıyoruz yani.

Öyle bir kilise yoktu zaten burada.

Ben de katılmıyorum, arkadaşlar da katılmıyordu Protestan oldukları için.

Kendi aranızda Pazar ayinleri yapmıyor muydunuz, kiliseye gidemediğiniz için?

Yapılıyordu.

Siz de yaptınız mı?

Pek yapmadık. Ancak bayramlarda falan bir araya geldik.

Buradaki yerel halktan katılanlar var mıydı o tip toplantılarınıza?

Müslümanlardan mı diyorsunuz?

Müslüman olsun Ermeni olsun fark etmez...

Yok. Ama bazı Ermeniler çalıştı burada onlardan bazılarının kendi mezarlıkları var aşağıda, orada bazen ayin falan yaparlardı...

Siz yine günlüğünüzde bahsetmişiniz. Müslümanların dini bayramlarında evlerine ziyarete gidiyorsunuz.

Tabii.

Onlar da size ziyarete geliyorlar. Karşılıklı dini günlerinizde özel günlerinizde sosyal bir iletişim vardı herhalde.

Tabii bizim Noel ve Paskalya da. Paskalya zaten Pazar günü oluyor. Diğeri bazen hafta içi bir iki gün oluyor. Geliyordu bazı arkadaşlar, katılıyorlar, bizim bayramda bayramlaşma yaptık onlarla.

Yine günlüğünüzün bir yerinde İstanbul'a toplantıya gittiğinizden bahsediyorsunuz. Bu toplantılar American Board'a bağlı Adana, Antep, Konya gibi diğer Amerikan hastanelerinden ve kliniklerde görev yapan personelin katıldığı toplantılar mıydı? O toplantılarda hastalıklarla ilgili teknik konuları mı?

Görüşüyordunuz? Yoksa başka şeyler de var mıydı?

Yok, bu toplantılar daha çok idari yöndendi. İşte tayin için falan bir hemşireye Antep'te daha çok ihtiyaç var, yok bizim daha çok ihtiyacımız var gibi organizasyon ve idarecilik konuları falan konuşuluyordu.

Antep'te bir doktor vardı, Dr. Shepherd mıydı? Orada ölmüşler ve mezarları varmış Amerikan kliniğinde. İstanbul'da American Boarda gittiğimizde, Brian Johnson ile görüştüğümüzde hazırladığı bir kitabı göstermişti. Çok ilgimi çekmişti, kitapta şöyle bir not vardı: American Board Antep'teki doktoru uyarmış ve demiş ki, siz misyonerlik faaliyetleriniz yeterince yapmıyorsunuz, hastalarla çok uğraşıyorsunuz, onları tedavi etmek için çok uğraşıyorsunuz ve bu sırada misyonerlik görevinizi ihmal ediyorsunuz. Biraz da asıl göreviniz olan misyonerlik yapın diye bir uyarı almışlar. Ben bunu o kitapta okuyunca biraz şaşırmıştım.

American Board'ın sizden böyle bir beklentisi var mıydı? Böyle bir uyarı aldınız mı?

Yok, benim şahsi anlaşmada benim düşündüğüm, dedim onlara anlaşma yapmadan önce, benim yaptığım işler daha önemli, ben senin söylediğin şeylere önem vermiyorum. Sizin beni kısıtladığınız falan yok. Ben bu düşüncemi hareketle gösteriyorum. Ve kabul ettiler.

Yani size çok fazla doktorluk yapıp yeterince misyonerlik yapmıyorsunuz diye uyarıda bulunmadılar mı?

Yok, çünkü anlaşmada yazıyor.

Antep'teki doktora öyle bir uyarı geldiği o kitapta yazıyordu. Yani siz doktorluk yapıyorsunuz, halkla çok fazla meşgul oluyorsunuz onlara yardım ediyorsunuz ama pek misyonerlik yapmıyorsunuz, asıl bu görevi ihmal etmeyin diye uyarı gelmiş.

Misyonerlik deyince ne demek istiyor? Bu bir hayat görüşü insani. Ve nasıl hareket ederseniz o önemli.

Böyle spesifik anlaşma maddeleri koyma özgürlüğünüz var mıydı American Board'la yaptığınız anlaşmalarda?

Tabii, liberal oldukları için kabul ediyorlardı.

Peki, tekrar hastaların durumuna dönelim. Yine günlükte iki evli bir adamın iki eşiyle birlikte geldiğini yazıyorsunuz. İlk eşinden çocuğu olmuyormuş, ikinci eşi almış, belki de üçüncüyü alacak. Onları muayene ettiğinize asıl problemin, sperm eksikliğinin erkekte olduğunu söylüyorsunuz. Böyle vakalar çok geliyor muydu? Yoksa bu bir istisna mıydı?

Kırsalda böyle örnekler çok. Sigara içenlerde özellikle sperm eksikliği oluyor. İçen de çok. Öyle bir durum olduysa açık konuşmam lazım tabii, gizlenmez bu. Açık açık konuşuruz daima. Türkiye'de saklıyorlar, hasta değil de yakını doktora soruyor. Bu doğru değil. Böyle vakalar geliyordu.

Evet, bir de 12 Mayıs 1960 tarihinde, Kayseri Devlet Hastanesindeki çocuk doktoruyla yaptığınız bir görüşmeden bahsediyorsunuz. Oradaki doktor size her gelen köylü çocuğu tedavi etseler ülkedeki köylü nüfusun çok fazla artacağını söylemiş. Siz hasta köylü çocuklarla niçin ilgilenmediklerini soruyorsunuz. Siz kliniğinizdeki imkânsızlıklar nedeniyle ağır vakaları devlet hastanesine gönderiyorsunuz, ama çocuklar orada ölüyorlar. Kayseri'ye ziyaretinizde hastaneye uğrayıp bunun nedenini sorduğunuz zaman, oradaki meslektaşınız "her köylü çocuğu tedavi etsek bunların nüfusu üç milyonu aşar" gibi bir cevap veriyor size. Bu olayı hatırlıyor musunuz? Bir doktor bunu nasıl söylüyor? Siz hiç öyle hissettiniz mi? Yani hastayı bırakayım ölsün?

Düşünüyorum, nasıl bir insan bunu söyler?

Yaklaşık elli yıldır Türkiye'de doktorluk yapıyorsunuz. Arada ayrılsanız da uzun yıllar bu mesleği icra etmişsiniz ve halen, ilerleyen yaşınıza rağmen aktif olarak doktorluk yapmaya halihazırda da devam ediyorsunuz. Türkiyede'ki meslektaşlarınızın hastalara bakış açısını, hasta ile ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Hasta hekim ilişkileri konusunda neler söylersiniz? Türkiye'ye ilk geldiğiniz zamanlardan bu zamanlara değişen nedir bu konuyla ilgili olarak? Dışarıdan baktığınızda fotoğrafın bütününü nasıl görüyorsunuz?

Bu biraz da imkânlarla ilgili bir durum. Mesela Devlet Hastanesi'nde çok fazla hasta var, günde 30-40 hasta bakmak durumunda. Dolayısıyla yoruluyorlar, hepsi ile aynı düzeyde ilgilenemeyebiliyor. Doktorlar da insan olduğundan, tıpkı türlü türlü insan olduğu gibi türlü türlü doktor da oluyor. Sağlık Bakanlığı'na araştırma yaptığımız dört senede sağlık ocaklarını da gördük. Türkiye'de uzman olmak için doktorların önce mecburi hizmet yapması gerekiyor yoksa uzmanlık sınavına giremezsiniz. Ve genç doktorları mecburen tayin ediyorlar. Ve o da gittiği yerde hiç hasta bakmıyor, uzmanlık sınavına çalışıyor. Çünkü sınava girecek. Onun için gireceği uzmanlık sınavı doktorluktan, hasta bakmaktan daha önemli. Bir hasta geldiğinde de doğrudan sevk ediyorlar. Esasında onlar da haklı ve hakları da var sevk etmeye.

Yetersiz altyapı veya başka sebeplerle, tedavi edemeyecekleri hastaları şehir merkezlerindeki devlet hastanelerine sevk ediyorlar. Bazı doktorlar iyi ilgileniyor. Bilmediği konuları kitaplardan araştırıyor. Mesleğini seviyor, hasta ile iyi iletişim kuruyor. Her hastaya baktıktan sonra, eğer özel bir hastalık ise onunla ilgili yeni kitaplar okuyor, araştırma yapıyor. Böyle bildiğim bir örnek var, o araştırmayı yaparken şahit olduk. Bir genç doktor iki yıllık zorunlu hizmetini yaptıktan sonra, sağlık ocağının yanına kendi kliniğini açıyor ve halk onu tercih ediyor. Bizim şarkta yaptığımız araştırmada gördüğümüz çok iyi doktorlar olduğu gibi çok problemli doktorlara da rastladık. Bütün doktorlar ayrı ayrı. Bazıları zengin olan doktorları görerek zengin olmak ve çok para kazanmak için bu mesleği seçiyor. Bazıları da halka hizmet etmek için samimi olarak insanlara yardım etmek için

bu mesleği seçiyor. Amerika'da da durum aynı Türkiye'de de, dünyanın her yerinde bu böyle. Benim sınıf arkadaşlarımdan da var. Herkesi aynı şekilde düşünüp değerlendirmek mümkün değil. Doktorların hem iyileri hem de iyi olmayanları var.

Sizin görev yaptığınız yıllarda Talas'ta halk erkek ve kız çocuk ayrımı yapıyor muydu?

Ben bir istatistik tuttum, 0-3 yaş arasında kliniğe gelen çocuklar için; ne kadar kız çocuk geldi, ne kadar erkek çocuk geldi diye. Gelenlerin %70'i erkek çocukken, %30'u kız çocuğuydu.

Kız çocuklarını fazla getirmiyorlardı o zaman kliniğe, öyle mi?

Evet, çok fazla kız çocuk getirmiyorlardı.

O zaman biz buradan kız çocuklarına verilen değerin de ne ölçüde olduğunu çıkarabiliriz?

Evet.

Günümüzde bu ayrımın biraz daha azaldığını söyleyebilir miyiz?

Tabii. O zaman köylülerin imkânları çok yoktu. Sosyal haklar çok sınırlıydı. Bir de halk düşünüyordu, erkekler bize kız getirecek hizmetçi olarak. Buna karşılık kızınızı evlendirdiğiniz zaman kocaya vereceksiniz ve hiç faydalanamayacaksınız. Bundan dolayı kızın kıymeti azdı. Bunu daha net bir şekilde Çin'de görebilirsiniz. Zorunlu tek çocuk uygulaması yüzünden insanlar eğer doğacak çocukları kız ise kürtaj yaptırıyor. Çünkü olabilecek tek çocuklarının

kız değil erkek olmasını istiyorlar. Ve erkek nüfusu fazlalaşıyor şimdi Çin'de. Bu gidişle her kız için iki ya da üç tane erkek olacak. Kızlar çok kıymetli olacak. Dengeler dünyada tersine dönmeye başlayacak.

Tekrar günlüğünüze dönersek burada çok ilginç bir not daha var. Günlüğünüzde kızlarda evlenme yaşının 12-13-14 civarında olduğunu yazmışınız. Bu durum sizi rahatsız etti sanırım, çok küçük yaşta evlendirilmişler.

Evet. Burada en büyük engel kızlar, eğitim görmüyor, okullara gönderilmiyor. Biz öyle bir araştırma yaptık. İlkokul birinci sınıfta yarı yarıya olan kız erkek oranı beşinci sınıfa gelindiğinde kızlar aleyhine beşte bir oranına kadar düşüyor. Çünkü kız hem evde hem de tarlada çalışıyor, eğitim görmesine gerek yok gibi bir anlayışın ürünü bunlar. Kızlar ev işlerini iyi bilirse daha kıymetli olur gibi bir algı vardı.

Türkiye'ye ilk geldiğinizde sizin hastalarınızın yaşam tarzı hayata bakışları, dini inançları ve sizin yaşam tarzınız hayata bakışınız ve inançlarınız farklıydı. Bu farklılıklar içinde çatışma yaşadığınız, kendinizi ifade edemediğiniz ve hastalarınızın kendilerini ifade etmek istediklerinde size bir şeyler anlatmaya çalıştıklarında hiç anlamadığınız durumlar oldu mu? Şöyle bir örnekle sorumu biraz daha açmaya çalışayım. Japonya ve Amerikan başkanı arasında bir konuşma geçmiş, Birleşmiş Milletlerde ABD başkanı Japonya'nın başkanına demiş ki bize destek olun, bunun üzerine Japon başkan nazikçe "shitzureishimasu" demiş ki İngilizce bu "I will take care of" demek. Amerikalılar bunu "Tamam kabul ettik" şeklinde anlamışlar ama Japon anlayışı, ifade tarzı ve geleneklerine göre bu ifade kibarca "Hayır"

demekmiş. Ve bu diyalog Amerikalılar ve Japonlar arasında politik bir krize sebep olmuş. Sizin de Türkiye'de yaşadığınız böyle durumlar oldu mu?

Çatışma olmadı hiç. Tabii oluyordu anlaşamadığımız zamanlar...

Ne yapıyordunuz öyle durumlarda?

Eğer sağlık durumuyla ilgiliyse muhakkak anlatacağım hastaya tabii ki. Bunun haricinde anlaşamadığımız durumda biliyorum ki bazı şeyleri değiştiremem, onları olduğu gibi kabul ediyordum. Çünkü çatışmaya gitmek çözüm değildi.

Peki, görev yaptığınız zamanda gerek klinikte çalışan Türk personelle gerek klinik çevresindeki komşularınızla ve gerekse kliniğe gelen hastalarınızla iletişiminiz nasıldı? Kolay bir bütünleşme sağlayabildiniz mi? Talas halkı sizi kabullendi mi? Köylüler sizi kendilerinden biri olarak görüyor muydu? Yoksa size şüpheyle yaklaşanlar oldu mu?

Ben bu klinikte bir tek kişi olarak değil ekip olarak çalıştım. Dr Salih'le, sekreterlerle, hemşirelerle ve eczacı ile birlikte bir ekip olarak çalıştık. Hasta bana gelmeden önce sekreterler kayıt alıyorlardı, daha sonra hemşire ile birlikte bana geliyordu, ben teşhis ve tedavi için gerekenleri yapıyor ve hastaya anlatıyordum, sonra hemşireler tekrar anlatıyordu, en son eczacı da hangi ilacı niçin ve nasıl kullanması gerektiğini anlatıyordu. Yani hasta üç defa bilgilendirmeden geçiyordu. Herhangi bir yanlış anlaşılma olmasın diye böyle çalışıyorduk. Biz ekip olarak böyle bir sistem kurduk ve disiplinli bir şekilde çalıştık.

Böylece de hasta köylülerle bir iletişim sıkıntısı yaşamadınız öyle mi?

Yoktu.

Dil açısından sorun yaşamadınız mı?

Dr. Salih vardı. *(Gülüşmeler.)* O hallediyordu.

Köylü ile bütünleşip onların güvenini kazandınız.

Evet. En önemlisi oydu. Esasında bu benden önceki doktor zamanında başlamıştı. Ben çok fazla bir şey yapmadım onun izinden yürümeye devam ettim.

Sizden önce çalışan Dr. Nute sizin işinizi kolaylaştırmış oldu.

Ben şimdi de İstanbul Amerikan Hastanesinde hasta bakıyorum ve aynı düşüncelerle aynı yöntemi orada da uyguluyorum.

Sizin Talas'ta çalıştığınız dönemlerde aileler çok çocuk sahibi olmalarına rağmen hayatta kalmayı başarabilen ve yaşamını sürdüren çocuk oranı oldukça düşük. Birçoğu doğumundan kısa bir süre sonra ölüyor. Yetersiz bakım, yetersiz beslenme, salgın hastalıklar, yerinde ve zamanında müdahale edilemeyen genetik rahatsızlıklar vs. Bunun önüne geçmek için ne yapmak gerekiyordu?

Bu durumlarda bizim ana çocuk sağlığı kliniklerinde bazı aileleri takip ediyoruz. Dr. Nute zamanında başlamıştı zaten bu çalışmalar. Takip ettiğimiz hastalarla ilgili çok detaylı notlar alıyordu Dr. Nute.

Bu hasta notları arşivde mi? Nerede muhafaza ettiniz bu notları?

Tabii, riskli hastaları yakından takip ediyorduk. Ve hastayı ve hasta yakınını detaylıca bilgilendiriyorduk. Durumunun özel olduğunu söylüyor ve iyi bakabilirse ölmeyecek diye sıkıca tembihliyorduk. Ayda, iki ayda bir getirin, bunu takip edeceğiz diye söylerdik.

Kızamık ve çiçekten ölen çocuk çok muydu o zamanlarda?

Çiçekten pek yoktu ama kızamıktan ölen oluyordu. Özellikle beslenme bozukluğu olan ve zayıf olan çocuklar kızamıktan ölebiliyordu. İyi beslenenlerde ölüm pek görülmüyordu.

Benim dedemlerin o dönemde yedi tane çocuğu ölmüş. Çoğu kızamık ve çiçekten ölmüş, kimisi de veremden.

Olabilir, ama olmaması lazım.

Hiçbirini hastaneye götürmemişler ama. Çocuk hastalanmış evde yatmış ve bir hafta içinde ölmüş.

Evet.

Mary Loudan bahsediyorsunuz günlüklerinizde? Kimdir bu kişi?

Benim hanım.

Öyle mi? Bir misyoner okulundan bahsediyorsunuz yine, köylere kitap götürülmesi gibi bir faaliyetten söz ediyorsunuz...

Misyoner yok. Sizin tercümanlık hatanız var orada. O yanlış, misyonerlik yok. Bir görev için okuldaki öğrencilerin köylere götürülmesi, gezdirilmesi oradaki hayatı görmek için. Benim hanım okulda öğretmendi hem de akşamları da kalırdı öğrencilerin başında, hafta sonları da böyle köylere geziler

falan düzenlerlerdi. Seyyar kütüphane gibi köylere kitap götürürlerdi.

Peki, köylüler bu ziyaretleri nasıl karşılıyorlardı?

Çok memnunlardı.

Hem bu okuldaki şehir kökenli öğrenciler köy hayatını öğreniyor hem de köydeki öğrencilere kitap ulaştırılıyordu. Peki ne tür kitaplardı köylere götürülen kitaplar? Kitap dağıtıyor muydunuz köylülere?

Yok, dağıtmıyorduk, "exchange" yapıyorduk.

Ne tür kitaplardı bunlar?

Redhouse'un bastığı kitaplardı. Misyoner meselesi değil bunlar.

Tamam, tercümeden kaynaklı bir hata oldu sanırım. Bu klinik ne zaman kuruldu biliyor musunuz tam olarak size söylediler mi? Mesela 1880 diyenler var, 1930 diyenler var?

Ben doğru bir şey diyemiyorum, ancak benden önce üç dört tane doktorun çalıştığını biliyorum.

Burada hiç Türk doktor çalıştı mı? Bu konuda bir bilginiz var mı?

Ben ayrıldığım zaman bir Türk doktorla anlaşma yaptım benim yerime çalışması için.

Size kadar çalışanların hepsi yabancıydı, hiç Türk yoktu. İlk defa sizden sonra bir Türk doktor çalıştı burada.

Evet.

Peki bu klinik kaç yılına kadar aktif olarak faaliyet gösterdi? Ne zaman kapandı Talas Amerikan Hastanesi?

1968-69 yıllarında kapandı sanırım.

Bir de kürtaj vakasından bahsediyorsunuz yine günlüğünüzde. Kürtaj olmaya gelen 16yaşında bir kızın durumundan bahsediyorsunuz. Bunlar nişanlıyken herhalde aralarında bir ilişki olmuş. Evlilik öncesi olduğu için kız gebe kalmış ve kürtaj için size gelmişler. Bu tür vakalar çok oluyor muydu?

Çok fazla değildi. Kültürel olarak çok sıkı olduğu için çok az oluyordu.

Çok az da olsa oluyordu. Mesela ortalama senede kaç vaka geliyordu?

Bir iki tane ancak diyebilirim. Evlilerden de kürtaj isteyen oluyordu ama evlilik öncesi ilişki yaşayıp gelen ve kürtaj isteyen senede bir iki vakayı geçmezdi.

O zaman günlüğünüze yazdığınız bu vaka bir istisnaydı.

Evet.

Bir de genelevden arabayla getirilen bir kadından bahsediyorsunuz? O da mı sağlık amaçlı olarak geldi? Böyle hastalarınız da var mıydı?

Hatırlamıyorum. Ama insandır, hastalanır gelir.

Hatta günlükte yanına bir de not düşmüşünüz, misyon için de pek uygun değil diye.

(Gülüşmeler) Türkiye'de hemşirelik okulu yok, ilk biz kurduk.

Onu kuran kişinin ismi neydi?

Amiral Bristol. O hemşire okulunda halk sağlığı derslerini ben verdim ilk başlangıçta. Sosyal problemleri anlatmak lazım bizim hemşirelere.

Yine günlüğünüzün bir yerinde ikindi çayından bahsediyorsunuz. Bu saatlerde hanımlar çay partileri yapar ya. Dekolte kıyafetler, gramofon müzik ve dans. Kadınların meşhur oturmaları. Kadınlar kendi aralarında yaparmış bunu. Buna benzer oturmalar günümüzün Kayseri'sinde de var ve oldukça da yaygın.

Kabul günü diyorlar.

İşte kabul günü, gün, altın günü vs. Siz diyorsunuz ki günlüğünüzde eğer Amerika'da olsa kadınların bu günü adli soruşturma konusu olur. Bu ironik bir ifade mi yoksa niçin söylediniz ilgimizi çekti?

Yani, hatırlamıyorum.

Kadın kadına dans etmelerini mi tuhaf buldunuz Amerikan kültürüne göre?

Evet, evet.

Genellikle bütün oryantalistler Türk hamamlarına gidenleri eşcinsel olarak değerlendirir ve gayri meşru ilişki olarak algılarlar. Aynen onun gibi kadınların bir araya toplanıp kadın kadına eğlenmeleri yanlış anlaşılmış gibi geldi. Algı farklılığı.

Evet, evet, öyle.

Köylerde kırsal kalkınma ile yapılmaya çalışılan sizin de destek olduğunuz faaliyetlerin, siyasi, askeri nutuk haline dönerek darbeyi savunan hale dönüşmesinden bahsediyorsunuz. Mesela köylüleri aşağılayan, onlara hakaret eden bir paşa profili çiziyorsunuz. Bir yere sağlık kliniği, aile ve çocuk sağlık merkezi açmaya gitmişiniz, oraya bir paşa da gelmiş ve paşa köylülerle demokrat parti ve sol parti derken tartışmaya başlamış, sonra da köylülere kızmış bağırmış ve hakaret etmiş, sonra da köylüler aman paşam deyip eline eteğine sarılmışlar falan. Bu olayı bize anlatabilir misiniz eğer hatırlıyorsanız? Sizi nasıl etkiledi bu olay?

Hatırlıyorum o paşayı, karşımdaki paşa. O zaman inkılap olduğu zaman, biraz hatırlıyorum ama ismini ve detayı hatırlamıyorum. Detayları hatırlamıyorum ama çok sert bir paşaydı.

Paşalar hep serttir zaten.

Yok, o daha farklıydı.

İlk aile planlaması yasası ne zaman çıkmıştı?

1965'te çıktı ama biz 1960'da başlamıştık klinikte.

Vatandaştan talep var mıydı?

Çok talep vardı. Doğum olduktan sonra hemen yeni bir çocuk istemiyorlardı. Biz onlara bir fırsat veriyorduk. Biraz zaman tanıyorduk.

Günlüklerle sizin aranızda özel bir ilişki var mı? Günlük tutmak sizi rahatlatıyor muydu?

Tabii, enteresan buldum bunları ve bir gün birileriyle arkadaşlarla falan paylaşmak istiyordum, onun için yazdım.

Günlükleri her bir vakadan hemen sonra mı, yani diyelim ki bir hasta geldi, çok ilginç bir vaka, hemen o vakadan sonra mı yazıyordunuz yoksa bekleyip akşam mı yazıyordunuz?

İkisi de, ama çok sıkı olmazsa hemen yazmak gerekir çünkü benim kafa biraz şey...

Estağfurullah, gayet iyisiniz.

Eğer hastalar yoğun değilse hemen yazmaya gayret ettim. Ama zaman olmazsa akşam yazdım.

Ama bir gün geçmedi üzerinden değil mi?

Yok, yok.

Peki, olayları yazarken nelere dikkat ettiniz?

İlginç bulduğum ve yeni bir şey olduğu zaman yazmak istedim.

Sizin bundan başka günlükleriniz de var değil mi?

Günlük sadece bu var. Ama bunların haricinde yazdığım bazı hikâyeler var. Yaşanmış doğru hikâyeler. 150 tane hikâye var.

Onları da bizimle paylaşır mısınız? Ya da yayınlanacak mı?

Kitap yapıyorum.

Ne zaman kitaplaşacak? Yayınlanacak?

Birinci, ikinci taslağı bitirdim.

Eğer yayınlanması çok uzun zaman alacaksa ve bizim okumamızda bir mahzur yoksa okumak isteriz onları, özellikle Talas'la ilgili olanlarını.

Yok, siz zaten hepsini biliyorsunuz. Talas'la ilgili başka bir şey yok.

O zaman İstanbul'la mı ilgili bu 150 hikâye?

Benim çocukluğumla ilgili.

Eğer öyleyse yine bizi ilgilendirir. Bakın biz konuşmaya sizin çocukluğunuzdan başladık.

Yok, öyle, yani bütün hayatımla ilgili. Yaklaşık seksen seneden beri, beş yaşında başlıyor. Onların hikâyelerini paylaşmak için.

Siz bu günlükleri yazarken 50 sene sonra bu günlükleri şunlar okuyacak, bunlara şu şekilde bakacağız diye hiç düşündüğünüz oldu mu? Okuyacak insanı düşündünüz mü, yoksa...

Düşünmedim. Kaybolmasın diye kaydetmek için günlük tuttum. Ondan sonra ne olacak düşünmedim.

Peki, sizce, bu günlüklerde yazdığınız vakalar ve notlar, olayları o insanları ve hastaları yeteri kadar anlatabildi mi? Çünkü bazıları çok özel vakalar ve sadece siz hastalara bakıyorsunuz. Mesela diyelim ki bir tane çocuk gelmiş, yetersiz beslenmeden dolayı; hatta Elizabeth Hemingway'le bir anınız var. Üç gün çadırda tutmuşunuz çocuğu, çok uğraşmışınız ama çocuk ölmüş, siz de çok üzülmüşünüz. Orada hemşire hanım size bu sefer kaybettik ama bir dahaki sefere gerekirse bir hafta uğraşacağız, yirmi dört saat hiç

uyumayacağız ve çocuğu kurtaracağız demiş ve bu sizi çok etkilemiş. Ama bunları yaparken benim dikkatimi çeken ya da öğrenmek istediğim şey şu oldu; bu çocuklar ölüyor, kurtarılamıyor, siz burada sadece hastaya ve yetersiz beslenmeye bakıyorsunuz. Şunu hiç düşündünüz mü bu çocukların aileleri çok fakir aileler, isteseler de çocuklarını yeterli besleyemezler ve bu sadece kliniğin üstesinden gelebileceği küçük bir sorun değil, belki toplumu ilgilendiren çok büyük sosyal bir sorun. Bunlarla ilgili de bir şeyler yapabilir miyiz diye düşündünüz mü yoksa sadece özel olaylarla sınırlı mı kaldınız?

Ben o zaman günde ancak otuz hasta bakabiliyordum. O kadar detaylı ve ilerisini pek düşünmedim. Ancak kaydetmek istiyordum ve amaç olarak kaybolmasın diye yazdım. Belki bunlar hakkında bir şeyler yapacağım, zannetmem, hatırlamıyorum.

Peki size son bir soru soralım. Geçmişten günümüze, 1958 yılında buraya geldiniz 2010 yılında Türkiye'desiniz, birçok Türk insanı tanıdınız, Türk kültürünün içinde kaldınız, bu süreç içinde siz de değiştiğinizi gördünüz mü ya da değiştiğinize inanıyor musunuz? Mesela bu kadar zamanı elli yıllık süreyi Amerika'da geçirmiş olsaydınız bugünkü düşünceye ve dünya görüşüne sahip olabilir miydiniz? Dünyaya, Türkiye'ye daha mı farklı bakardınız?

Ben Türkiye'ye ilk geldiğimde beş seneliğine gelmiştim. Esasında beş senenin sonunda ayrılabilir başka bir yere gidebilirdim. Ama ben ilk olarak Türk insanının adetlerini öğrendim, ikinci olarak dilini öğrendim, üçüncüsü şahsi olarak tanıdığım yakın dostlarım oldu, bu sebeplerden dolayı

ben bu işe devam edersem yeni gelen doktordan daha iyi yapabilirim diye düşündüm. Bu üç yatırımı yaptım ve devam edeceğimi düşündüm ve kalmaya karar verdim

Peki, genel olarak Türk insanı hakkında ne diyebilirsiniz? Sizce Türk insanı nasıldır?

Esasında bunu söylemek lazım: İnsan insandır.

Yok, o şekilde değil. Mesela Türk insanı çabuk kızar, sabırsızdır, acelecidir falan gibi ya da iyi niyetli, inatçı, kaba, nazik gibi ortalama bir takım insan profili vardır. Diğer dünya insanları ile karşılaştırdığınızda sizce Türk insanının karakteristik özelliği ya da özellikleri nelerdir?

Genel olarak çok müspet. Birinci sınıfta okulda öğretiyorlar yabancılara karşı saygı göstermek falan falan, eğitimde çok önemli bu. Büyüklere karşı hocalara karşı saygı. Milli eğitimde tek müfredat buna etki ediyor.

Sizden sonra Amerikan Board'la Türkiye'ye gelen doktor oldu mu? Siz onlara seminer verdiniz mi? Kayseri, Talas'a değil. Mesela Antep'e, Tarsus'a ya da Türkiye'nin başka bir yerine?

Benden sonra pek olmadı. Bir Dr. Shepherd geldi Gaziantep'e. O beş sene kaldı. Fakat o Amerika'dan emekli asker doktordu. Hem de babası İstanbul Amerikan Hastanesi başhekimliği yaptı, büyükbabası Gaziantep Amerikan Hastanesi başhekimliği yaptı. O geldi ve emekli oldu o zaman doktorluk yapmadı hastanede ancak idarecilik yaptı.

Peki, Türk doktorlara hiç eğitim, seminer verdiniz mi, yani Amerikan hastanelerinde çalışacak olanlara? Halk sağlığı ile ilişkili, doktor hasta ilişkileri ile ilişkili.

Yok, esas hemşire okulunda ders verdim. Bazı konferanslar falan oldu ama öyle pek şey olmadı.

American Board'la hâlâ gönül bağınız devam ediyor değil mi?

Yok, Amerika'da onunla çok ilgilenmiyorum da tanımıyorum da şimdi.

Başka bizimle paylaşmak istediğiniz herhangi bir şey var mı? Ya da son olarak neler söylemek istersiniz?

Yok, çok teşekkür ederim.

Biz de size teşekkür ederiz.

(22 Haziran 2010, Kayseri/Talas)

TALAS SAĞLIK OCAĞI HATIRASI: İSMAİL BAKTIR İLE KAYSERİ HACILAR'DAKİ EVİNDE GÖRÜŞME

Merhaba İsmail Amca küçükken sizin kulağınızda bir sorun varmış herhalde. Çocukken tedavi olmuşsunuz. Nasıl olmuş olay, anlatır mısınız?

Şimdi bak şöyle oldu. Ben ilkokulu bitirdim. Okulda Tavlusun'lu Ahmet Hocam vardı. Beşinci sınıfta. Benim adım Hacı İsmail ama Hacı diye bilir, çağırırlardı beni. Hocam bana diploma verirken oğlum Hacı, bir arızan var mı dedi. Hocam, dedim, kulağım biraz ağır duyuyor, dedim. Bana gözlerini büyüterek baktı. Oğlum beş yıldır talebemsin hiç şikâyetçi olduğunu, ağır duyduğunu görmedim, dedi.

Hocayı dudak okuyarak mı anlamaya çalışıyordunuz ilkokuldayken.

(Hasan Baktır'ı işaret ederek) Şimdi bunun dedesi var Hasan Dede, halamın kocası. O Hasan Dede'nin anasıyla beni Talas'a doktora gönderdiler. Amerikalı bir doktor gelmiş oraya. Namı Amerikalı Doktor. Hasan Dede'nin anası, seni götürüyüm de şu kulağında ağırlık var dedi.

İlkokul beşi bitirince mi?

Yok, daha ilkokula yeni başladığım zamanlar. Daha bebeyken. Neyse gittik oraya sıra bekledik. Taa ikindiden sonra bize sıra geldi.

Sabah erkenden gittiniz, ikindi vaktine kadar sıra mı beklediniz Talas'taki doktorun orada. Çok kalabalık mı oluyordu?

Çok kalabalık. Boo, hemi de nasıl. Bütün köylü Talas'a oraya gidiyor.

Her yerden mi?

Tabii yaav. Hacılardan Talas'tan Hisarcık'tan duyan geliyor. Talas'ın arkasındaki bütün köyler oraya geliyor, Kayseri'ye gitmiyor. Zaten yol üstü, hemi de yakın. Amerikalı bir doktor gelmiş diye. Ucuza muayene ediyormuş.

Ucuza muayene ediyormuş. Para alıyorlardı ama az bir miktar alıyorlardı öyle mi?

He he öyle.

Kayserili bilir nerede ucuza mal veya hizmet var hemen bulur.

He. Neyse adım okundu. İsmail Baktır. Buyur ettiler, içeri girdim. Otur şuruya dedi oturttu, o aletini taktı gözüne, baktı. O yana bu yana kulaklarımı iyice kontrol etti. Şikâyetin ne dedi? Kulağımdan, kulağım ağır duyuyor dedim.

Türkçe biliyor muydu doktor?

Biliyor tabii canım, bilmez olur mu? İyice Türkçe konuşuyordu. Ben küçük olduğum için bana, baban anan kim var yanında dedi. Ben de dayım var dedim.

Hasan Bey'in dedesi.

Evet. Çağır da gelsin, dedi doktor.

Sen yalnız girdin muayeneye, daha sonra dayını da çağırdı doktor öyle mi?

He öyle oldu. Dayı diye çağırdım, dayım geldi. Doktor dayıma dönerek, bak ben çocuğu çok sevdim dedi. Çok zeki dedi. Kulağında biraz pislik var dedi. Bir ilaç veriyorum dedi ve onun da parasını almıyorum dedi. Bu çocuk çok hoşuma gitti, ağzımdan çıkanı hemen anlıyor dedi. Ama ilacı kullanırken çok dikkatli olun. Her gün bir damla damlatacaksınız kulağına dedi. Sakın fazla damlatmayın, iki damla damlatırsanız kulağı delersiniz dedi. Sen kendi elinle künde bir damla damlatmaya söz viriyon mu dedi. Dayım da viriyom didi. Söz mü diyi tekrar sordu. Dayım söz didi. Bak böyle tembihledi görüyon mu? Neyse uzatmayalım biz geldik. Anama didim ki doktor ilaç parası almadı, Hasan Dayı'ma böyle tembih etti dedim. Anam yatırdı beni. Yav ana dedim doktor Hasan Dayı'ma tembih etti. Sen fazla döken kulağımın zarını delen dedim. Yok oğlum ben bi damladan fazla yapmam dedi. Ağa şişeyi şar diyin döksün. Aboooo. Ben dellendim. O ilaç beynimde her tarafta nasıl civil civil dönüyor. Kulağım hiç duymaz oldu yav. O ilaç kulağımın zarını tamamen patlatmış yani. Olacak takdiri ilahi de.

Bu olaydan sonra tekrar doktora gitmediniz mi?

Gittim. Sakın bu kulağına su kaçırmayacan çok dikkat edecen dedi.

Aynı doktora mi gittiniz yine?

Yok canım Devlet Hastanesine, bakan oldu ya sonradan. Kimdi yaa. Vedat Ali Özkan. Hasan Dayı'mın arkadaşı, Kayseri Demokrat Parti başkanımız. Onun arkadaşıydı.

Amerikalı doktora gitmediniz tekrar.

Yok gitmedik. Dr. Vedat Ali Özkan'a gittik. Beni iyice muayene etti. Sana bir kulaklık yazacam dedi. Benden başka kimseye muayene de olmayacan ilaç da döktürmeyecen kulağına dedi. Kulağına su kaçırmayacan. Banyo yaparken de pamuğu yağlayıp kulağını kapatacaksın dedi.

HHT: Kulaklık aldınız mı?

İB: Yok nerde öyle hemen. Cihaz çok pahalı. Daha bebeyiz. Nerede o zaman öyle hemen. Askerden geldikten sonra Seyfi aldı işte cihazı.

Talastaki doktorun olduğu hastane nasıldı. Orayla ilgili neler hatırlıyorsunuz? Çocuktunuz belki ama hatırlayabildiğiniz kadarıyla neler söylersiniz? Çok kalabalık mıydı? Her hastalığa bakıyorlar mıydı? Gelen hastalar doktordan memnun muydu?

Her hastalığa bakıyorlardı ve hastalar memnundu canım. Hem de çok memnundu. Hem de ucuzdu. Mesela Kayseri'deki hastane 50 lira alıyorsa orası 10 lira alıyordu veya hiç para almıyordu. Mesela benim ilacımdan hiç para almamıştı. Bunlar şeymiş yani dünyada din yayıyorlarmış. Bu Amerika'lılar.

Öyle mi?

Tabii yaa.

O zaman biliyor muydunuz bunu?

Yok o halini bilmiyorduk tabii de sonradan anladık. Adam atma biniyor doktor, köy köy bütün köyleri geziyor.

Şimdi şu durumu netleştirelim Hasan Hocam; bizim görüştüğümüz Dr. Warren Winkler 1959-65 yılları arasında görev yapıyor Talas'ta. İsmail Amca ise 1930 doğumlu. Henüz çocukken doktora gittiğine göre anlattığı doktorun Winkler olma ihtimali zayıf. İsmail amca 1930'ların sonu ya da 1940'lı yılların başında gitmiştir ki muhtemel Winkler'den önceki doktora muayene olmuştur. İsmail amcanın muayene olduğu Hemingway'in yeğeni olan hemşire ile birlikte çalışan Dr. Nute.

Zaten çok popüler olan da o. Winkler da onun adıyla tutuyor ya notları.

Kliniğin ismi de Nute klinik diye geçiyor zaten. Winkler Dr. Nute'un izinden yürüyor.

Winkler orada üçüncü veya dördüncü doktor. Dr. Nute'den önce de var, Dr. Nute'den sonra da var, Winkler ondan da sonra geliyor. En çok Dr. Nute biliniyor.

Demek doktor köylere atla muayeneye gidiyor öyle mi İsmail Amca?

Tabi tabii. Hem de kışın. Taa arabanın bile gitmediği yerlere gidiyor. Sarız'a, Uzunyayla'ya kadar gitmiş.

Çok uzak yerler buralar, neredeyse Maraş'a kadar gitmiş.

Evet yaa. Her tarafa kendini tanıtmış.

Siz bir daha o doktora gitmediniz mi? Sadece bir defa mı gittiniz?

Yok başka gitmedim, bir defa gittim.

Peki, başka bildiğiniz kişiler var mı eşten dosttan o doktora giden, muayene olan.

Yok hatırladığım.

Dayınız sizi kliniğe götürdüğünde sabah kaçta gittiniz oraya?

Sabah erkenden hayvanlarla gittik. Şurada Seslibaş denilen yerde göçülüydük o zaman. Orada rençberlik yapıyoruz. Bunun dedesi de orada mülklerimiz de orada. Oradan eşeklere bindik. Sabah namazında yola çıktık. Saat öğleye yaklaşırken Talas'a vardık. Hasan Dayı'nın anası Adeviye Ana vardı. O da hastaydı kolu dizi ağrıyormuş onu da götürdük. O dedi ki Hasan oğlum, şu dağın başında demir kürekle parayı gücün kazanıyorsunuz, şimdi beni taa Talas'a götüreceksin, ben size yük olmayım dedi. Demir kürekle kazandığın parayı boşuna doktora sarf etme dedim. Merhametinden böyle dedi. Sene kıtlık senesi, yokluk var. Taş taşı yiyor. İki üç sefer kıtlığı gördüm ben ömrümde.

Öğleye doğru vardınız doktorun yanına. İçeride kaç kişi vardı muayene olmayı bekleyen?

Sağlam 50 kişi vardı. Çok kalabalıktı.

Sizi ilk kim karşıladı gittiğinizde?

Yazanlar vardı onlara ismimizi yazdırdık.

Orada doktorun haricinde çalışanlardan Türk var mıydı?

Yazanlar Türk'tü. Sadece doktor gavurdu.

Hemşire de Türk müydü?

Onu bilmiyom gayrı. Hatırlamıyom.

Gelen hastaların durumu nasıldı?

Her türden vardı. Yaşlısı genci kadını erkeği çocuğu. Bak Hasan Dayı'mın anası yaşlıydı, ben çocuktum. Dizi ağrıyan kolu ağrıyan kulağı duymayan hepsi geliyordu.

Muayene karşılığında kaç para alıyordu. Hatırlıyor musun?

Benden para almadı ama Hasan Dayı'nın anası için bir yevmiye verdik dedilerdi. O da iki buçuk lira mıydı neydi. Akşama kadar çalışır bir ırgat iki buçuk liraya. Onu doktora verdin dedi Hasan Dayı'nın anası.

(Bugünün 70-80 lirasına denk geliyor yaklaşık olarak.)

Peki Hacı emmi doktora muayene olup da hiç şikayetçi olan hatırlıyor musun? Doktor beni iyi muayene etmedi, bana yanlış ilaç verdi diye hiç duyduğun oldu mu?

Yok yok, hep övdüler. Hiç duymadım öyle. Çünkü doktor gelen hastaya kendini kabul ettirmiş. İşinin ehli dürüstçe gelenleri muayene etmiş. Adam benim için dayıma hususi tembih etti. Damlayı şöyle dökecen diye söz verdirdi. İlaçtan para da almadı.

Çok teşekkür ederiz İsmail Amca.

(6 Temmuz 2013, Kayseri/Hacılar)

Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Görevlisi
Dr. Hasan Baktır'a

Mart 1959 – Temmuz 1965 yılları arasında **Talas Amerikan Hastanesi Kliniği**'nde çalıştığım dönemde kaleme aldığım "*Assorted Notes on Patients and Incidents, Talas Nute Clinic*" adını taşıyan notlarımım tarafınızdan Türkçeye çevrilmesinde, asl[illegible] ve çevirisinin yapılacak proje ve bilimsel çalışmalarınızda kullanılmasında tarafımdan bir sakınca yoktur.

05.08.2009

Dr. Warren H. Winkler M.D.

DR. Winkler'in günlüklerini kullanabileceğimizi belirten imzalı izni

www.tiydem.com
www.senalkitap.com

ISBN 978-605-4510-78-8